

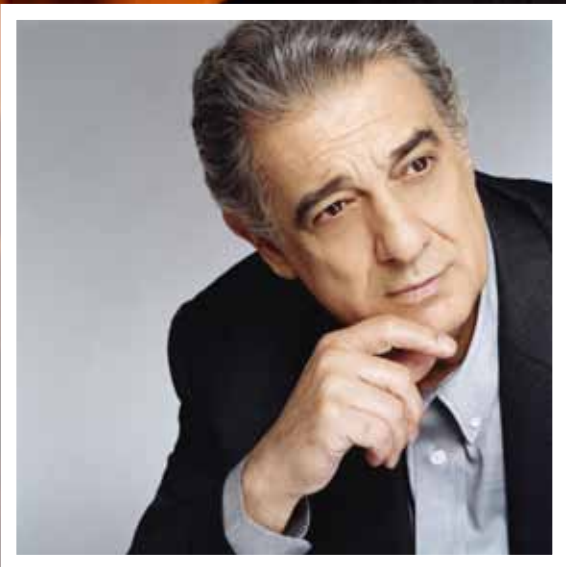
N° 8/9 AUGUST/SEPTEMBER 2014 hind 2.50 €

muusika

**Rahvusoper Estonia
meediakampaaniad**

**Kristel Pappel ja
Harry Liivrand ooperi
lavastamisest
nüüdisajal**

**Plácido
Domingo**

Arne Mikk

Rahvusooper
Estonia

2014/2015

www.opera.ee

SEB esitleb:

GEORG FRIEDRICH HÄNDEL

RINALDO

OOOPER,
MIS VALLUTAS
INGLISMAA

ESIETENDUS
18. SEPTEMBRIL 2014

Dirigendid:
Andres Mustonen,
Risto Joost

Lavastaja:
William Relton
(Inglismaa)

Kunstnik:
Cordelia Chisholm
(Inglismaa)

Valguskunstnik:
Johanna Town
(Inglismaa)

Etendused: 18.09, 20.09, 3.10, 18.10, 2.11, 8.02, 7.03 ja 29.03.

Kassad avatud E-P 11-19. info 683 1210, estonia@opera.ee. Piletid müügil Estonia kassas. Piletivahetamine ja Piletivahetus: Soodustused õpilastele ja üliõpilastele: -50%, tünd enne etendust 7 €.

SEB

ERGO

LEXUS

TELE2

Kalev
ANNO 1896

LIVIKO
ANNO 1838

VKG
VIRU KEEMIA GRUPP AS

AMSERV

KHENERGIA-KONSULT

8-9/2014

Selja taha on jäänud suvi paljude sisukate ja tuliste muusika-festivalidega. Kontserdiorganisatsioonid ja muusikateatrid on aga juba valmis värskelt esitlema uut algaval kontserdihooajal. Eesti Kontsert toob Eestimaale Iisraeli Filharmoonikud koos kuulsa Zubin Mehtaga, ERSO avab hooaja Mikko Francki ja Neeme Järviaga, Rahvusooper Estonia kostitab Händeli "Rinaldo" uue lavastusega, Vanemuise suursündmuseks on "Ooperifantoomi" esietendused oktoobris.

Sügishooaja ava-ajakirjanumbris keskendume seekord aga just ooperile. Tuleb juttu sellest, mida teeb Rahvusooper Estonia, et ooperi- ja balletikunsti publikule lähemale tuua, sellest kõnelevad ooperijuht Mart Mikk ja turundusjuht Ülla Veerg. Euroopa poole pealt lahkavad ooperi olemust nüüdisajal ning lavastamisvõimalusi Kristel Pappel ja Harry Liivrand. Ooperimuljeid Berliinist lisab aasta Saksamaal stažeerinud noor muusikateadlane Maarja Kindel.

Ja Rimmel

Peatoimetaja **Ja Rimmel** ia@ema.edu.ee
Toimetaja **Virge Joamets** virgejoamets@gmail.com
Toimetaja **Joosep Sang** joosep@ema.edu.ee
Reklaam **Herje Tamm** herje@ema.edu.ee
Kujundaja **Ande Kaalep** ande.kaalep@gmail.com
Keeletoimetaja **Kulla Sisask**

Rahastaja EV Kultuuriministerium
Ajakirja ilmumist toetab Eesti Kultuurkapital
Väljaandja SA Kultuurileht
Voorimehe 9, 10146 Tallinn

Toimetuse kolleegjum: Eesti Muusikanõukogu juhatus
Toimetus: Voorimehe 9, Tallinn 10146
Toimetuse telefon **6 833 107**
Koduleheküljg: **www.ajakirimuusika.ee**
Trükitud **Pajo trükikojas**
Pärnu mnt. 58, Sindi linn, 86703 Pärnumaa
ISSN 1406-9466
© Eesti Muusikanõukogu

Tellimine: AS Express Post
Peterburi tee 34-5,
Tallinn 11415
Tel 617 7717, www.tellimine.ee
Tellimisindeks 00679
E-arve püsimumbriga **1,60** eurot number
Aastatellimus **23** eurot
**Muusikaõpetajatele ja
-õpilastele aastatellimuse
soodushind 19** eurot.
Soodushind kehtib ka pensionil
olevatele muusikaõpetajatele.
Tellimine: ia@ema.edu.ee,
Online-tellimus: **www.fingler.com**.

FOTO HARRI ROSPU

KAVA

- 2** Loone Ots. Arne Mikk: ooper on endiselt hea tervise juures!
- 13** Nele-Eva Steinfeld. Muusikauudiseid maailmast
- 15** Europe Jazz Media soovitab
- 16** Hele-Mai Poobus. Laulja tuhande näoga. Plácido Domingo
- 19** Hele-Mai Poobus, Ja Rimmel. Ooper on lähedal. Rahvusooper Estonia tulevases hooajast ning meedia- ja noorteprojektidest
- 23** Adele Vaks. Jutuvestjad laval ja orkestriaugus. Noorte ooperiteemalise esseekonkursi "Verdissimo junior" võidutöö
- 24** Anu Schaper. Momentvõte muusikateatri suundadest. Vestlus Kristel Pappeli ja Harry Liivrandiga
- 28** Maarja Kindel. Kolm sõõmu Berliini ooperiteatritest
- 30** Allan Vurma. Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja Tallinna Kammerorkester Pärdi muusikaga Ameerikas
- 32** Vello Mäeots. Eesti Rahvusmeeskoor 70. Esimene tagasivaade: RAMi dirigendid
- 34** Virge Joamets. "Reigi õpetaja". VII plit *In Paradisum*
- 36** Kristel Aer. Saame sõpradeks – orell! Gustav Adolphi orellifestivalist
- 37** Talvi Nurgamaa. Üks pluss üks võrdub kolm. Kontserdisarjast "Heli ja keel"
- 38** Piret Villem. Viljandi XXIX vanamuusika festival
- 40** Avo Kartul. Neli muusikat täis päeva päikeselõõsases Viljandis. Viljandi folk
- 41** Ulvi Vösa. Põhjala innovaatorid
- 42** Leonora Palu. Suvised kosmoselennud. Start Pärnust
- 45** Elina Seegel. Vaikus enne ja pärast. Saaremaa ooperipäevad
- 47** Eva Lepik. Kaksteist aastat hiljem. Haapsalu vanamuusika festival
- 49** Muusikauudiseid Eestist
- 54** Heliplaatide tutvustus
- 56** Ivo Heinloo. Jazzisessioon nr 6

muusika

FOTO ILMAR SAABAS DELFI / EESTI AJALEHED

Arne Mikk: ooper on endiselt hea tervise juures!

LOONE OTS
literaat ja ooperisõber

Valgetähe teenetemärgi kavaler ja aasta isa Arne Mikk on väikese vaheajaga töötanud Estonia teatris aastast 1952. Ta on laulnud, lavastanud, kavandanud, olnud teatri loominguline juht ja taastanud Estonia seltsi. Tema õpetajad on olnud ässad nii Eesti kui maailma masstaabis. Tema teed on viinud lavastama nii Euroopasse kui Lõuna-Ameerikasse. Estoniat ei kujutaks temata ette. Kuidas see kõik on tulnud ja kasvanud?

Te olete iginoor, tegus, optimistlik, elujõuline. Juubeli aastanumber tundub trükiviga. Millega te end vormis hoiate?

Aastaid tagasi ma suusatasin. Elan Pirita jõe kaldal, kohe toas saab suusad alla panna. Sõitsime koos lastega. Üle kolmekümne suve olen veetnud Hiiumaa suvekodus. Oleme seda perega ühiselt laiendanud ja remontinud, esimesed aastad tuli vikatiga heina niita ja muud kehalist teha, see lõõgastas kenasti. Mulle meeldib kohutavalt puid lõhkuda. Poeg ja tema sõbrad teevad ka puid. Võtavad töö käest ära. Tänavu lõhkusin ainult ühe ruumimeetri. Püüan rohkem kõndida. Kaks-kolm päeva nädalas tulen nimme bussiga tööle, mitte autoga. Kilomeeter peatusse, teine öhtul tagasi. Kahjuks ma ei ole ujuja, olen sündinud veekogudest eemal, aga suvel ikka tasapisi kastan end jökke või merre. Jõusaalis ma ei käi, aga hommikul teen oma sada liigutust ära, et üles ärgata.

Aga vaim?

Üritan lugeda, nii kuidas võimalust on. Muidugi, kui teed lavastust, lähed liiga ühte valdkonda sisse. 2007. aasta "Aida" puhul ma käisin seda La Scalas vaatamas, Zeffirelli lavastuses. Kogusin pilte, egiptuse kunsti, albumite kaupa. Sain teada põnevaid detaile. Näiteks seda, et egiptlased raiusid vaenlaste käsi maha ja töid sõjasaagiks. Ma tegin siis ka ühe vankritäie käsi, et see mõjuks vaatajale õõvastavalt. Kultuurikonteksti tundmine teeb muusikaliselt sõltumatuks. Minu viga on see, et ma ei suuda lauljatele liiga teha. Näiteks mulle meeldiks, et laulja tuleb kaugelt ja juba laulab, aga sealt ei kosta ju saali. Siis tuleb lavastajal leida põhjus, miks laulja on vait või miks ta tuleb rambi äärde.

Kas te usute horoskoope? Kas Jäära tulisel ja jõulisel tähepärgil on teie elus mingi osa?

Ei usu üldse. Ei saa. Ilmateadet pead uskuma, see on tänapäeval üsna täpseks läinud, aga horoskoopidest ei oska ma midagi arvata. Härra Mangiga ma vahel kohtun. Jalutades, Kadriorus või Pirital. Ta on olnud Estonias valgustaja ning suhtub nagu oma inimene. Ütleb salapärase näoga: "Ma tean teid kõiki!" See ongi kogu mu kokkupuude astroloogiaga. Inimlik soojus, usaldus ja positiivsus viib meid paremate tulemusteni nii laval kui elus.

Olete pärit Viljandist. Mida mäletate teise ilmasõja eelsest muusikateatrist Ugalas?

Ma olen sündinud 1934. Laata ma mäletan! Tollasest selsielust ei tea ma midagi. Aga kui ma 1948. aastal keskkooli läksin, töötas Viljandis ka lastemuusikakool. Meie oma koolis, Viljandi Maagümnaasiumis oli meeskoor ja puhkpilliorkester. Korvipallimeeskond tuli Eesti noortemeistriks. Meil oli paar vaimustavalt hullu õpetajat, oma ala meistrit, nagu muusikaõpetaja Paul Krigul, endine Petseri ja Viljandi kiriku organist, kes oli olnud ka Saksa sõjaväes, aga õnneks pääses repressioonidest. Tema oli haruldane inimene ja muusik. Laulmist meil lastemuusikakooli õppekavas ei olnud, aga seal

ETV stuudios. Vasakult: Aino Vaht, Arne Mikk, klaverisaatja Elsa Avesson, Aleksander Arder, saatejuht Aune Lahtenpera ja Jüri Pärj.

oli teine "hull", õpetaja Hilda Joamets. Õpetas väljaspool programmi hääleseadet ja muud, mida lauljale vaja. Tema tõi mind viimasel õppeaastal Tallinna konservatooriumi laulukateedri juhatajale Aleksander Arderile ette laulma. Arder oli õpetanud suuri lauljaid, näiteks Tiit Kuusikut, Georg Otsa, Marta Rungit ja Elsa Maasikut. Pärast ka Hendrik Krummi.

Arder andis mulle lootust. Sügisel oli konkurss ja umbes viiskümmend soovijat kellest kuus võeti vastu. Mind ka. Estonia teatri koorimeistrid käisid eksameid kuulamas, otsisid uusi koorilauljaid. Mind kutsuti kohe ka Estonia koori. Mäletan kuupäeva: 20. august. See oli suur õnn. Mu vanemad töötasid Salutaguse sovhoosis, praegu ütlesime riigimajandis, aga sovhoosnikud ei saanud ju üldse palka. Ainult söögi kasvasid ise aiamaalaplil. Linnas oli raha vaja, kooritöö aitas päris palju. Laulsin kolm aastat. Siis mõned seal said aru, et õpingud ja kooritöö ikka kokku ei sobi.

Tegelikult see päris nii pole. Teatris laulmine annab lava-vabaduse. Eesti on nii väike, et enamik soliste on tulnud koorist: Anu Kaal, Mati Palm, Voldemar Kuslap, kui tuntumaid nimesid öelda. Erand on Vanemuise solistina alustanud Margarita Voites. Ja Teo Maiste laulis raadio kooris, mitte Estonias.

Aga leiba oli vaja. 1955 ütles kontsertmeister Elsa Avesson, et on võimalik esineda rahvale loengkontsertidega ja lisa, et "siis saad solist olla!". Ma tulingi koorist ära, justkui kasvasin solistiksi, aga nii suur solist ma ka ei olnud ja 1960 tulin koori tagasi. Lühikeseks ajaks, sest Paul Mägi nägi mu huvi teatri ja muusikateatri ja plaatide ja klaviiride vastu. Ta pakkus mulle muusika-kirjandusala juhataja kohta. Selle kõrvalt tegin osi. Tema abiga tulin ka lavastaja assistendiks.

Liitusite teatriga aastal 1952. Kirjutate oma sisukas ja lõbusas raamatus "Estonia tõusmine tuhasta", et saalid olid nõukogude tükkide puhul tühjad.

Paul Mägi lavastas Miljutini "Rahutu õnne" ja tegi selle ringi, arvestades meie mentaliteeti. Peaosades olid Ots ja Kodanipork, kes juba ise tõmbasid publiku saali. Selle opereti kuulsaim laul on "Taiga, taiga" ja lugu ise mängib osalt Siberis. Eestlase jaoks väga sünged seosed. Aga Mägi suutis sinna panna nalja, huumorit. Miljutin olla siin käinud ja öelnud, et oli parem kui ta lootis. Kujutage ette, et nõukogude operett läks üle saja korra. Aga kui Aleksandr Viner tegi "Nikita Veršinini", siis see läks kolm korda tühjale saalile. Moskva Suures Teatris oli selle kohta väljend "tulime lühtrit vaatama". NSV Liidu Heliloojate Liidu esimehe Hrennikovi ooper "Ema" kukkus isegi seal läbi. Siis tuli jälle teha "Carmenit" või "Silvat", et kassaplaan täis saada. Ilma rahata sõdureid vaatama tuua polnud ju ka mõtet. Või kasutati ühiskondlikke piletilavitajaid: tahtsid "Silvat", said ka "Ema". Estonias tegime ka nii.

Olete kogunud ja vahendanud tohutu hulga Estonia ajalugu.

See on sisemine kutse või püüdlus. Mul on olnud õnne pool aega seda ajalugu kaasas käia. Kõik tuleb talletada, ka praegu vähem tähtsana tunduv.

Kui ma Estoniasse tulin, oli just lahkunud Benno Hansen. Käisin ta õe juures. Ta kinkis mulle Benno noote, rääkis mälestusi. Kunagised primadonnad Olga Mikk ja Lully Virkhaus olid etteütlejad, Helmi Einer hääleseadja. Esitenor Karl Otsaga jagasime garderoobi. Algaastate hõngu oli majas tun-

da, kuigi maja ise polnud enam see. Kuna telerit ei olnud, siis keegi kuhugi ei kiirustanud. Pärast proove või etendust istuti kohvikus, meenutati, oletati. Näiteks, et kuidas oleks, kui Milvi Laid ja Georg Ots oleksid operetis koos laval.

Publik kindlasti võrdles...

Publik mäletas vanu aegu. Milvi Laid ja Aarne Viisimaa saatsid juubeliteks telegramme. Kui neid ette loeti, oli saalis palju tugevam aplaus kui teiste puhul. Demonstratiivne aplaus. Hiljem korraldati nii, et telegrammid ei tulnud õigeaks päevaks kohale. Mälestustesse ma panin ka selle juhtumi, kui Neeme Järvi telegramm üldse meieni ei jõudnud.

Mis muutus teatris pärast Stalinit?

Esiteks hakkasid inimesed Siberist tagasi tulema. Noormees Teo Maiste, keda ma kuulsin konservatooriumis, tahtis tulla Eestisse laulmist õppima. Käis maad kuulamas, kirjutas noote ümber. Järgmisel aastal jõudis ta lõplikult tagasi kodumaale, Jenny Siimoni lauluklassi.

Tuli Gerda Murre, imeline operetitäht, kelle sarm võistles Milvi Laidi omaga. Ta arreteeriti 31. detsembril 1940. Lendu on lastud kuuludus, et vangistajad ootasid lava taga, kuni "Nahkhiire" etendus lõppes. Kirjutasin Kanadasse, kus siis elas veel neid, kes mäletasid, kõik kinnitavad, et Murre arreteeriti enne. Etendus jäi ära. Aga kui legend läheb lendu, siis see lendab.

Jah. Gerda Murret mäletan. Ta tegi naastes mõne rolligi, rahvas rökkas ja nuttis, aga parimad aastad olid möödas. Kuid Murre oli kohutavalt optimistlik. Vahel me ei suuda seda ette kujutada, mida need inimesed pidid Siberi põrgus läbi elama. Kuivõrd pidi domineerima nende elujanu, et tulla tagasi ja olla ikkagi rõõmus, kas või valvelauas istuda, nagu Gerda Murre, suhelda oma kolleegidega ja olla oma rahva hulgas. Need inimesed ei ole kunagi hädaldanud, et elu on vilets või et ei saa piisavalt hüvesid või et keegi teine võtab nende eest paremaid palu. Mingi eriline tahe aitas neil Siberi üle elada.

Kes on kannatanud, hindavad elu väärtust teisiti.

Kuidas suhtute filmi "Georg"? On see tõetruu? Ajastutruu?

Georg Otsa puhul spekulieritakse nii filmis, muusikalis kui ajakirjanduses kuidagi kaldu kahe teema poole. Need on koostöö KGBga ja homoseksualism. Minu arvates oleks Georgi elu pidanud käsitlema hoopis teise nurga alt. Pärast laevahukku põgenemisel Tallinnast veetis ta tunde jäises vees. Noore mehena opereeriti tal pärast seda ära teine neer. Millist valu see võis teha ja kuidas õpetas hindama iga elupäeva.

Georg oli tõesti ilus mees. Iga homoseksuaal pidi vaatama teda kui ilupilti, kui iidolit. Aga see ei tähenda, et tema neid vaadanuks. KGBs võis ta kindlasti olla, esimene abikaasa lahkus sakslastega ja isa laulis teatris sakslastele. Ta võidi kirja panna, aga on ju dokumendid, et ta ei andnud mingeid andmeid ja kustutati nende hulgas.

Ma arvan, et filmis ja muusikalis oleks võinud olla Georgi omapärast huumorimeelt. Kasutamata jäi teise Georgi ja teise baritoni Georg Taleši värvikas kuju. Tema oli petserlane, rääkis aktsendiga "mjina, kjurat". Taleš käis direktori juures kae-

bamas, et "njää vot, mjina laulan paremjini, aga Georg saab poole rohkem palka!" Direktor ütles vastu, et Georgi etendusel on saalis poole rohkem publikut, ma pean siis ju poole rohkem maksma ka.

Sellest oleks võinud saada torelda kõrvalliini, nagu ka Kuusikust, kes domineeris oma võimsa häälega, kuid publiku lemmikukuks jäi ometi Ots. Ja Veera Nelus-Taleš, kes laulis fantastiliselt, Meta Kodanipork. Inimesed Georgi ümber on jäänud tema lavaelulugudest välja.

Ots on legend, mis ei aegu.

Jago monoloog. Ots laulab: "La Morte è il Nulla", eesti keeles "on surm ja tühjus". Kuidas ta ütleb seda "tühjust"! Mõned lauljad teevad väga *forte's*, aga ei lõpeta vana mõtet ära. Verdil on vähe kohti, kus on kirjas kuus *piano't*, kuuekordne pppppp *pianissimo*. Keegi justkui ei saa aru, ei ole kogemust, annet, soovi seda lauset autori tahtmist mööda öelda. Otsa repertuaarist võib tuua ka lihtsama näite, kuidas ta laulab mustlaspriimaš Páli Ráczu laulu, vurrud sorgus, "Nii see läks..." Ta oli siis juba haige.

Kui Ots tegi oma pooleli jäänud "Don Giovannit", kutsus ta mind assistendiks. Ma olin just Moskvast. Ütlesin, et Georg, ma teeks, kui sina laulaks. Mul on üks asi, mida ma sinu puhul tahaksin teha. Kui Zerlina läheb ära, ütleb don Giovanni, et mis kurat on lahti, kõik mu üritused lähevad täna nurja. Minu kujutluses on tal uhke parukas ja ta võtab selle sel hetkel ära ja on vana kiilas mees. Seal tuleks traagika ja viimsed

Koos Eduard Tubina ja Jaan Krossiga.

pingutused noorust püüda ja kõik muu. Aga selleks peaks olema Georg Ots, et see välja mängida.

Paul Mägi, Georg Ots ja Hendrik Krumm on olnud kolm väga lähedast kolleegi, kes kõik surid 55-aastaselt. Kui ma ise sellest east üle astusin, sain aru, kui palju neil jäi tegemata.

Paul Mägi ja Udo Väljaots olid mõlemad andekad lavastajad. Kuidas te neid iseloomustaksite?

Väljaots tuli balletist. Tema trump oli liikumise lavastamine, suured massistseenid ja muidugi tantsud. Mägi oli kammerlikum, aga ta viimistles oma mõtteid nii hästi, et publik pidas hinge kinni. Tema avanemine jäi ka kuidagi poolele teele. Võimu arusaamad panid tõkke ette. Tema ja Eldor Renteri "Figaro pulm" ja "Lendav Hollandlane" olid omas ajas oivaliselt uudsed. Siis tahtis ta teha ooperi "Törksa taltsutus" tänapäeva kostüümides, et alles tegevuse käigus vahetatakse need Shakespeare'i-aegsete vastu. See keelati ära. "Sõjale ja rahule" tegi Renter väga uhked kavandid, aga ooper ei jõudnudki lavale. Mägil oli oma mõte, et kõik algab Pierre Bezuhhovi kui dekabristi mahalaskmisest. Enne surma lähevad mälopildid silme eest läbi ja see ongi ooperi telg. Ja tahtis teha kärpeid, Prokofjev kirjutas ju ooperi kahele öhtule, midagi Wagneri "Nibelungi sõrmuse" sarnast. Mägi kutsuti koos dirigent Kirill Raudsepaga Moskvasse seda kontseptsiooni kaitsma. Küsiti: "Kuidas te võite geniaalse Prokofjevi muusikat hakata ümber tõstma?" Kuigi ka Suur Teater tegi ühel öhtul kahe asemel ja Georgi Ansimov olla teinud Prahast sama ja saanud novaatorliku lähenemise eest ordeni. Aga Estonias seda ei lubatud ja ooper jäi ära. Paul Mägi ja tema tohutu eruditsioon on minule suureks eeskujuks olnud.

Mis oli teie esimene lavastus?

Esimene iseseisev tükk oli Evald Aava "Vikerlased". Aga 1968. aasta rahvusvahelisel teatripäeval tegin kontsertprogrammi.

Kutsusin Leningradist esinema Kirill Lavrovi. See tegigi päeva rahvusvaheliseks, Lavrov oli meeleltult kuulus. Just äsja oli ta koos Ivan Pörjevi ja Mihhail Uljanoviga lõpetanud filmi "Vennad Karamazovid". Sellest tuli 1969. aastal kassamenukaim Nõukogude linateos ja see esitati ka Oscari kandidaadiks. Eesti meeldis Lavrovile väga, eestlased ka. Sellest külas käigust kasvas aastatepikkune sõprus. Käisime koos Saaremaal, kuhu Nõukogude piirivalve valvsa silma all oli raske pääseda.

Kas "Vikerlastel" oli ka poliitiline alltekst? Praha kevad ja sellele järgnenud oli rahval värskelt meeles.

Prahale me ei mõelnud. "Vikerlasi" tahteti teha laulupeo 100. aastapäevaks. Oli sulaja lõpp, aga isegi selles kontekstis oli laulupeo kava võrreldes eelmiste ja järgmiste pidudega väga eestilik. Gustav Ernesaks ohkas ja ütles, et sellist enam ei tule. Ja rahvas laulis!

Pakuti siis mulle ooperit. Neeme Järvi tuli appi ja tegime ära. Sula tõesti kestis veel, sest 1967 oli Estonia käinud Helsingis, 1968 olid Soome kultuuripäevad Tallinnas ja mingit sellist õrna habrast vabamate tuulte õhku oli tunda. Milvi Laid, Aarne Viisimaa ja Eduard Tubin tulid meid Helsingisse vaatama. Oli väga südantsoojendav hetk, kui nad teatri noore põlvkonnaga kokku said. Mul on pilt, kus Ants Eskola vaatab Milvi Laidi silmadesse. Mida kumbki võis mõelda? Üks oli Siberis olnud, teine pidi jätma kodumaa. Nukkeroe meenus olnust.

Osa väliseestlasi külastas sulaajal kodumaad. Osa ei tahtnud või ei julgenud tulla.

Milvi Laid Tallinna ei tulnud. Tema ema elas Vasalemmas, aga tütrele öeldi, et Milvi, kui sa tuled, siis ema peab tulema sinuga hotelli kohtuma, sest Vasalemma on välismaalastele keelatud tsoon. Laid keeldus. Viisimaa korra käis.

Tahtsin väga teada, kuidas sündis "Vikerlaste" esmalavastus 1928. aastal. Hankisin aadressid ja sealt tekkis kirjavahetus Hanno Kompuse ja Rahel Olbreiga, väga huvitavad kirjad. Võtsin ühendust ka Ida Loo-Talvariga Rootsist. Kui käisime Göteborgis, tuli ta meid vaatama. Ja tuli ka 1985. aastal Stockholmist. See oli väga keeruline aeg, allveelaeva värk oli olnud paar aastat tagasi, pagulased olid saalis, aga ei tahtnud isiklikult kohtuda, avaldasid sellega meelt. Aga tema tuli. Sõja ajal oli ta teinud "Vikerlasi" Tiit Kuusikuga. Nad kallistasid, meenusid...

Pärast "Vikerlasi" olete lavastanud mõlemat Tubina ooperit.

"Barbara von Tisenhusenit" tegi algul Väljaots. Aga mina olen natuke "süüdi" selles, et need ooperid sündisid. Kui Tubin käis oma "Kratti" vaatamas, see oli vist 1966, siis pidi ta pärast Leningradi kaudu Stockholmist lendama. Mina pidin teda saatma, sest ta ei osanud vene keelt, et näiteks taksojuhiga suhelda.

Olime teatris kava koostades juba tutvunud. Käisime ka Tallinnas koos. Kaarmanni poes olid suured karbid musta kalamarja. Tubin küsis, kas see on 100 grammi hind, aga see oli kilo hind. Ta ostis kaks kilo. Meie tegime talle Estonia kollektiivi poolt kirja, et see on kingitus, et ta tohiks seda Nõu-

kogude Liidust välja viia. Paar pudelit valget viina panime samale kaardile. Tubin ütles, et see on suur luksus. Lubas sõbrad külla kutsuda ja uhke peo teha.

Kui me siis rongis Leningradi poole sõitsime, küsisin, et kas te ei võiks kirjutada ooperit. Ta vastas: "Mul on "Libahunt" alustatud, aga sellest ei tulnud midagi välja." Ütlesin siis, et äkki midagi Tammsaarelt, "Kõrboja" on hea lugu või näiteks "Kalevipoeg" lavalise oratooriumina (midagi Orffi laadis). Tubin ütles, et ei taha rahvusromantist lugu. Nii see vestlus lõppes.

Siis olime "Kratiga" Helsingis, Tubin tuli sinna. Soomlased teda omaks võtnud ei ole, neil on Sibelius. Aga "Kratit" arvustuses oli üks väga tore termin, et Tubin on rahvuslik kosmopoliit. See võtab tema muusika olemuse väga hästi kokku. Sel ajal olin kirjandusala juhataja ametis ja pakkusin talle välja Aino Kallase "Barbara". Nädala pärast sain kirja, et idee on olemas, teekond ballilt jääauguni, andke libretist. Rumessen on selle kirja oma kogumikus avaldanud. Ja siis juhtus üks täiesti eriline asi. Kuni Tubinani oli kindel komme, et helilooja esitab teose kunstinõukogule, see teeb rea ettepanekuid, mida muuta, helilooja toob muudetud klaviiri tagasi, tehakse uued ettepanekud ja nii mitu korda. Isegi Tamberg tegi "Cyranod" ümber. Aga Tubina algklaviirist on ainult ühte lõiku pikendatud ja sedagi tegi autor vabal tahtel.

Kui ta kirjutas stseeni Sigulda koopas, palus ta oma naisel põrandal lamada nagu Barbara. Naine üles, et nii kiiresti ei saa ärgata ja vendi ära tunda. Tubin pani muusikat juurde. Aga kõik muu oli juba "paika loksunud" ja ta kirjutas fantasiliselt kiiresti.

Järgnes "Reigi õpetaja". Libreto kirjutamist oli enne sõda alustanud Aino Kallas ise. Muusika pidi kirjutama Evald Aav, kes aga 1939. aastal suri. Aava õde andis pooliku libreto Ernesaksale, aga maestro ei olnud huvitatud. Selle ooperi libretistiks otsisin vahepeal isegi Betti Alverit. Tema valdas draamatilist lähenemist, lugege kasvõi "Pirnipuud", ja oli veel lisamõte, et naine kirjutab naise teksti põhjal libreto, aga Alver ei haakunud. Tubin oli just lugenud "Nelja monoloogi püha Jüri asjus" ja pakkus, et võtame jälle Krossi. Lõppversiooni jäi päris kenake hulk Aino Kallase teksti. Krossi suuremad lõigud on proloog ja Saalomoni ülemlaulu koht. Taas huvitav fakt: kui leiti Catharina Wyckenit ja Jonas Kempe kohtuprotsessi protokollid, oli nende sõnastus Aino Kallase tekstiga väga sarnane. Kuidas kirjanik ajastut nii ehtsalt tunnetas?

Vahepeal oli Tubin aga endale süü pealaele kogunud, oli kirjutanud Reekviemi Teises maailmasõjas langenud eesti sõdurite mälestuseks. Ahvatlusi Eestisse naasmiseks ta ka ignoreeris ning lisaks oli targemaks saanud ja tahtis osa honorari valuutas. Siis leiti, et alles ju "Barbara" oli, ja "Õpetaja" jäi seisma.

Sellega seoses taas üks ajastu uskumatu hetk. Õhtul enne "Reigi õpetaja" läbikuulamist saime teada, et Aino Kallase poeg Hillar on Tallinnas. Kutsusin ta endastmõistetavalt ja naiivselt kunstinõukokku. Aga seal istusid ju "seltsimehed". Järgmine päev tuli suur kisa, et kes on lubanud väliseestlase kunstinõukogu kinnisele koosolekule. Aga kedagi maha ei lastud ja Kallase pojalt võimaldati käia Kassaris oma vanemate suvemaja vaatamas. "Reigi õpetaja" jõudis publiku ette alles siis, kui Ird oma sidemetega selle Vanemuises lavale tõi.

1960.–1970. aastail oli meil jõude, et panna välja "Roosikavaler", ja veel kahe koosseisuga. Kuidas me nii tippasemel olime?

Jah, meil olid suurepärased Violetad, Manricod, Luciad. Mõnes mõttes oli see kuldajastu. Õeldakse, et kaht asja ei saa laulja õppida: sarmi ja musikaalsust. Annet võib tööga arendada, aga need kaks peavad kohe alguses olema.

"Roosikavaleri" parun Ochsi tegi Teo Maiste üksinda. Aga teised olid tõesti topelt. Muide, "Roosikavalerist". Tänapäeva infoajastul ei kujuta ette, et meie sõber Harri Kiisk saatis Stockholmist meile ühe klaviiri ja "Roosikavaleri" ulatuslikud partiid õpiti ära tindiga kirjutatud nootide abil. Teatris oli ainult üks klaviir ja sellest mängis kontsertmeister. Siis tegi Neeme Järvi ka "Salomé", tema ja Paul Mägi panid aluse, et teha ka vähem tuntud oopereid, näiteks Rossini "Türklast Itaalias". Koos Eri Klasiga viisime seda tava edasi, tegime näiteks Händeli "Alcinat", Verdi "Luisa Millerit" ja "Attilat". Põhimõte oli, et üks eesti teos, üks tuntud klassika ja üks vähem tuntud ooper. Eesti helilooja teos võis olla ka ballett või lausa muusikal, igal aastal uut ooperit ei jõudnud. Meil olid Sumera ja Tambergi suurepärased balletid.

Kes või mis on teid lavastajana suunanud ja inspireerinud?

Mina kasvasin Udo Väljaotsa ja Paul Mägi käte all. Vene lavastaja Boriss Pokrovski ja sakslane Felsenstein on kindlasti mind kõige rohkem mõjutanud. Käisin ka nii palju kui võimalik Moskvas oopereid vaatamas. 1964. aastal tuli Suure Teatrisse gastroleerima Milano La Scala. Nägin Karajani dirigeeritud "Boheemi" ja Verdi Reekviemi. Väike detail: NSV Liidu Kultuuriministeerium jagas hinnalisi pileteid kõikide liiduvabariikide muusikateatrite inimestele. Aga muidu minigeid, absoluutselt mitte mingeid pileteid saada ei olnud. Tulin Teatralnaja metroojaamas rongilt maha. Otsekohe küsis summ inimesi igaks juhaks, et äkki kellelgi on pilet üle. Juba metroojaamas! Üks päev näen, mingi major seisab teatri sissekäigu ees. Ja tal on pilet!!! Inimesed läksid hulluks, palusid, karjusid. Seal oli üks ilus vanaproua, võibolla tsariaegne teatriinimene. Tema langes majori ette põlvili! Pani käed kokku ja ütles, et ma pean selle pileti saama, et ma suren ära, kui ei saa. Ja sai.

1974. aastal tuli Moskvasse kuulsamast kuulsam itaalia dirigent Claudio Abbado. Mina sain juhuslikult tuttavaks itaallaste assistendiga. Oli võimalik minna lava taha ja vaadata koos La Scala inimestega mõnda etendust sealt rakursist. Mul oli salaplaan ja see noormees korraldaski nii, et sain Abbadolt Sirbile, tollasele Sirbile ja Vasarale intervjuu. Autogrammgi on sellest päevast. Ta jäi viisteist minutit hiljaks. Minul poleks sellest midagi olnud, aga ta ütles üliviihikalt, et vabandage, La Scala ja Suure Teatri vahel on praegu jalgpallimatš ja mind paluti anda avalööök, sellepärast ma hilinesin. Claudio Abbado suri tänavu. Jälle on ühest andest ainult plaadid järel.

Pärast stažeerisite ka Berliinis?

Tahtsingi nüüd jõuda selleni, et kui "Vikerlased" ära tegin, sain aru, et ma võin lavastada, aga pean õppima. GITIS [NSV Liidu mainekaim teatrikõrgkool Moskvas – L. O.] ei tulnud kõne alla. Sealne päevane õpe kestis viis aastat, aga mul oli perekond. Niisiis – võimatu. Aga 1969. aastal käis Moskvas

Lavaõpetajad. Vasakul Walter Felsenstein Berliini Koomilisest Ooperist, paremal koos Suure Teatri lavastaja Boriss Pokrovski ja Eri Klasiga.

Walter Felsenstein Berliini Koomilisest Ooperist. Kõik NSV Liidu huvilised noored lavastajad said tema proove vaadata. Mind hämmastas tema täpsus, kuidas ta neid proove tegi! Saksa keelest sain vähe aru, aga kogu jutt tõlgiti paralleelselt vene keelde. Siis tekkis mul idee, et ma pean saama Berliini Felsensteini juurde. Üks gruusia mees oli seal juba käinud. Nii et põhimõtteliselt pretsedent oli. Meie, st Nõukogude Liidu Kultuuriministeerium saatis Felsensteinile kirja. Järgmise aasta alguses see siis sündiski. Võimaldati olla poolteist kuud, aga raha anti üheks nädalaks, nii kallid olid keskmised hotellid. Aga mul oli Berliinis taas üks tuttav, kes korraldas elamise erakorterisse ja ma sain oma aja ära olla. Pärast seda tegin Puccini lühiooperid ja 1974. aastal “La traviata”.

Edasi tuli Suur Teater.

Teine soov oli mul, et ma saaksin stažeerida terve hooaja mõne draamalavastaja, näiteks Georgi Tovstonogovi või Mark Zahharovi juures. Ja siis ma nägin Boriss Pokrovski proove. Ooper oli Šostakovitši “Nina” ja Šostakovitš istus ise saalis. Oi, kuidas ma tahtsin olla Pokrovski juures! Tema oli täiesti teistmoodi kui Felsenstein, kelle jaoks oli lava nagu malelaud, ta isegi kasutas proovides malelauaks joonitud põrandat. Lauljad-koorid olid nupud, ta töötas joonise detailideni välja, kõik oli nagu sõjaväeparaadil, aga saalist vaadates toimis võrnatult. Pokrovski oli emotsionaalselt ja psühholoogiliselt palju värvikam. Julges anda lauljale improvisatoorset vabadust. Põhimõte oli paigas, aga kui solist läks sisuliini pidi õiges suunas, siis Pokrovski toetas teda.

Teo Maiste organiliselt meeldis talle näiteks väga. “Hovanštšinas” tuli laulda vanavene, kohati kirikuslaavi keeles. Kord kiitis Pokrovski eraldi Teo Maistet ja küsis, miks ometi teised ei laula vene keelt sama aktsendivabalt ja ilusa kõlaga nagu Maiste. Ma ütlesin talle vaikselt, et Maiste on seitseteist aastat Siberis “Stalini ülikoolis” olnud. Pokrovski sai aru ja seda teemat enam ei puudutanud. Teo oli Siberis ka kirikukooris laulnud, nii et selle keele keerdkäigud teda ei eksitanud.

Sain oma taotlusele positiivse vastuse ja olin 1974/75 terve hooaja Suures Teatris. Vaatasin Pokrovski proove. Nägin kõike muud ka. Neeme Järvi kaudu tuli mu ellu 20. sajandi suu-

rimaid pianiste Emil Gilels. Tema kaudu sain konservatooriumi suures saalis kõiki kontserte kuulata. Uuendasin kontakte Suure Teatri solistidega. See tõi hiljem Estoniasse gastroleerima näiteks Jevgeni Nesterenko. Selleks õppis ta selgeks “Boriss Godunovi” meie redaktsiooni, võttis ette suure töö. Just meie lavastuse eest sai ta Nõukogude riigi kõrgeima võimaliku tunnustuse Lenini preemia.

Kõrvuti pikkade stažeerimistega korraldati paljudes linnades kunstnike ja lavastajate “laboratooriume”, nagu tollal öeldi. Mulle anti võimalus käia Moskvas, Sverdlovskis, Odessas... Siis ma kutsusin nemad omakorda Tallinna. Teatriühing, olgu ta tänatud, maksis selle kinni. Pokrovski nägi mu “Väikest korstnapühkijat” ja kutsus mind Moskvasse seda tegema. Kontaktid arenesid edasi. Lavastas “Korstnapühkija” Kammerteatris, saalis oli Tampere teatrijuht ja kutsus Tamperre sedasama tegema. Sibeliuse Akadeemia omad nägid Tamperes, kutsusid enda juurde. Seda väikest klippi olen neli korda teinud, aga mõnda asja tahan teha, kuid ei saa rohkem kui selle ainsa korra!

Eesti on nii väike, et siin tekib võimalus sama asja uuesti teha alles aastate pärast. Lavastades võivad sul olla mõned head ideed, aga juhtub, et kui näed lõpptulemust, mõtled, mida kõike oleks saanud teisiti ja paremini. Kunstnikul on kergem. Tema võib homme maalida uue pildi, aga lavastajal seda võimalust ei ole. Tore, kui on kontaktid välismaal, siis saad ehk seal teha.

Neid kontakte on ju ohtralt olnud.

1984. aastal olid minu juubelil Soome Rahvusooperi ja Savonlinna festivali juhid. Rein Ristlaan tegi suure peapesu, et kuidas on üritusel nii palju välismaalasi, nii palju soomlasi. Pähe sain küll, aga sain ka Soomest ametliku kutse tulla külastama Savonlinna ooperifestivali. Koos abikaasaga, nagu viisakas komme nõuab. Esmalt tundus see ilmvõimatu. Kui üldse kedagi töö asjus Nõukogudemaalt korraks välja lasti, siis pere liikmed jäid kindlasti pantvangi. Taas tuli mängu tutvus. Moskvas oli meil üks ooperihull, ministri abi, see aitas. Mind. Abikaasa jäi ikkagi maha.

Pärast fantaseerisime soomlastega, et ooperipäevi võiks pikendada. Mis oleks, kui Savonlinna festivalile tuleks külalis-

teater ja see oleks Estonia? Algul tundus taas utopia, aga ajad olid muutmas ja kujuneski nii, et 1987. aastal käis Estonia Savonlinnas kui festivali esimene külalisteater. See oli ka niisugune aeg, et Moskva üritas raha välja pressida, aga saime siiski kokkuleppele, et meie eest ülemäära kõrget “üüri” ei küsitud ja etendused toimusid.

Siis tekkis mõte viia sinna Mussorgski “Hovanštšina”, mida polnud Estonias kunagi tehtud. Savonlinna isegi plaanis seda ooperit festivalile, aga nähes selle tegelikku mastaapi, jätsid plaani katki. Kõik need kirikud ja Kremli vaated on ju tohutu suured. Mina nägin Sofia teatris Pokrovski “Hovanštšinat”. Valeri Levental oli selle kujundanud üldistavate detailidega, Kremli vanal kujul ei olnud. Kutsusin Pokrovskit, tema oli nõus ja tuli lavastas Estonias selle massiivse ooperi meie väikese lava jaoks ümber. Kunstnikud olid vennad Viktor ja Rafail Volski. Minu meelest on 1987. aasta “Hovanštšina” kõigi aegade kõrgeima kvaliteediga lavastus, mida me üldse oleme teinud. Juhatas Eri Klas, Teo Maiste ja Mati Palm olid nimiosas, Golitsõni laulis Hendrik Krumm, Marfat Leili Tammel, Urve Tauts ja Maarika Eensalu. Savonlinnas laulsid ühel etendusel Moskva Suure Teatri solistid – Irina Arhipova Marfat ja Jevgeni Nesterenko Hovanski. Pärast Savonlinna käisime Moskvast endas, Kopenhaagenis ja Göteborgis. Soome televisioon on meie “Hovanštšina” ka filminud.

“Godunov” jõudis lausa Pariisi. Ajastu kontekstis oli see veel suurem ime kui sisenemine Savonlinna.

Siin tuleb mängu Edison Denissov, andekas ja poolpõrandaalune helilooja, keda omal ajal süüdistati seitsmes surmapatus, antikollektivismis, nonkonformismis ja teab milles veel. Šostakovitš pidas teda üheks oma andekamaks õpilaseks, toetas igakülselt, aga NSV Liidu Heliloojate Liidu ühisrinne oli tugevam. Kui ajad vabamaks läksid, tuli Estonias lavale tema ballett “Pihtimus” Alfred de Musset’ järgi. Tellisime selle ekstra Tiit Härmi jaoks.

Denissov nägi meie “Borissi” ja vaimustus. Ta kohtus Pariisis Grand Opéra juhtidega. Neil oli idee teha “Boriss Godunovi” festival, näidata eri variante. Nende pealik *monsieur* Fouquet tuli Tallinna, mõõtis sammudega lava ja raputas pead: kuidas on füüsiliselt võimalik teha siin “Boriss Godunovi”? Siis läksime ja võtsime viina, prantslasele on vodka ju midagi eksootilist. Tuju tõusis ja ta tegi avalduse, et tahab kutsuda terve Estonia Pariisi. Meie hakkasime muidugi naerma. Aga tema oli tõsine. Ütles, et on festival, teie teete algvariandi ja Grand Opéra esitab tuntud redaktsiooni. Me siis läksime ja tegime. Opéra Comique’i laval. Praegu on raske ette kujutada, et ühe kuu jooksul esitati “Boriss Godunovi” 18 korda! Jevgeni Nesterenko tegi nimirolli meie Teo Maiste ja Mati Palmi kõrval. Paata Burtšuladze, Nõukogude Liidu teine tippbass, konkureeris Nesterenko, Maiste ja Palmiga ooperi pealaval. Kriitika andis meie etendusele parima hinnangu. Opéra Comique’i juhtkond oli väga rahul. Meie? Kujutage ette, kuidas nõukogude inimesed elavad kaks nädalat Pariisis, on aprill, kevadvalgus, punased kastanid õitsevad... Meile tehti Lidos vastuvõtt, sest kõik läks nii hästi... Järgmisel päeval pärast meie esietendust mõõdus Šaljapini surmast viiskümend aastat. Olime saanud kuhjaga lilli, kimpe, korve. Viisime kõik lillekorvid tema elukoha ette tänavale. Muide, tema viimne esinemine oli olnud just Opéra Comique’i laval.

See läks südamesse. Oli nagu sild meie ja suure Šaljapini vahel. Taksojuht võttis lisaraha, sest auto põrand oli õielehti täis. Võttis valuutas, mille eest sai osta kõike, mida kodumaal ei olnud. Aga meie andsime kerge käega. Šaljapini nimel.

Milline on meeldejäävaim kogemus välismaalt?

Minu elu kõige naljakam kogemus lavastajana oli Tšaikovski “Jevgeni Onegin” Buenos Airese Teatro Colónis. Algul tegin seal “Jolanthe”, siis 1997. aastal “Oneginit” ja tutvusin Dmitri Hvorostovskiga. “Onegini” esietendusel toimus streik. Koor nõudis palka juurde. Lubati anda ka, aga pärast. Nemad keeldusid riidesse panemast. Saalis istus 3000 inimest. Koor tuli lavale, lauljad tahtsid kõnesid pidada, selgitada, süüdistada. Rahvas aga karjus ja märatses: “Hakake laulma! Jätke oma joru!” Nemad hakkasid siis hünni laulma, rahvas pidi tõusma ja rahunes pikapeale maha. Etendus siiski algas, pool tundi plaanitust hiljem, ja lõppes alles keskööl. Koor lavale kummardama ei tulnud. Kohalikele lauljatele ei plaksutatud, külalistele aga seda rohkem.

Kord lavastati Stockholmis “Don Giovannit”, kui ametiühing teatas, et lavatööliste tööaeg lõpeb kell 23. Kui edasise eest eraldi palka ei saa, lülitatakse lavatehnika esietendusel välja. Ja tõesti-tõesti – kui nimitegelane pidi põrgu vajuma, jäi põrguauk suletuks, sest kell oli 23.05. Bariton ütles siis publikule valjusti, et tal pole praegu õige aeg põrgusse minna, aga see teater on ise üks suur põrgu. Ja kõndis välja.

Meenutab István Szabo filmi “Meeting Venus”. Seal nurjavad rohelised “Tannhäuseri” rahvusvahelise koosseisuga esietenduse Pariisis.

Just, täpselt! Ametiühingu ja kelle veel nõudmised ei hooli kunstist. Tee mida tahad, lepi või võitle, aga tee seda pärast etendust. Kunsti niimoodi kohelda ei tohi. Buenos Aireses palusin, kas klaverit saaks paar meetrit edasi nihutada. Õeldi, et meie kahjuks ei tohi seda teha, ametiühing ei luba, aga näe, seal taga istub kolm meest, kelle kollektiivlepingu kohustuste hulka kuulub ka klaveri lükkamine, paluge neid. Või siis palusin, et “Jolanthes” tuleks viis-kuus koorilauljat kuninga saatjana lavale, et oleks uhkem ja kuninglikum. Ei lubatud, sest neil polnud hetkel laval laulda vaja. Aga kui ma palusin kvartetti mängida orkestriaugu asemel laval, siis nemad olid rõõmuga nõus, sest kui orkestrant on laval ja kannab kostüümi, siis on teater kohustatud maksma talle lisatasu.

Kuidas te suhtute ooperi tänapäevastamisega?

Nii ja naa. Kui ma vaatan näiteks Willy Deckeri 2005. aastal Salzburgis lavastatud "La traviata" Anna Netrebkoga Violetta osas, siis mulle tundub see loogiline ja endastmõistetav. Doktor vaatab kella, kell on põhikujund, aeg saab otsa. On "Don Giovanni" lavastus, mille tegevus toimub Harlemis, don Giovanni ja Leporello on kaksikud, nii et Masetto rahval on tõepoolest kerge neid segi ajada. Lisaks on don muidugi narkomaan ja süstib ennast ja nii edasi. Aga see töötas küll. Ka "Boheem" võib olla nüüdisaegne.

Videolt olen näinud "Boriss Godunovi" tänapäeva kostüümides. Kui ta siis küünlaga ringi käib, mõjub see võltsilt. Pimeni mungakong ja munkade koorid ei toimi väljaspool oma aega. Ka Putin, kes kirikus vaaga näoga küünalt hoiab, paneb hüüdma: "ei usu!" Budapestis nägin Katharina Wagneri lavastatud "Lohengrini", suur Lenini büst keset lava. Lohengrin jalutas väikese tuumakohvriga, valge luik peal. Milleks?

On veel äärmuslikumaid näiteid. Müncheni lavastuses on Onegin ja Lenski homod, aluseks on võetud kuulujutud Tšaikovskist. Lenski laulab Olgale "ma armastan teid", aga vaatab hoopis üle Olga pea Oneginit. Duellisteenis istuvad nad voodi serval ja arutavad, et kas me nüüd olemegi vaenlased. Taustal käivad paljad poisid läbikumava kile taga duši all. Ma ei usu, et see sellele ooperile midagi juurde annab.

Või muusikaliselt väga hea "Trubaduur" Jonas Kaufmanniga Manrico osas. Kohe alguses tuleb lavale alasti vana naine, Azucena ema vaim. Käib ühest pildist teise, lõpustseenis kükitab pool tundi nurgas. Kes ooperit teavad, neile on niigi selge, et Azucena räägib selles steenis vaimust ja vaimuga. Kehv on vaadata ooperit, kus mõni detail on "uudsuse" nimel suvaliselt kuskilt välja imetud. Kõike ehk ei peagi lavastama. Muusikale, lauljale, inimesele peab ka ruumi jääma.

Mis on teie seni viimane lavastus?

Hindemithi "Pikk jõulueine". Sellest tegi väikese loo isegi Briti mainekas ajakiri Opera. Sellelgi on oma eellugu. Esimeste Georg Otsa päevade ajal tuli minu juurde keegi härra, tutvustas end, et tema on Arthur Jacobs, ajakirja Opera toimetuse kolleegiumi liige. Tema hakkas mulle saatma Operat, tasuta. See ilus žest kestis aastaid. Aga ühel päeval tuli temalt kaart "Kallis Arne, mul on vähk. Aga ma olen palunud, et toimetust saadaks Teile seda ajakirja edasi." Opera tulebki tänini iga kuu minu postkasti. Aasta eest saatsin toimetajale *mister* John Allisonile kaardi, et ma tänan ja tean, et see tuleb tänu kadunud *mister* Jacobsile. Tema vastas, et aitäh, väga tore ja ma tulen kunagi ka Tallinna. Käiski ootamatult ära, nii et meie kahjuks kokku ei saanud. Ehk ei tahtnud ta kohtuda, et lugu tuleks erapoletu.

"Jõulueine" on ühe sajandi lugu. See on minu lugu ka. Selle ooperi proovide käigus sai iga osaline rääkida oma eluloost põlvkondade kaupa. Mõni võttis isegi vanavanemate pildid kaasa. Kõik said iseendast ja oma juurtest teadlikumaks.

Tööhoos kevadel Hindemithi ooperiga "Pikk jõulueine".
FOTO LIINA VIRU

Mõni lugu haakub iga oma osalisega. Boriss või Attila, need on kauged. Neid mängitakse. "Jõulueine" võib aga toimuda tänapäeval, nii Kanadas kui Eesti ürglaanes. Hindemithil on see väga napilt tehtud, üks läheb minema ja teine tuleb asemele. Ja Euroopas käib suur sõda. Praegu käib sõda Ukrainas. Sel puhul võib ooperit samastada reaalse eluga. Publik tajub, et see ei ole mingi eliidile mõeldud asi, millest midagi aru ei saa.

Mida järgmiseks lavastate?

Mul on Saaremaaga tegemist ja ma tahan veel ühe raamatu kirjutada. Ma ei lavasta enam.

Kui te saaks teha ühe ooperi omal valikul, mis see siis oleks?

Ma teeksin uuesti "Carmenit". Mul on lavakujunduseks üks idee, Pablo Picasso natüürmort härja peaga, mille saaks teha väga atraktiivseks kujunduseks. Kunagi kutsuti mind Helsingi kunstikooli, et ma teeksin seminari muusikateatrist. Lasin õpilastel teha projekti: "Carmeni" kujundus Merimée novelli, Bizet' ooperi ja Štšedrini balleti järgi. Et noored mõtleksid žanri võimaluste peale. Seal on sisunüansse, millest tihhti ei mõelda. Näiteks saatuse motiiv. Tavaliselt Carmen laulab habaneerat, üks poiss ei tee välja ning tähelepanu köitmiseks viskab tüdruk talle lille. Aga muusikas tuleb saatuse motiiv pärast habaneerat. Ma lahendaksin selle nii, et Carmen jookseb pärast habaneerat ära ja kõik mehed järele. Siis on aega ja saatuse teemat ei pea lühendama. Carmen pöörab ringi, heidab lille ja alles siis on saatus määratud.

Paar sõna Saaremaa ooperipäevade kohta. Seegi ilus traditsioon on Estoniaga seotud.

Selle alustas muusikaõpetaja Ludmilla Toon Kuressaare ooperipäevade nime all. Esimene ooper oli "Tosca", siis "Nabucco" ja teised. Tema ajas isegi Odessa ooperi autobussidega siia välja, tuhat seitsesada kilomeetrit ratastel suure suvega! Aga tal polnud ju staapi, etendused toimusid lageda taeva all, vihm ja sääsed mängisid kaasa. Sellepärast jäi hea algatus pooleli, Urve Tiidus, toonane linnapea, pöördus Eesti Kontserdi poole. Aasta oli pausi ja siis Aivar Mäe oma entusiastlikkus haardes arvas, et olgu ooperimaja, kas või telk, aga lühtrid ja muu atribuutika olgu olla.

Uuel hooajal on Estonial veel Saaremaaga seotud projekte.

Oktoobris esitab Estonia seal kaks korda operetti "Silva" ja kaks korda balleti "Bajadeer". Ooperipäevad on niikuinii. Festivali avab Paul Hindemithi lühiooper "Pikk jõulueine". Anname kontserte, meil on suur lasteprogramm. 250 estoonlast sõidab Kuressaarde ja spordikeskuse ehitatakse viisakas suuruses lava. Suvine ooperipublik on põhiliselt mandrilt ja välismaalt. Oktoobri festival on mõeldud saarlastele, eriti lastele.

Mainisite Aivar Mäe nõudmist, et ooperis peaks olema lühtrid ja lilleseaded. Ise arvan, et peaks olema ka vahuvein ja õhturietus. Kas ooperi publikurituuaalid peaksid jääma? Mida need annavad?

Noblessneri laevatehase "Parsifal" kõlas paremini kui oleks kõlanud Estonias. Aga väljaspool teatriruumi peab olema miljö. Savonlinna kui iidse kindluse olemus toetab teatrit. Savonlinna on ooperi linnaga lõiminud. Küünlad põlevad vee ääres, järvel hõljuvad ooperite nimedega laevad ja Sarastro baarist jõuavad baari Ooperikelder. Järgmisel hommikul räägivad turul kõik eilsest etendusest. Just nagu Wagner Bayreuthi kavandades tahtis. See kujundab miljö.

Ma olen käinud Bregenzi festivalil. Kaks korda. See on meelelahutus. Perfektselt, tehniliselt perfektselt tehtud. Aga ikkagi. Arena di Veronal olen käinud. Seda ma ei suuda ette kujutada, kuidas seal nii suures ruumis saab mikrofonita laulda. Võimas. Ja on ka vana aeg ooperi ümber. Aga üks vana teater, kus on dirigeerinud Karajan, Toscanini ja Furtwängler, kaalub need paigad üles. Kõik need vanad lood teatri seinte vahel. Sa oled neid lugenud. Ja siis sa seisad ja meenutad. Mulle ikkagi meeldib olla päris ooperimajas.

Mul oli külas üks Viini arst, kes oli näinud üle 2000 etenduse Viini ooperis. Lapsest saati oli ta kommirahad nendele *Stehplatz'* idele kulutanud. Tema võis rääkida kõigist lauljaist läbi kolme põlvkonna, et kuidas see või too laulis. Meil oli Estonias kulissõmbleja, kes teadis ka. Töökojast sai lava dekoratsioonirõdule. Töö kõrvalt oli ta kuulnud Grace Bumbryt ja Valeria Barsovat. Oli õmblemise kõrvalt neid endasse imenud ja nende suurust mõistnud.

Mida uut pakub Estonia hooajal 2014/15?

Händeli "Rinaldot" muidugi, värske esietendus. Dirigeerivad Andres Mustonen ja Risto Joost. Paul Hindemithi varast ooperit "Cardillac", juhatab Vello Pähn. "Pikk jõulueine", juhatab Risto Joost, ongi selle etüüd. "Cardillaci" pole Eestis ialgi tehtud. See on Estonia aasta ettevõtmine.

Kes on solistid?

Nimekiri on veel lahti, aga ütleme, et Rinaldo tuleb küll meie oma solistidega.

Järgneb kohustuslik küsimus. Estonia uus maja? Teie ajal on neid projekte olnud õige mitmeid.

Esimeses variandis valiti Estonia jaoks kõige ilusam koht – praegu on seal rahvusraamatukogu. Õue poole pidi tulema amfiteater, et kohe teatri taga saaks anda vabaõhuetendusi. Ees pidi olema väljak. Kaarli puistee liiklus pidi suunatama kiriku eest maa alla. Unistuseks see jäigi.

Teine variant hõlmikpuu kohal polnud ka paha. Sealgi on väike kõrgem koht, kust kultuuri sümbol välja paistaks nagu Pompidou keskus või Opéra Bastille.

Et maamärk oleks näha.

Ginko kaitsjad võitlesid tegelikult Lenini puistee läbimurru, Süda-Tatari kvartali lammutamise ja suure paraaditribüüni vastu. Nüüd on jäänud mereserv. See on keeruline teema. Ooperimaja jääb justkui äärealale. Mudugi, Oslos või Syndeys on ooperimajad samuti rannapromenaadil. Aga meil oleks rahvusooperi, meie Estonia nihkumine kesklinna serva justkui sümboolne lahkumine. Linna nabaks jääks Viru keskus või Solaris.

See on keeruline teema.

Mis on ooperi saatus?

Selle kohta kirjutab juba Šaljapin, et kino lõpetab ooperi ja teatri, filmitakse maailma parim trupp maailma parimas tükis ja korras. Nii pole läinud, uusi teoseid ja uusi maju tuleb kogu aeg juurde. Ooper on küll nelisada aastat vana, aga endiselt hea tervise juures.

Põhipublik on küll keskeas ja vanem generatsioon.

Kuidas noori saali saada?

Näiteks omal ajal palju tehtud "Väike korstnapühkija" on peerooper. Moskva kammerooperis läheb see tänapäevani, esietendus oli 1979. Kui tuli 30 aasta juubel, tehti tore kapustnik, kus kunagised laped mängisid uuesti oma lapsepõlvrollile. "Korstnapühkija" noorele publikule annab see kindlasti suuna jälle ooperisse tulla. 1976. aastal lavastasid "Figaro pulma", kus laulsid ainult noored. Parimad diplomandid said osad, Puurad, Eensalu ja Miilberg. Siis oli küll saalis palju noori, kes tulid oma kaaslasti vaatama. Saaremaal teeme juba kolmandat aastat ka lastegalat. Esimesel aastal olid Pipi Ingel Marlen Miku kehastuses ja Buratino ehk Heldur Harri Põlda, siis Lotte ehk Gerli Padar, nüüd Maria Listra ja Koit Toome. Lauldakse ooperiaariaid. Lastele tuntud tüübid näitavad, et ooper on lahe.

Küsimus on, kuidas need lapsed tuleksid juba päris ooperisse. Mil moel, mitte mis nippidega. Nipp on justkui pettus. Lapsed peavad harjuma käima. "Laserharf" ja "Ooperitund" on head, nende kaudu tulevad paljud inimesed esimest korda ooperisse. Tänapäeva noort on raske üllatada. Kinonäeb ta 3D "Tähtede sõda", teatris vaatab: papist kulissid ja keegi paks tädi laulab, mis teda peaks siia kutsuma?

Ehk aitaks tausta tekitamine. Kas põhikoolis peaks olema kohustuslik kultuuriloo kursus?

Just! Kogu kultuurikontekst. Kuidas Puškini "Oneginist" tuleb ooper ja ooperist ballett. Kes ja kuidas on need teosed kuulsaks lavastanud, laulnud, tantsinud. Mis omakorda neid on kujundanud. Kultuur on palju rohkem põimunud kui me arvame.

Vanasti oli Haapsalus lastemuusikateater, koolides omad orkestrid. Nüüd on ainult bändid. Igas "Hommiku TVs" tutvustatakse järjekordset uut bändi. Ma imestan, kes kõiki neid plaate ostab. Kas igal hommikul ei võiks olla üks klaveripala, balletimuusika, üks asi teisest žanrist kui raadiost ja telerist naganii terve päeva kõlab?

Arne ja Reet koos perega kuldpulma päeval 16. juulil 2010. aastal. Pojad Mart, Rein ja Jaak oma peredega.
FOTOD ERAKOGUST

Mis on meie aja ooperi ülesanne? Mis võiks olla tema sõnum?

Ma ei usu, et “Nabucco” ja “Attila” sõnum – itaallaste rahvustunne – puudutaks meid nii nagu Verdi ajal. Rahvusriike pole enam. Maailma avatus toob kaasa pingeid, kultuurid vastanduvad, tekib võõravaen. Ikka ja taas puhkevad maailmas konfliktid, kuskil on sõda, järgnevad põgenikelained. Daniel Barenboim tegi moslemite ja juutide projektipõhise orkestri. Selles oli sõnum. Muusika ja ooperiga teha integratsiooniprojekte sõna parimas tähenduses. Ooper on ju kõige rahvusvahelisem asi, *Gesamtkunstwerk* pealekauba.

Kui keeruliseks saab ooper minna?

Kui mõtleme Bergi või Schönbergi või kasvõi Richard Straussi ooperitele – kui palju irvitati “Salome” üle, sest see oli oma ajast ees. Tänapäeval on hirm, et aeg on iseendast ees. Tahetakse näha kõike segapudruna ka ooperilaval. Laulja on vahel see kõige viimane tegelane. Kui Puccinilt küsiti kunagi, et miks seal on see kõrge noot, siis ta vastas: “Selleks, et mitte iga mats ei laulaks seda ära, et roll jääks kvaliteetlauljale.” Ooperil peaks olema kvaliteet. Muusikaline. Kas ooper, kus üldse ei laulda, on ikka ooper? Mozart ja Beethoven panid kõnet vahele ja “Carmenis” on seda ka. Seal on palju nüansse, mis on ehk lauluks seatuna kaduma läinud. Verdi ja Mozart olid ooperidramaturgia seisukohalt väga andekad inimesed. Me võime tänapäeval lauljate üle irvitada, aga just nende muusikaalne võimekus lubab teha igasugu idiootsusi, laulda lamades ja rippudes ja varvastel, kui vaja.

Kas Richard Strauss kujutles “Roosikavaleri” või Berg “Wozzeckit” või “Lulud” nüüdisaegsetes lahendustes? Muidugi, nii lauljate kui pillimeeste muusikaalsus ja võimekus on ju meeleletut tõusnud. Aga hinge on vähem. See ongi steriilsus, mis kandub edasi plaatidele. Kõik puhastatakse nii ära, et ka nõrk hääl võimendatakse ühtlasele nivoole. Mingi tabamatu vahe on kuulda sama inimest laval kasvõi viletsamalt laulmas.

Sellepärast inimene ikkagi tuleb teatrisse, et see on elus. Mis hoiab muusikat ja kunsti elavana? Andekad isiksused.

Aga meie andekad isiksused tulevad ju siia tagasi nagu külla.

Me ei saa siin midagi teha. Sama puudutab arste ja teisi aju ja haridust nõudvaid erialasid. Me ei jaksa ka maksta pillimeestele sellist honorari, nagu nad mujal saavad. Teisalt on välismaal kallis elada. Kui võtame maha maksud ja elamise, siis puhaskasu ei olegi nii suur. Arstid nimetavad motivaatorina töökeskkonda. Lauljatele tähendab see valmisolekut end tõestada. Ain Anger on rääkinud, et Viinis, kus repertuaaris on üle 50 lavastuse, sõltub edu sellest, kas suudad ühe prooviga või üldse ilma proovita laulda. Vana aeg, kus aastast tehti üks kuni kolm lavastust

ja valgusproovideks oli aega terve nädal, on möödas. Edu saadab seda, kes talub paremini pinget. Kohaneb. Anne võib jääda nende nõudmiste varju.

Nüüd hoopis teisest ooperist. Te olete aasta isa 2002. Kas isa on perekonna lavastaja?

Kui see juhtus, siis ütlesin oma väikeses sõnavõtus, et mina seda aasta isa ega aasta ema päris täpselt ei tahaks üldse aksepteerida, sest isa ei saa olla emata ega ema isata. Peaks olema aasta perekond. Mikkude perekonda võib koos tänada. Ma olen õnnelik, et meil on kolm last ja igal pojalt on samuti kolm last ja ka kolmel lapselapsel on juba lapsed sündinud. Perekonna traditsioone hindaksin mina palju kõrgemalt kui üksiku liikme esiletõstmist.

Palun öelge üks finaali forte.

Ausalt öeldes ei ole ma kunagi tundnud kadedust, et miks see või teine lavastab seal kuulsas teatris, kuhu mina kunagi ei saa. Ma olen alati olnud rõõmus, et head asjad sünnivad.

Olen rõõmus, et uuele põlvkonnale on maailm lahti. Et neil on võõrkeeled, et nad oskavad suhelda. Et nad saavad suurepärase hariduse, keelte ja ausa ajaloo, mida meie ei saanud. Et on loomulik pärast gümnaasiumi edasi õppida. Meie tulime keskkoolist muusikasse ja teatrisse, hakkasime tööle ja õppisime töö käigus ja pärast tööd.

Samas neid võimalusi ei kasutata. See suundade paljusus, killustatus on tegelikult hädaoht. Inimene ei tea ise ka, mida õppida tahab, proovib seda ja teist. Tal puudub kutsumus.

Me ei saa keegi oma sünniaega valida. Aga igaüks meist peaks kasutama oma eluaega nii, et meil oleks tore perekond ja häid sõpru ja et me teeksime hästi oma tööd, ükskõik mis ameti oleme omandanud. Mida vähem oleme kibestunud, et meil ei lähe nii, nagu kellelgi teisel, seda õnnelikumad me oleme. Kui oskame väikestest asjadest rõõmu tunda.

Palju jaksu ja loomerõõmu teile! Aitäh!

NELE-EVA STEINFELD
muusikaajakirjanik

Arvo Pärt pälvis Praemium Imperiale

16. juulil kuulutas Jaapani Kunstiühing viies kunstivaldkonnas välja maineka Praemium Imperiale 2014. aasta laureaadi. Muusika alal pälvis selle esimese eestlasena Arvo Pärt. Imperiale kunstipreemiaid annab alates 1989. aastast Jaapani Kunstiühingu kaudu välja Jaapani keiserlik perekond. Laureaadid valitakse maalikunsti, skulptuuri, arhitektuuri, muusika ning teatri ja filmi valdkonnast rahvusvaheliselt silmapaistva panuse eest kunstivaldkonna arengusse ja globaalse ühiskonna rikastamisel. Tegu on suurima ja prestiižseima kunstipreemiaga, mida peetakse kultuurivaldkonnas võrdväärseks Nobeli preemiaga. Muusikakategooria preemiale keskendunud konverentsil Berliinis tutvustas Arvo Pärti üks komisjoni liikmetest, endine Baieri Riigiooperi juht Sir Peter Jonas. Peale Pärti pälvivad selle kõrge tunnustuse veel Ameerika tipparhitekt Steven Holl, prantsuse maalikunstnik Martial Raysse, itaalia skulptor Giuseppe Penone ja lavastaja Athol Fugard Lõuna-Aafrikast. Auhindade pidulik kätteandmine toimub 15. oktoobril Tokios. Preemiad koos aukirja ja medaliga annab kätte Jaapani Kunstiühingu patroon prints Hitachi. Varasemate preemiasaajate hulgas on näiteks Claudio Abbado, Ingmar Bergman, Luciano Berio, Leonard Bernstein, Pierre Boulez, Peter Brook, Dietrich Fischer-Dieskau, Frank Gehry, Philip Glass, Krzysztof Penderecki, Renzo Piano, Steve Reich, Mstislav Rostropovič, Alfred Schnittke, Ravi Shankar jt.

Lorin Maazel (1930–2014)

13. juulil suri 84-aastaselt viiuldaja ja helilooja, üks maailma tippdirigente Lorin Varencove Maazel. Maazel oli tuntud oma erakordse mälu poolest, enamikku teoseid juhatas ta peast. Aasta enne surma juhatas ta peast veel

kõiki Mahleri sümfooniaid. Elu jooksul juhatas ta üle 7000 kontserdi ja ooperietenduse. Maazeli vanemad olid Venemaa emigrandiperekondadest pärit USA kodanikud. Maazel õppis juba viieaastaselt klaverit ja viiulit, hiljem dirigeerimist. New Yorgi maailmanäitusel juhatas ta 9-aastaselt esimest korda orkestrit. Seejärel dirigeeris ta imelaps "Little Maazeli" nime all mitmeid Ameerika tuntumaid orkestreid, kusjuures kuulajate arv neil kontsertidel küündis mitme tuhandeni. Peale selle õppis Maazel Pittsburghi ülikoolis matemaatikat, filosoofiat ja keeli ning jätkas ka muusikaõpinguid. Rahvusvahelist karjääri alustas ta 1953. aastal, esinedes Viinis, Berliinis ja Bayreuthis.

Esimese ameeriklasena dirigeeris ta Bayreuthi festivalil (1960) ja samuti esimese ameeriklasena oli ta Viini Riigiooperi peadirigent ja kunstiline juht. Samuti tegutses ta Berliini Saksa Ooperi peadirigendina, kümme aastat Clevelandi sümfooniaorkestri peadirigendi ja kunstilise juhina, Prantsuse Rahvusorkestri, Baieri ringhäälingu orkestri ja koori ning New Yorgi Filharmoonikute peadirigendina. Tema viimaseks ametikohaks oli Müncheneri Filharmoonikute peadirigendi amet 2012. aastast alates. Maazeli musitseerimine jaotas kriitikud ja kuulajad alati kahte leeri. Osa oli vaimustatud, teine pool aga heitis ette pea-

liskaudsust ja juhuslikkust. Koos abikaasaga asutasid nad 2009. aastal Castletoni festivali. Selle festivali ettevalmistuse ajal haigestus Maazel kopsupõletikku, mis saigi talle saatuslikuks.

Frans Brüggen (1934–2014)

13. juulil suri 79-aastaselt kõrgelt hinnatud hollandi vanamuusikaspetsialist Frans Brüggen. Brüggen oli üks maailma parimaid plokkflöödi- ja barokkflöödimängijaid, viimasel ajal tegutses ta ka dirigendina. 2008. aastal ütles Brüggen ühes intervjuus, et soovib dirigeerida surmani, hoolimata sellest, et viimasel ajal pidi ta juba istudes orkestrit juhutama. Frans Brüggen oli vanamuusika esitajana erakordselt populaarne ja hinnatud. Ehk vaid klavessiinimängija Wanda Landowska suutis populaarsuse poolest temaga omal ajal võistelda. 1981. aastal kutsus Brüggen kokku kollektiivi, mida nimetas XVIII Sajandi Orkestriks (The Orchestra of the 18th Century). Oktoobrikuus plaanis Frans Brüggen tähistada koos XVIII Sajandi Orkestriga ka oma 80 aasta juubelit. Frans Brüggen sündis Amsterdams, kus õppis flöödimängu ja muusikateadust. Tema andekus ja eriline pühendumine ajalooliselt informeeritud vanamuusika esitusele leidis varakult tunnustust, sest juba 21-aastaselt sai te-

Frans Brüggen.
FOTO RADIO.OMROEP.NL

mast professor Haagi Kuninglikus Konservatooriumis. Seega oli ta üks nooremaid oma ala spetsialiste, kelle kohta Luciano Berio on öelnud: “Frans Brüggen on tõeline muusikateadlane ja artist, mitte igav arheoloog”. Hiljem oli Brüggen külalisprofessoriks ka Harvardi ülikoolis. Lisaks enda loodud XVIII Sajandi Orkestrile juhatas ta külalisdirigendina teisigi orkestreid ning ta oli ka Valgustusajastu orkestri (Orchestra of the Age of Enlightenment) külalisdirigent ja hiljem emeriitdirigent.

Carlo Bergonzi (1924–2014)

25. juulil suri pisut pärast oma 90. sünnipäeva itaalia tippenor Carlo Bergonzi, keda peeti ületamatuks Verdi esitajaks. Bergonzi rajas Verdi sünnilinna Bussettosse Bergonzi Accademia Verdiana, kus omal ajal sai meistri käe all õpetust ka näiteks meie varalähkunud tenor Vello Jürna. Carlo Bergonzi võib pidada üheks 20. sajandi parimaks itaalia lauljaks ja üheks maailma väljapaistvaimaks tenoriks, kuigi oma lauljateed alustas ta baritonina. Bergonzi tõusis tenorina tippu ajal, mil lavasid valitsesid Giuseppe di Stefano, Mario del Monaco ja Franco Corelli. Bergonzi lavaelu oli pikk. Ta oli parimas vormis ka siis, kui lavale tulid kolm uut tenorit – Luciano Pavarotti, Plácido Domingo ja José Carreras. Bergonzi hääle tippvorm ja samuti kõik tema olulisemad Verdi rollid on jäädvustatud paljude plaadifirmade heliplaatidele, sealhulgas Deccale ja Philipsile. Ka 60. eluaastates esines Carlo Bergonzi maailmalavadel suurte ooperirollidega. Hiljem keskendus ta

soolokontsertidele, seejärel taandus la-vaelust ning tegeles õpetamisega Verdi sünnilinnas Bussettos, korraldas seal Verdi konkurssi ja pidas ka hotelli.

Erkki-Sven Tüüri uusim album on Gramophone'i auhinna nominent

Ajakirja Gramophone auhindade tänavuste nominentide nimekirjas on ka ECMi plaat, millel kõlab Erkki-Sven Tüüri Sümfoonia nr 7 ja klaverikontsert. Teoseid esitavad pianist Laura Mikkola ja Frankfurdi raadio sümfooniaorkester Paavo Järvi juhatusel. Plaat on esitatud nüüdismuusika kategoorias. Tüür peab seda albumit üheks oma parimaks ja terviklikumaks portreeplaadiks. Peale Tüüri plaadi konkureerivad nüüdismuusika kategoorias veel sellised heliloojad nagu John Adams, Julian Anderson, Georges Benjamin, Harrison Birtwistle ja Augusta Read Thomas. Parima instrumentaalkontserdi kategoorias on kuue nominendi seas plaat, millel dirigeerib Neeme Järvi (BIS Records). Sinna on salvestatud Tšaikovski, Poulenci, Chaminade'i, Rimski-Korsakovi jt heliloojate flöödikontserte, solistik Sharon Bezaly. Tänavuste Gramophone'i auhindade nominentide hulka valiti 72 albumit, kategooriaid on kokku 12.

Nicola Benedetti album jõudis popmuusika edetabelisse

Ligi kakskümmend aastat on möödunud sellest, kui klassikaartist pääses Inglismaa popmuusika edetabeli kahekümne parima hulka. Viiuldaja Nicola Benedetti jõudis oma uue albumiga selle verstapostini. Varem on selles edetabelis olnud viiuldajad Vanessa Mae 1995. aastal ning Nigel Kennedy 1989. aastal. Nicola Benedetti album “Homecoming: A Scottish Fantasy” tõusis kiirelt briti klassikalise muusika edetabeli tippu ning oli samaaegselt popmuusika tabelites 19. kohal. See silma paistnud album on kombinatsioon klassikalisest muusikast ja folkmuusikast. Omajagu kõnekas on fakt, et albumi nimilugu, Max Bruchi “Šoti fantaasia” on loodud 1880. aastal, kuid see on võimeline konkureerima ka tänapäeva popiidolite muusikaga.

VARIA

16. juulil möödus **Herbert von Karajani** surmast 25 aastat. Tema mälestuseks andis muusikaajakiri Gramophone välja digitaalse ajakirja, mis on kõigile huvilistele Gramophone'i kodulehel tasuta kättesaadav. Ajakirjast võib leida Karajani viiekümne olulisema salvestuse arvustused. Samuti on taas avaldatud 1988. aastal Richard Osborne'i maestroga tehtud kuu- lus intervjuu.

8. augustil suri 85-aastaselt Austraalia üks kõige tuntumaid heliloojaid **Peter Sculthorpe**. Tema looming oli tihedalt seotud Austraalia rahvusliku pärandiga ja inglise katedraalimuusika traditsiooniga. Tuntust tõid talle eelkõige kammermuusika ning sümfoonilised teosed. 2007. aastal pälvis tema Reekviem tähelepanu ajakirjas Gramophone, kus toodi esile seoseid Britteni ja Waltoni loominguga.

Dirigent **Ivan Fischer** ennustab suurtele sümfooniaorkestritele lähikõige tulevikku. Tema sõnul püsivad massiivsed orkestrid veel vaid paar aastakümnet, sest neid on keeruline finantseerida. Ta kahtleb, kas ikka piisab nende orkestrite finantseerimisel Ameerika metseenidest või Euroopa kultuuripoliitilistest otsustest. Fischer usub, et püsima jäävad paindlikud orkestrid, kes suudavad kohaneda erineva repertuaari ja publikuga ning koosseisu suurus varieerida.

Dirigent **Andris Nelsons** lükkas ümber kuuldused, nagu saaks temast 2018. aastal Simon Rattle'i järglane Berliini Filharmoonikute peadirigendi ametis. Nelsons ütleb, et ta on selleks ametiks liiga noor ja plaanib pühenduda hoopis tööle Bostoni sümfooniaorkestri peadirigendina.

EUROPE JAZZ MEDIA SOOVITAB

SEPTEMBER 2014

Alates käesolevast numbrist avaldab ajakiri Muusika Europe Jazz Media igakuiseid kuulamissoovitusi uutest plaatidest, mis on köitnud sellesse gruppi kuuluvate ajakirjanike tähelepanu. Tulemus on reastatud väljaannete nimede tähestikulises järjekorras ja ei kajasta plaatide müügitulemusi. Europe Jazz Media koondab jazzist kirjutavaid väljaandeid ning ajakirjanikke.

Vaata lisa europejazzmedia.net

Lars Mossefinn, Dag & Tid (Norra):
Keith Jarrett / Charlie Haden, "Last Dance". (ECM)

Jon Newey, Jazzwise (Suurbritannia):
John Coltrane, "Offering - Live at Temple University". (Resonance/Universal)

Lars Grip & Patrik Sandberg, Orkester Journalen (Rootsi):
Nils Petter Molvaer, "Switch". (Sony)

Luca Vitali, Giornale della Musica (Itaalia):
Arve Henriksen, "The Nature of Connections". (Rune Grammofon)

Madli-Liis Parts, Muusika (Eesti):
Mart Soo, "Kulg". (AVA Muusika)

Jan Granlie, Salt Peanuts (Norra):
Chris McGregor's Brotherhood of Breath, "Bremen to Bridgewater". (Cuneiform)

Paweł Brodowski, Jazz Forum (Poola):
NSI Quartet, "Introducing NSI Quartet". (Fonografika)

Henning Bolte, Jazzism (Holland):
Hess / AC / Hess, "Spacelab". (Gateway)

Anna Filipieva, Jazz. Ru (Venemaa):
Vintskevich Quartet, "Russian Ornament". (Butman Music)

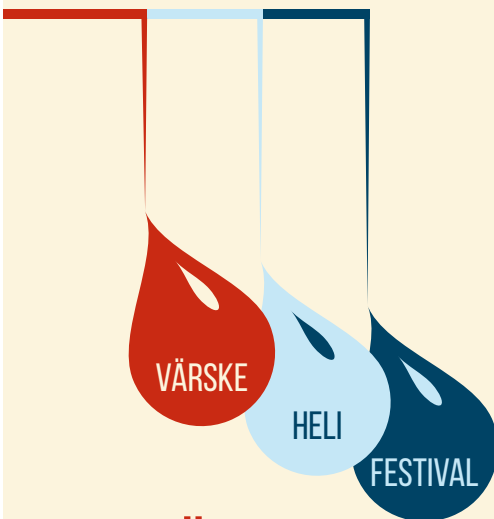

Christine Stephan, JAZZTHETIK (Saksamaa):
The Bad Plus, "Inevitable Western". (Sony/O'Keh)

Axel Stinshoff, Jazz thing (Saksamaa):
Hellmüller / Sisera / Renold, "Roots". (Double Moon Records)

EMTA ESITLEB:

SÜGISFEST

FRESH MUSIC FESTIVAL AUTUMNFEST

23.09–28.09
TALLINN

ESINEJAD TÜRGIST, ITAALIAST,
HOLLANDIST, SOOMEST,
USAst JA EESTIST

SISSEPÄAS:
MUUSEUMIPILETIGA VÕI
PILETIGA 2 EUR /
TUDENOID JA OPIASED TASUTA

TUTVU PROGRAMMIGA:
EMA.EDU.EE/KONTSERT
FACEBOOK.COM/EMTAKONTSERT

Laulja tuhande näoga

HELE-MAI POOBUS
laulja

Tuntud muusikaajaloolane Harvey Sachs on öelnud: **“Plácido Domingo pole laulnud veel vaid Etna kraatril, heategevuskontserdil pingviinidele Antarktikas ning otseülekandel kosmoselaevast.”**

Tõsi ta on, et Domingo on end ajalukku jäädvustanud kui äärmiselt laiaulatusliku repertuaari, meeletu energia ja vastupidavusega laulja. Tema nimel püsis üle kümne aasta maailma pikima aplausi rekord, kui pärast Verdi “Othello” etenduse lõppu Viini Riigiooperis käis laulja pooleteise tunni jooksul 101 korra kummardamas. Samuti purustas Domingo legendaarse Enrico Caruso püstitatud, aastakümneid ületamatuna püsinud rekordi, avades oma karjääri jooksul Metropolitan Opera hooaja 21 korral.

Mõned ütlevad Domingo kohta, et ta on kõigesööja – keeldudes end liigitamast, on ta esitanud valimatult nii *spinto*, lüürilise, draamatilise kui ka kangelastenori repertuaari kuuluvaid rolle. Teised jälle, et ta pole tõeline do-tenor ja on seega nagu poolfabrikaat. Mulle on Domingo aga muusik, kellesse on koondunud kõik need omadused, mis ideaalis ühes tõelises maailmatasemega ooperilauljas olema peaksid: musikaalsus, intelligentsus, hea lavaväljumine, kaudne tämber, näitlejaanne, haruldane sarm, emotsionaalsus. Ka distsiplineeritus, inimlik soojus ning lai silmaring.

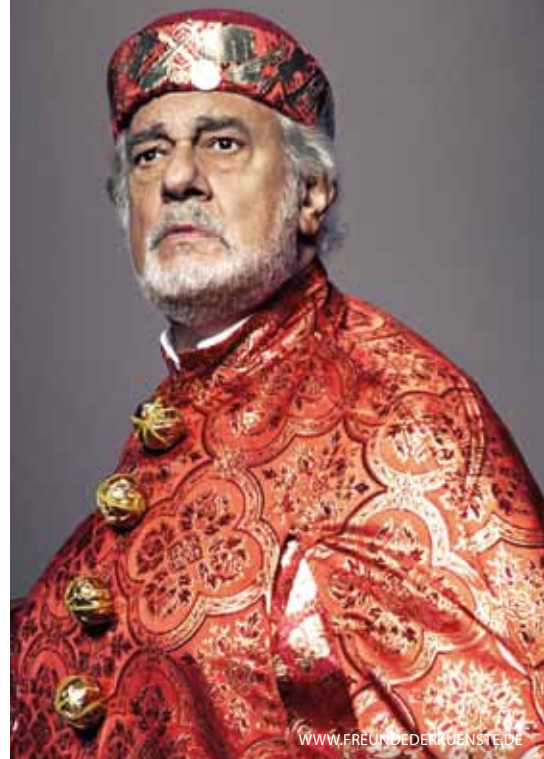
Domingo kaasaegset, temast viis aastat varem sündinud itaalia tenorit Luciano Pavarottit nimetati sageli oma aja suurimaks. Teatud mõttes ta oligi ületamatu. Harv pole juhused, kui lauljaid sildistatakse, näiteks, et tal oli maailma

ilusaim *piano* või maailma säravaimad kõrged noodid või et ta oli maailma parim Radames, Cavaradossi, Alfredo. Hääle ilu on kuulaja kõrvades ja maitse üle teatavasti ei vaielda. Sageli määrab loometee inimese iseloom ja tahe, lisaks paljude muude omaduste kombinatsioon. Suur osa on ka juhusel, olla õigel ajal õiges kohas.

Lauluga täidetud kodu

Plácido Domingo sündis 21. jaanuaril 1941. aastal Hispaanias Madridis. Ema poolt oli ta baski, isa poolt katalaani ning aragoonia verd. 1949. aastal kolisid nad perega Mehhikosse. Tema mõlemad vanemad olid tunnustatud *zarzuela*-lauljad, kes uuel kodumaal asutasid ka oma *zarzuela*-kompanii. Kohe pärast Mehhikosse kolimist asus noor Plácido võtma klaveri eratunde, osaledes endast aasta noorema õega koos sageli ka *zarzuela*-etendustel. Sinna aega jääb esimese suure armastuse algus, nimelt jalgpall. Neljateistaastasena, pärast erapedagoogi surma, astus tulevane laulja Mehhiko Rahvuslikku Konservatooriumi, külastades samal ajal vaba-kuulajana dirigent Igor Markevitchi tunde. Klaveriõpingud aga edenesid nüüd sobiva õpetaja ja õpilasele pühendatava piisava aja puudumisel visalt, aina enam hakkas Plácido paeluma Mehhiko Rahvusoperis töötavate lauljate kuulamine.

Kuueasteastaselt, kui tema vanemad olid parasjagu Euroopas turneel, otsustas Domingo kodunt lahkuda ja abielluda endast kaks aastat vanema pianistist kaasõpilase Ana Maria Guerra Cuéga. Nende abielu kestis alla aasta, sündis poeg José Plácido. Laulja ise meenutab seda kui väga rasket ja keerulist aega, kuid on hiljem öelnud, et olles sunnitud konservatooriumist lahkuma ja peret

WWW.FREUNDLICHENKUNSTEN.DE

PLÁCIDO DOMINGO
(s 1941) tenor ja dirigent.

- Debüüt peaosalisena 1961 Alfredona Verdi “Traviatas” Monterrey teatris.
- 2013. aasta lõpuks esitanud 144 osa.
- On esitanud ka baritonirole (nt Simon Boccanegra ja Rigoletto (Verdi), munk Athanël (Massenet “Thaïs”).
- 1996–2003 Washingtoni Rahvusliku Ooperi kunstiline juht, 2003–2011 peadirektor.
- 2000–2003 Los Angelese ooperiteatri kunstiline juht, al 2003 peadirektor.

ülal pidama, sai ta varakult iseseisvaks ning see tee viis ta hoopis uute võimalusteni. Poja sünni ja Mehhikost lahkumise vahele jäi neli aastat, mil Domingo töötas raha teenimiseks paljudes eri kohtades ja ametites. Oma vanemate *zarzuela*-kompanii etendustel laulis ta baritonipartiisid. Just baritonina läks ta ettelaulmisele Mehhiko Rahvusoperisse, kus pärast tema ärakuulamist öeldi, et teil on väga kena hää, aga meie meelest olete te tenor, mitte bariton. Tal paluti noodist laulda üks tenoriaaria ning ta võetigi tööle kui *tenore comprimario* ehk siis kõrvalosade peale.

Oma kindlat lauluõpetajat pole Domingol kunagi olnud ja üheski koolis laulmist tavapärasel viisil õppinud pole ta samuti. Suurt rolli tema haridusteel mängisid muusikaarmastajate kogunemised sõber Pepe Esteva juures, sageli oli seal koos kuni 20 inimest, paljud neist rahvusoperi lauljad. Nendest mitme aasta jooksul toimunud õhtutest kujunes Domingo muusikaline ülikool.

Esimeseks ooperirohiks laval sai Borsa Verdi "Rigoletto", kus peaosas laulis Cornell MacNeil, kellega aastaid hiljem osaleti koos Zeffirelli "Traviata"-filmis. Lauldes väikesi kõrvalosi, puutus ta kokku ka Giuseppe di Stefanoga, kuid rahvusoperisse ei jäänud Domingo kauaks. Samaaegselt laulmise ja teiste lauljate saatmisega tegi ta tööd veel televisioonile, osales muusikalistes komöödiates, oli balletitrupi kontsertmeister jms.

Oma debüüdi peaosas tegi ta Alfredona Verdi "Traviatas" 1961. aastal Monterreys, olles vaid 20-aastane. Laulja ise on öelnud, et polnud tol ajal veel tehniliselt ja emotsionaalselt selleks valmis. Ooperi finaalis, kus Alfredo anub surevat Violetta, et ta ei jätaks teda üksi siia maha, lämbus ta sõna otseses mõttes iseenda pisarate kätte.

Laulev näitleja

Minu, tol ajal 16-aastase tüdruku tutvus Plácido Domingoga sai alguse Sõpruse kinolinal ja just "Traviata" filmi kaudu. Sellele järgnesid magamata ööd, saatjaks Vesna monomakk ja üks sahisev, kehva kvaliteediga lindistus. Ikka uuesti ja uuesti. Lisaks lõputud tunnid Rahvusraamatukogus Opera Newsi aastakäike lapates ja peadpidi kataloogikastidesse sukeldudes, lootuses, et ehk midagi näkkab. Otsida tuli kõikvõimalikest ja võimatutest kohtadest. Poole aasta pärast oli peaaegu kogu 19. sajandi ooperirepertuaar teada, kassetidekogu paisus tuntavalt. See 1983. aastal välja tulnud "Traviata" film on tõeline ooperi- ja filmikunsti šedööver, mis võitis Grammy auhinna ja oli ka Oscari nominent. Kui kuulus itaalia filmirežissöör Franco Zeffirelli pakkus Domingole Alfredo osa, siis esialgu lükkas laulja selle tiheda töögraafiku tõttu tagasi. Järgmine kandidaat oli José Carreras, kes keeldus samal põhjusel. Tundus, et projekt jääb seisma, kuid

mõne aja pärast tekkis Domingol võimalus siiski osaleda. Kaaslauljateks olid Teresa Stratas Violetta ja Cornell MacNeil Germont'ina. Võtted olid pikad ja kurnavad, lauljail olid lepingud erinevate teatritega, seega ühisaegade leidmine osutus kaunis keeruliseks. Zeffirelli otsustas teha Domingo blondiks, kuna võttepaviljoni valguses omandasid tema mustad juuksed tugevalt sinaka läike, samuti tuli ette kasvatada habe. Olgu öeldud, et blondiks juukseid ei õnnestunudki värvida, tuli leppida heledama pruuniga. Zeffirelli armastas n-ö laulvaid näitlejaid ja Domingo oli tema eriline lemmik. Domingo omakorda oli vaimustatud Zeffirelli töökultuurist, nüansside täpsusest, tema oskusest näha väiksemaidki detaile ja meisterlikust valgusekasutusest.

See polnud nende esimene ühistöö, varasemalt olid nad kokku puutunud METi laval (Mascagni "Talupoja au" ja Leoncavallo "Pajatsid") ning 1982. aastal valmis kaks samanimelist ooperifilmi, kus Domingo partneriteks olid vastavalt Jelena Obraztsova ning Teresa Stratas. Verdi loomingust järgnes mõni aasta hiljem veel ooperfilm "Othello", mis aga ebaõnnestus. Põhjusi oli mitu: Zeffirelli käis Verdi partituuriga väga vabalt ümber, lõigates julgalt välja mitmeid muusikalisi numbreid, samuti polnud Domingo füüsiline ja psüühiline seisund tol hetkel kiita. Võtete ajal, 1985. aastal toimus Mehhiko ajaloo suurim maavärin, kus hukkus laulja neli lähedast sugulas, Domingo osales päästetööl, suure hulga tolmuga tõttu ei kõlanud tema hääl nii säravalt kui tavaliselt.

Armastuse kummalised teed

Domingo elust ja tööst rääkides ei saa mööda minna kõige olulisemast inimesest ja toest tema elus – Martast. Mehhiko päritolu lauljanna Marta Ornelas, tutvus kellega ulatub juba konservatooriumi aegadesse, ei pärvinud esialgu millegagi Domingo tähelepanu. Kui Domingo tegeles põhiliselt itaalia ja prantsuse ooperimuusikaga, lisaks veel zarzuela ja muusikaliste komöödiatega, siis Marta austerlasest õpetaja tutvustas lauljannale eelkõige saksa muusikat, Straussi, Schubertit, Brahmsi, Wolffi. Nende suhe polnud armastus esimesest

silmapilgust, seda enam, et Plácido ei tundunud oma eelneva elu tõttu Martale ka väga tõsiseltvõetav. Kuid just see, kuidas nad tasahilju hakkasid teineteisele meeldima, oli laulja sõnul niivõrd suurepärase ja hämmastavalt ootamatu, et sarnanes omamoodi imega. Marta tulevik lauljana näis paljutootav, talle anti Mehhiko aasta parima laulja preemia. Koos veetsid nad kaks ja pool aastat Iisraeli Rahvuslikus Ooperis Tel Avivis tööd tehes ja 1965 oli aeg edasi liikumiseks küps. Marta ootas nende esimest last ning loobus oma karjäärist, nende esialgne plaan oli sõita mööda Euroopat, kus Plácido saaks osaleda ettelaulmistel. Itaalias pakuti Domingole Arena di Veronal laulda don José, millest Mario del Monaco oli ära öelnud. Kahekümne nelja aastase tundes aga Domingo, et selle lava jaoks pole aeg veel päris küps. Tänu mitmetele ettelaulmistele sõlmis ta kasulikke sidemeid ja edasi järgnes koostöö New York City Operaga. Sinna aega jäävad esimesed kokkupuuted Renata Tebaldi, Beverly Silli ja kaasmaalase Montserrat Caballéga, samuti poja Plácido Domingo juuniori sünd.

New Yorgis saavutas Domingo suurt edu, ometi oli ta vaid 25-aastane ega suutnud päris hästi ise ka oma õnne uskuda. Chicagos debüteeris ta Verdi "Maskiballis", seal pärineb tema pikaajaline sõprus dirigent Nello Santiga. Tol ajal oli neil kombeks aeg-ajalt pärast etendust minna hotelli baari ja jätkata musitseerimist. Pärast oma karjääri 600. etenduse andmist, milleks oli Puccini "Boheem" Hamburgis, tundis Domingo end niivõrd heas vormis olevat, et laulis Santi klaverisaatmisel hotellis veel 15 täispikka aariat eri ooperitest, seda kõike muidugi publiku suureks rõõmuks.

Suur nelik ja Othello

Omapäraseks kujunes aga Domingo Metropolitan Opera debüüt. Eelnev periood oli lauljal väga tihe, ta jätkas ülesastumisi NYC Opera laval, tehes samal ajal Cilea "Adriana Lecouvreur" proove METi laval. Lavapartnerit Renata Tebaldit asendas proovides vähem tuntud sopran, kuna Tebaldi oli sel hooajal koos Franco Corelliga selles lavastuses juba osalenud. 25. septembri hommikul kutsuti Domingo Puccini "Turandoti" proovi, et ta aitaks ootamatult haigestu-

Domingo on end ajalukku jäädvustanud kui äärmiselt laiaulatusliku repertuaari, meeletu energia ja vastupidavusega laulja.

Verdi "Othello", nimiosas Domingo, Desdemona – Teresa Romano, 2009.
WWW.GBOPERA.IT

nud Birgit Nilssoni asendajal enne eten-
dust kohaneda. Pärast proovi läks ta ko-
ju habet ajama; helises telefon ja toru
otsas oli METi direktor Rudolf Bing.
Aset leidis järgmine vestlus:

Bing: "Kuidas te end tunnete?"

Domingo: "Täna küsimast, hästi."

Bing: "See on suurepärane, sest te
peate täna debüteerima METi laval,
sõitke koheselt siia."

Franco Corelli oli viimasel minutil
ära öelnud ja see polnud Domingol esi-
mene kord teda asendada.

Teatrisse sõites laulis ta autos häält
lahti. Kuna ta tegi seda ilmselgelt üsna
kõvasti, kostis punase tule taga seistes jä-
rel sõitvast autost naeru. Selle peale lasi
laulja auto aknaklaasi alla ja sai küsimu-
sele "kuhu te sõidate?" vastuse, et METi.
Seepeale ütles ta, et väga hea, võite naer-
mise lõpetada, sest paari minuti pärast
peate mind nagunii kuulama.

Kuigi etenduse algus viibis 20 minu-
tit, läks debüüt imeliselt ja võib öelda, et
edasine on juba ajalugu. Kaks teatrit
suurest nelikust oli vallutatud (Viini
Riigiooper 1967) ja pärast teise poja
Alvaro sündi järgnesid ka Milano La
Scala (1969) ja Londoni Covent Garden
(1971).

Veel üheks äärmiselt oluliseks päe-
vaks Domingo loominguteel sai 28. sep-
tember 1975, mil laulja astus esmakord-
selt üles mauri rollis Verdi ooperis
"Othello". Shakespeare'i tragöödiata loo-
dud meistriteost peavad paljud lauljate-

le tõeliseks proovikiviks ja veel enam on
levinud ütlus, et laulja kaotab selle parti-
tiiga oma hääle. Sellist tulevikku ennu-
stati ka Domingole. Vahetult enne
"Othello" debüüti Hamburgis laulis ta
samal laval Rodolfot Puccini "Boheem-
mis". Samale päevale langes ooperiteatri
endise direktori Rolf Liebermanni 65
aasta juubel ja sel puhul korraldatud
vastuvõtu avasõnas ütles Liebermann, et
palun kuulake täna õhtul tähelepaneli-
kult Plácidot, see võib olla tema viima-
ne "Boheem". Kuid saatus tahtis teisiti.
"Othellost" kujunes Domingo üks suu-
rimaid triumfe ja see oli pikki aastaid
tema kaubamärk. Oma portreteeringu-
ga läheb ta ajalukku nende väheste
suurte tenorite kõrvale, kes on selles
rollis hiilanud.

Kolm tenorit

1980ndate aastate algul hakkasid lauljad
üha rohkem aega veetma mikrofonide
ja kaamerate ees. Kui varem teeniti
kuulsus välja põhiliselt laval, siis nüüd
algas lindistamise võidukäik. Domingo
on salvestanud üle saja plaadi, enamik
neist täispikad ooperid, mõnda mitmes
variandis. Tema hääle kohta on vahel
öeldud, et ta ei salvestu väga hästi, hää-
l kõlavat plaadil kitsamalt ja värvivaese-
malt kui otse saalist kuulates. Kuid siiski
on tal ette näidata hulga õnnestumisi. Ja
veel oli Domingo osaline ühe tänapäe-
val väga levinud trendi, nimelt ooperi-

lauljate vabaõhukontserdi sünnis, kus
esitatakse nii ooperiklassikat kui ka ker-
gemat repertuaari. Jutt käib loomulikult
kolme tenori kontserdist, kus osalesid
oma aja kõige kuulsamad – Luciano
Pavarotti, Plácido Domingo ja José
Carreras. Nende esimene ülesastumine
leidis aset 1990. aastal Roomas Cara-
calla Termides jalgpalli MMi finaali õh-
tul. See oli heategevuskontsert, et kogu-
da raha Carrerases nimelisse vähi vastu
võitlemise fondi. Omamoodi oli see ka
kaaslauljate Pavarotti ja Domingo taga-
situlekutervitus Carrerasesse, kes oli edu-
kalt seljatanud leukeemia. Kolme tenori
etteasted jätkusid 12 aasta vältel, muu-
tudes omaette kaubamärgiks. 1999. aast-
taks oli nende esimese kontserdi CDd
müüdud 13 miljonit eksemplari, mis te-
gi sellest kõigi aegade enim müüdud
klassikalise muusika plaadi.

Olles teinud koostööd kõikide oma
aja kuulsamate lauljate, dirigentide ja la-
vastajatega, on Domingo panus ooperi
tutvustamise ja järeltuleva põlvkonna
publiku kasvatamisse olnud erakordne.
Paljud tipud on teda nimetanud pari-
maks lavapartneriks ja haruldaselt toe-
tavaks ning sõbralikuks kolleegiks.

Kuigi loominguliselt veel aktiivne,
võib tema pikale ning edukale loome-
teele tagasi vaadates öelda, et lisaks kõi-
gile eelnimetatud headele omadustele
on Domingol ka õnne olnud. Ja ma vä-
ga loodan, et õnn ei lahku selle suure
kunstniku kõrvalt kunagi.

Ooper on lähedal

100-aastase Rahvusooper Estonia valgekaareline hoone kõrgub traditsioonide kandja ja kunstitemplina Tallinna kesklinnas. Rahvusooper on näinud erinevaid aegu, ka arusaamad ooperist ja balletist on aegade jooksul muutunud. Nüüdseks on kätte jõudnud aeg, mil see kunstiliik vajab tutvustamist ja lähemale tulemist oma potentsiaalsele publikule.

Estonia on selles vallas teinud tähelepanuväärset ja silmahakkavat tööd. Meenuvad kasvõi 2012. aastal enne hooaja algust linnaruumi vallutanud põneva kontseptsiooniga plakatid või siis "Estonia maja 100" juubeli tähistamise ideede tulevärk stiilipeost kuni avatud proovide, 100 luige järve ja kõigi muude paeluvate üritusteni. Rahvusooper aga jätkab üllatustega. Uue hooaja lävel otsustas Muusika uurida Estonia ooperijuhilt **Mart Mikult** ja turundusjuhilt **Ülla Veergilt** lähemalt, mida ja kuidas rahvusooper teeb, et oma publikule lähemale jõuda, ning kust tulevad kõik need ideed.

Mart Mikk, te olete ooperijuht, see koht loodi vist üsna hiljaegu?

Jah, alates 2010. aastast tehti majas struktuurimuudatus, mille käigus loodi peadirektori, loomingulise juhi ja balleti kunstilise juhi kõrval ooperijuhi ametikoht. Ooperijuhi vastutusvaldkond koosneb kolmest aspektist: pikk planeerimine ehk teisisõnu teoste välja pakkumine, esitajate, lavastajate ja kunstnike leidmine ning kolmandaks ooperilauljate järelekasvul silma peal hoidmine. Lisaks tuleb tihedas koostöös hea kolleegi Lea Petersoniga planeerida detailset graafikut kuude ning nädalate lõikes, miljonit pisiasja arvesse võttes.

Teil algab ooperijuhina siin majas varsti viies hooaeg, mis on selle ajaga muutunud?

Endal on seda üsna raske öelda, võibolla peaks teiste käest küsima. Siiski loodan, et kõik on muutunud avatumaks ja arusaadavamaks, majasiseselt teavad inimesed oma tööplaani ja koormusi palju pikemalt ette. Suures organisatsioonis ei toimu muudatused üleöö ja esimesed tulemused hakkasid

ilmnema ehk alles kaks aastat peale tööle asumist. Viimase pooleteise hooaja jooksul välja tulnud lavastused, "Faust", "Tannhäuser", "Armujook", on tegelikult alles esimesed etendused, millesse olen saanud realselt panustada. Publiku poole peal on muutunud see, et meie valikuid on hakatud ilmselgelt rohkem usaldama, külastatavus suureneb pidevalt.

Alates Aivar Mäe tulekust on tekkinud täiesti uus meeskond: Vello Pähn, Toomas Edur ja teie. Kas tajute, et ajate ühte suurt asja?

Olles omavahel kõik päris vanad tuttavad, olime seda võimalikku koostötamise mudelit arutanud juba aastaid varem. Kunstis on isikupära ja individualism väga tähtis, kuid suurte eesmärkide osas peavad kõik sada protsenti ühel meelel olema. Ehkki on naljaga öeldud, et teatris ei tohi liialt palju demokraatiat lubada, peitub siiski edu erinevate üksuste laitmatus koostöös, vastastikkuses usalduses ning lugupidamises. Püüame neljakesi vähemalt ühel korral nädalas kokku saada, et probleeme ja tulevikuplaneid arutada.

Rahvusooper on viimasel ajal väga jõuliselt pildile tulnud, hooaja 2012/13 reklaamikampaania "Ooper on lähedal" oli oma värskusega midagi täiesti uut. Kust sellised head mõtted tulevad?

Estonial klassikalises mõttes reklaamiagentuuri pole. Aga konkreetselt see kampaania sündis turundusosakonna, Toomas Volkmanni ja mitmete estoonlaste koostöös.

Tegu polnud müügikampaaniaga, pigem oli see imagoreklaam.

Möödunud hooaja üks tippetki oli kindlasti "Estonia maja 100" juubeli tähistamine. Kuidas sellise mastaapse ürituse kokupanek üldse toimub?

Loomingulisel kollektiivil on loominguline aju, mis ideid genereerib. Eelkõige tihe koostöö kunstilise, tehnilise ja turunduse valdkondade vahel, et asjad töötaksid, et nad oleksid huvitavad ja vaimukad, et neid oleks võimalik tehniliselt teostada ja et nad jõuaksid sihtrühmani. Kõik tegid selle nimel suuri pingutusi. Kogu selle süsteemi mootor oli loomulikult Aivar Mäe, kogu festival oli hästi tema nägu. Uskumatu, milline energia ja uudsete ideede hulk on ühes inimeses peidus! Alati võib ju olla vastuvaidlejaid ning ohkijaid, kuid lõpptulemus on see, mis loeb. Estonia maja juubel tõi kaasa ommoodi turboefekti. Paljud ei uskunud, et see sündmuste jada saab nii suure publiku ja ajakirjanduse huvi osaliseks. Kui pidustused lõppesid, tundus nii mõnelegi, et nüüd on joon alla tõmmatud ja puhkame veidi. Lõppkokkuvõttes läks aga kõik samasuguse hooga edasi. Oli tõesti väga jõuline hooaeg ning üritame samamoodi edasi toimutada.

Kas ooperijuhina olete kursis ka välismaal toimuvaga?

Eks ma võimaluste piires ikka kursis olen, aga peaksin kindlasti rohkem olema. Kahetsen, et pole piisavalt aega käia mitmetel olulistel festivalidel ning teatrites. Samas suhtlen oma kolleegidega teistes riikides oluliselt sagedamini kui arvata võiks, vahetame mõtteid ja kasulikku informatsiooni, tihedad sidemed ulatuvad kuni Metropolitan Operani. Tegelikult on sellel alal tegijate ring väga väi-

Estonia plakatinäidis
aastast 2012.

mas piiri taga mitmeid eesti rahvusest lauljaid, kelle siiatulekut ma loen suureks saavutuseks, nagu näiteks Ain Anger ja Lauri Vasar. Üldse kasutame senisest rohkem külalislauljaid. Põhjus on mõneti turunduslik, lõppude lõpuks algab publiku hulk, kes regulaarselt Rahvusooperit külastab, kusagilt 0,... protsendilt ja selleks, et nad tuleksid ühte lugu mitu korda vaatama, peab olema midagi, mis teeb nende jaoks asja huvitavamaks. Samas tõik, et meil on võimalik ainult eesti lauljatega esitada Wagneri “Tannhäuser”, on omamoodi uskumatu ja uhke.

Mis printsiibil käib külalissolistide valik? Kas on selliseid juhtumeid, kus spetsiaalselt ühe laulja jaoks teatris võetakse kavva ooper?

On ikka, aga kuna ühe tüki kav-

vavõtmise protsess kestab keskeltläbi neli aastat, siis võib juhtuda, et selleks ajaks on see konkreetne laulja juba kusagil mujal. Nii on üsna raske ajastada. Külalissolistide valik lähtub vajadustest ja võimalustest. On rolle, mille esitajat oma majast leida ei õnnestu, teinekord on vaja värskendust, mis tõmbab etenduse uue hooga käima, on ka perioode, mil meie lauljad on hõivatud uue etenduse lavaletoomisega. Eks see ongi üks paras mo-saiigi ladumine. Kuna oleme repertuaari-, mitte *stagione*-teater, siis mängime igal öhtul nädalas erinevaid nimetusi. Seetõttu pole võimalik ega ka otstarbekas tuua lennukiga vaid üheks öhtuks kohale mitu külalislauljat.

Agas vahel tuleb selline äkklenutamine siiski ette?

Tuleb muidugi. Mulluse hooaja lõpul oli näiteks üks “Traviata” etendus, kus veel eelmisel hommikul polnud olemas ei Violetta ega ka Alfredo osatäitjat. Viimasel hetkel tuli neiu Tšehhist, noormees Lätist ja etenduse lõpul seisid inimesed aplodeerides püsti, omamata vähimatki aimu tormakatest telgitagustest. Lauljate leidmine käib teinekord vägagi kummalisi radu pidi, palju abi on kolleegidest teistes riikides. Osa kolleegidega tekib pikapeale teatav keemia,

klapp ja usaldus, ollakse justkui teineteisele kõrvadeks. Nii piisab vahel laulja palkamisel üksnes mõne hea sarnase maitsega inimese soovitusel. Ka agendid pakuvad pidevalt lauljaid. Mõnda agentuuri usaldad rohkem, mõnda vähem.

Kas oma maja lauljad tööpuuduse üle ei kurda?

Kindlasti pole meie lauljatel vähe tööd ja hea kolleegiga tahetakse alati koostööd teha. Koormus on päris suur, iga nädal on meil kaks ooperietendust, lisaks kaks-kolm muud žanri, näiteks lasteetendus või operett. Lõppenud hooajal andsime suurel laval üle 240 etenduse, mis on väga palju. Ka ooperikooriga on praegu üsna hea seis. Eks tenorite põud ole alati, aga juurde on tulnud välismaalasi, nii et ei kurda. Teatris töötamiseks ei pea olema lihtsalt hea laulja või armastama muusikat, peab olema mingi eriline “kiiks”. Tahe igal öhtul endale nägu pähe teha, panna ette võltshabe, kehastuda kord rüütliks, kord ahviks

Mis nipiga te välismaal leiba teenivaid eesti lauljaid kodulavale meelitate?

Nad tulevad alati hea meelega, kui selleks võimalus avaneb. Koduteatrisse tulek toimub alati millegi arvelt, loobutakse tavapärasest honorarist ja ohverdatakse isiklik vaba aeg. Ma ei ütle, et meil siin ideaalne maailm on, kindlasti on puudujääke. Kuid osaliselt just tänu külalistele saame aru, mis on veel vajaka ja näeme kõige parandamise nimel iga päev suurt vaeva.

ke, kõik tunnevad kõiki. Aga jah, alati võiks rohkem teadlik olla, mis mujal parasjagu sünnib.

Kas väljastpoolt on ka mõni impulss tulnud, et just nimelt seda lavastajat või lauljat tahaks meile kutsuda? Häid lavastajaid pole ju kunagi ülearu.

Oleme viimasel ajal leidnud selliseid lavastajaid, kes on andnud palju nii publikule kui ka trupile. Häid lavastajaid on tõesti vähe. Me ei saa kahjuks minna, rahapatakas taskus, turule, kus “müüakse” lauljaid ja lavastajaid. Ostujõud pole lihtsalt nii suur. Selleks, et siia tuleks mõni hea lavastaja või laulja, peame esmalt leidma nendega ühise keele. Neil endil peab olema huvi siin töötada, sest siin ei saa nad päris kindlasti seda honorari, mida tavapäraselt mujal. Selleks, et nad üldse telefonitoru tõstaksid, peab nendeni olema jõudnud kuuludus, et siin on vahva ja tehakse põnevat repertuaari. Tagasisidest tajub üha rohkem, et sõna on levinud. See tekitab väga hea tunde.

Pärast “kuldaja” lõppu valitses Estonia teatris pikka aega oma tugevate lauljate põud, oli omamoodi ülemineku-aeg. Kas praegu saab oma lauljatest jälle täiskoosseisu välja panna?

Endiste aegade võrreldes on meil suhteliselt väike ansambel. See on tänapäeval valitsev trend, et palgaliste lauljate arv hoitakse pigem tagasihoidlikuna. Kindlasti on meie lauljate hulgas mitmeid, kellega võiks uhkusega minna ükskõik kuhu. Samuti on tööta-

Rahvusooper
Estonia

Estonia plakatinäidis
aastast 2014.

Räägime veidi ka repertuaarist.

Repertuaari võiks tinglikult jagada kolmeks. Esimese osa moodustab ooperiliteratuuri raudvara – “Traviata”, “Boheem”, “Carmen” jne. Teist gruppi silmas pidades mõtiskleb vaataja: “Olen sellest teosest midagi kuulnud, aga pole kunagi näinud”. Ja kolmandat võiks nimetada gurmaanide kategooriaks, sinna kuuluvad eesti algupärandid ning maailmas vähe lavastatud ooperid. Kui tekib õige balanss nende kolme kategooria vahel, siis hakkab publik n-ö jalgadega hääletama. Muidugi ei aja me siin mingit ülimat professionaalset kretinismi taga, et teeme, nui neljaks, lugusid, mida keegi pole teinud ja keegi ei taha näha. Veerandi meie publikust moodustavad turistid, kelle jaoks standardooperi nimi afišil mängib suurt rolli. “Traviatas” on ju oma maagia tugevalt olemas, miks teda muidu nii palju mängitakse. Sellised kassamagnetid peavad pidevalt repertuaaris olema. Aga nagu ma enne mainisin, on publik hakanud meid õnneks usaldama. “Armujook” kuulub ka standardrepertuaari, kuid järgmisel hooajal esietenduvad ooperid on mõlemad suhteliselt harukordsed lood. Septembris jõuab lavale Händeli “Rinaldo”.

Maailma mastaabis on “Rinaldo” muide oluliselt kuulsam, kui paar aastat tagasi välja tulnud “Julius Caesar”. Kontratenoreid me ei kasuta, ka oleme teinud muusikas ohtralt kärpeid, nii et poole ööni see kesta ei tohiks.

Teine uuslavastus on kevadel etendus Hindemithi kriminaaloooper “Cardillac”, mis kõlab Eestis esmakordselt. Lavale toome just algupärase versiooni, mis on dramaturgiliselt oluliselt põnevam ja jõulisem kui hilisem. Tegu on puhtakujulise krimkaga, lavastama hakkab seda paha poisi mainega Vilppu Kiljunen Soomest.

Mis elu elab aga eesti ooper?

Põhiline on, et elab. Tambergi “Cyrano de Bergerac” on meie repertuaaris jäädavalt, Tõnu Kõrvitsa ooperit “Liblikas”, mis esietendus möödunud hooajal, esitame uuel hooajal veel. Aga eesti ooperid... jah, midagi pole teha, tühjale majale ei saa mängida, seetõttu tuleb neid väga hoolsalt planeerida. Tagantjärele oleks võinud “Liblika” etendusi esimesel aastal isegi rohkem olla, aga alati jääb see risk, et kui liiga palju teha, tuleb võibolla hiljem lõivu maksta. Jälle suur kummardus publikule, nad usaldasid meid ja tulid vaatama, oleme saanud palju väga head tagasisidet. Praegu on töös kaks uut tellimust: Tauno Aints kirjutab lastetükki, mis tuleb välja 2015. aasta novembris ja hooajal 2017/18 esietendub eesti helilooja ooper, mille saamiseks on välja kuulutatud konkurss. Kahjuks süsteem, kuidas üks tükk

majanduslikus mõttes töötab, on eesti ja sellel põnevamat sorti ooperi jaoks üsna halastamatu. Et tehtud kulutused tagasi teenida, peaks teda mängima täispileti hinna maksnud täissaalile vähemalt 25 korda. Kaugeltki mitte kõik teosed selleni ei küüni. Aga mõned riskid tulebki teadlikult võtta.

Viimasel ajal on Estonia andnud mitmeid külalisetendusi teistes riikides. Kui oluliselt peate gastrolle?

Väga oluliselt. Kõige rohkem reisib rahvusvahelises mastaabis ringi meie ballett, olen siiralt uhke Toomas Eduri saavutuste üle. Tervete teatrite vahetused, mida oleme teinud Läti, Leedu ja viimati Valgevenega, on suurepäraselt toimunud. Samuti liigume palju ringi Eestis. Oleme “lahti kangutanud” Paide kultuurimaja pöördlava ja orkestriaugu. Sama on kavas Narvas. Ka seal avastasime kultuurikihi alt pöördlava ja panime selle kriginal liikuma, mis avab meie ees omakorda täiesti uued võimalused. Siis veel Viljandi, Tartu, Pärnu, Jõhvi ning sügisel Saaremaa.

Kas kõne alla võiksid tulla gastrollid ka Venemaal, Moskvas ja Peterburis, kus on kuulsad ooperimajad ja ülimalt teadlik publik?

Muidugi oleks see väga uhke ja võin öelda, et see on ka juba plaani võetud. Teine asi on see, mis meie majas sel ajal toimub. Nagu ütlesin, pole meil eriti võimalust jätta lihtsalt üks nädal tulu teenimist vahele, sest olemusvõitlus on päris karm. Praegu on meil vene repertuaari vähevõitu, kavas vaid “Pade-emand”. Kui aus olla, siis vene publik meil ooperit eriti vaatamas ei käi, balletti külastatakse rohkem. See on samuti üks mõttekoht. Novembris tuleb Rimski-Korsakovi “Lumivalgekese” kontsertettekannet, samuti on kavas Tšaikovski festival helilooja 175. sünniaastapäeva tähistamiseks.

Kui vaadata teie erinevate haridusprojektide hulka, siis töö noortega tundub olevat üks rahvusoperi tunnussõnu?

Meie publik on mujal maailmas harjumuspärasest keskmisest teatripublikust oluliselt noorem, seda on paljud külalised häälekalt imestanud. Kui Estonia 1906. aastal kutselise teatrina asutati, oli Theodor Altermann 20-aastane ja Paul Pinna 21-aastane. Sellest hetkest alates on meie teater oma olemuselt olnud nooruslik ja see vaim on kandunud üle sajandi tänasesse päeva. Kõik projektid – “Aken ooperi- ja balletimaailma”, “Ka ooperi kõlab tuttavalt”, “Päikesekuningast Kratinini”, “Kontsert kõige pisematele” – on andnud

häid tulemusi ja noori kaasa haaranud. Kõige keerukam publik on kindlasti hilisteismelised. Teater on ju muinasjutust välja saanud. Mitte sellepärast, et nad ei saa aru või et neil pole huvitav, aga nad teadlikult tõrjuvad sellist kokkupuudet muinasjutuga. Ka neile on tükke olemas ja nad käivad ka vaatamas, kuid see on sektor, kuhu pole mõtet põhjatult matta. Kui nad ühel päeval sellest “muinasjutoõudusest” üle saavad, tulevad nad jälle tagasi.

Peale selle toimuvad meil pidevalt esseekonkursid, avatud on teatriblogi. Tegime koostööd Itaalia saatkonnaga, tuues üle Eesti kohale terve saalitäie lapsi, kes kirjutasid oma muljeid “Rigoletto” peaproovist. Äärmiselt kihvt lugemine oli. Hiiumaa tüdruk Adele Vaks, kes tuli võitjaks, käis nüüd Itaalias, kohtus Leo Nucciga, täiesti unelmate lugu. Tasub kohale tulla, on etendus, mille lõpuovatsioonid meenutavad häälekuselt rock-kontserte!

Üsna varsti on tulekul veel üks festival, sedapuhku Saaremaal?

Me ei eelda, et kõik peavad alati meie juurde tulema, läheme ise hea meelega oma publikule lähedale. Oleme teinud lisaks külalisetendustele Eesti eri paigus, tihedama kava festivalilaadset asja, kus ooperi kõrval tulevad esitamisele ballett ja operett. Samuti midagi lastele. Festivali “Estoonlastelt saarlastele” raames oleme Saaremaal teinud juba casting’u, kus valisime noorteprojekti häid lauljaid ja tantsijaid, sellest tuleb kokku gala-kontsert, mida esitatakse Kuressaare spordikeskuses. Mõõda Eestimaad sõitmine ja oma teatri tegemiste tutvustamine on jätkuusutlik, see toimib väga hästi ja läheb inimestele hinge. Sellesse panustavad kohalikud ettevõtjad, seega on see mitme osapooliga projekt.

Mart Mikuga vestelnud **Hele-Mai Poobus**

Rahvusoper Estonia avalike suhete ja turundusjuht **Ülla Veerg**

Paljudel on meeles Estonia 2012. aasta innovatiivne meediakampaania ning pilkupüüdvad ja huvitava kontseptsiooniga plakatid linnaruumis. Kuidas rahvusoper sel aastal oma uut hooaega tutvustab?

Ka sel aastal tulime välja reklaamidega, kus on kandev roll kvaliteetsetel fotodel ja videol. Kampaaniat “Kohtume õhtul Estonias!” võib pidada järjekes kampaaniale “Rahvusoper on lähedal”, millega alustasime ülemöödunud hooaega ja tutvustasime rahvusoperi uut visuaali. Soovime kujutada atraktiivset kontrasti, vastandada ja samas ühendada argipäevane teatraalsusega ja lihtsus eksklusiivsusega. Kui eelmises pildiseerias olid tuntud lauljad-tantsijad toodud linnaruumi ja sõnumit võrdsitati spetsiaalse teatrilase keelekasutusega, siis praeguses kampaanias üllatavad muinasjutulistena tunduvad teatritegelased tavapärase elurütmis tööd tegevaid inimesi ja edastavad ootamatut (või ka väga oodatud) lihtsa kutse – kohtume teatris!

Kampaaniad on välja töötanud ja teostanud Rahvusoper Estonia meeskond, pildistas Toomas Volkmann. Saime siin esile tõsta oma sponsoreid, pildistasime nende keskkonnas. Näiteks Tele2 montööri üllatab tema kõrvale katusele maandunud luik (baleeriin), aga SEB teller näeb õhtusele teatrietendusele mõeldes klientides Mozarti-aegseid muusikuid.

Minult on palju küsitud, millist agentuuri me kasutame ja ollakse meeldivalt üllatunud teada saades, et oleme ise kampaaniate ideede autorid ja teostajad. Vaid mõnede suuremate ideede realiseerimiseks kasu-

tame aeg-ajalt agentuuride abi. Kõige taga on asjalik meeskond, julgus suuri asju ette võtta ja kirglik tegutsemine.

Ka rahvusoperi koduleht püüab pilku ning seal on alati palju huvitavat.

Eks me püüame ära arvata, mida inimesed ootavad ja loodavad. Vaatame statistikat, õpime ja katsetame. Kodulehe lahendus ja mitmed head soovitusel on firmalt Okia. Meie blogid, sealhulgas noorte teatriblogi, kus noored ise saavad arvustusi kirjutada ja reisiblogid on väga populaarsed. Teatri tegemistest annab operatiivset infot meie Facebook ja selle paremaks kasutamiseks sai just värske strateegia välja töötatud. Ka arendame Youtube'i ja Instagrami kasutamist ning töös on tänapäevase kasutajasõbraliku müügi-programmi väljatöötamine. Tegemist ootab nõuandelehekülj lapsevanematele ja õpetajatele ning peagi saab valmis keskkond vaheajateellimuste vormistamiseks nutitelefoni.

Väga positiivselt on silma hakanud ka Estonia erinevad noorteprojektid ja üritused nii pealinnas kui maakondades.

Meie laste- ja noorteprojektid haaravad kõiki vanusegrupe. Esimest tutvust teatri ja klassikalise muusikaga saab teha juba väga varakult, osaledes väga populaarseks saanud beebikontsertidel. 0–3-aastastele on kontserdi ajaks talveaia pörandale laotatud hiigelsuur 3D tegelustekk, millele on kinnitatud teatriga seotud esemed: dirigendikepp, baleeriini seelik, Estonia maja makett jm. 3–5-aastased saavad programmis “Hunt ja seitse kitsetalle” koos juhendajatega väikese muusikalavastuse kokku panna ja kaaslastele ette kanda. Veidi vanematele peetakse juba loenguid balletiajaloo ja juhatatakse ooperimuusika maailma. Paar korda aastas toimuvad kirjandikonkursid, koostöös EMTA

ja Itaalia saatkonnaga sõitis “Verdissimo” konkursi võitja kevadel Itaalia ooperieluga tutvuma ja sellest valmib sügisel ETV-s ka film. Järgmine konkurs on novembris balletiteemaline. Korraldame igal kevadel näituse hooaja jooksul laekunud joonistustest ja kirjutistest ning jagame pidulikult vastuvõtul parimatele auhindu. Kevadel andsime välja “Ooperivihiku”, mis on õpetajate hulgas suurt tähelepanu pälvinud, ja sügisel on tulemas “Balletivihik”. Taas ootame noori teatritehniku vabatahtlikke liituma klubiga WANTED!

Väga oluliseks peame ringreise Eestis ja maakonnafestivale. Esimene pikem külaskäik “Ooper ja balletit südames” oli Paines. Viisime läbi noorteprojekte koolides, andsime kontserte kirikutes ja klubides ning etendusi Paide Kultuurikeskuses. Lastegalal osalesid kohalikud noored tantsijad ja lauljad. Aivar Mäe innustab alati kohalikke ettevõtjaid ja omavalitsusi festivale toetama ja seda tehakse hea meelega. Nii saame vahel teha nii mõndagi kasulikku: näiteks Paines renoveeriti kultuurikeskuse lava ja avati orkestriauk. Muidu poleks balletietendust seal anda saanudki.

Sel aastal valisime festivalipaigaks Saaremaa, saarerahval on keeruline Tallinna etendusele tulla. Suvel on seal küll ooperipäevad, aga hoopis teistsuguse kava ja teisele sihtgrupile. Juhatasime noori saarlasi teemasse juba kevadel, kui lasteprojektides osales kokku 1500 last. Kõiki soovijaid ei saanudki kahjuks vastu võtta. Festivali “Estoonlastelt saarlastele” raames tuleb oktoobris Kuressaares lisaks balletile ja operile lavale lastegala, mille lavastab Mart Mikk. Kevadel valiti selle tarbeks välja noored lauljad, tantsijad ja pillimehed. Muide, ka beebitekk sõidab kaasa, nii et Saaremaa mudilased on oodatud oma esimesele kontserdielamusele. Järgmisena on meil 2016. aastal plaanis nädalane festival Narvas.

Millised on populaarsemad etendused ja kui palju käib teil publikut?

Saali täituvus on 85 protsenti, mis on läbi aegade parim tulemus. Populaarsemad on ooperitest “Tannhäuser” ja “Faust”, ballettides “Manon” ja “Pähklipureja”, lastelavastustest “Lumivalgeke ja seitse põialpoissi” ning “Pipi Pikksukk”, operetidest “Savoy ball”. Muidugi on alati oodatud nn kuldne klassika ehk siis “La traviata” ja “Luikede järv”. Meeleldi tullakse külalissolistide kuulama ja alati huvitavad publikut eesti soost solistid, kes mujal leiba teenivad. Viimati rõõmustas rahvast Lauri Vasar, loodame, et selliseid kohtumisi tuleb veel ja veel.

Ülla Veergiga vestelnud Ia Remmel

Et eelnevat teiselt poolt täiendada, toome siinkohal ära talvise Itaalia suursaadiku Eestis Marco Clemente, Rahvusooper Estonia ja Eesti Muusika ja Teatriakadeemia korraldatud ooperiteemalise esseekonkursi "Verdissimo junior" võitjatöö. Kärdda Ühisgümnaasiumi õpilane ADELE VAKS kirjutas oma nägemuse ooperist kaasajas Verdi "Rigoletto" põhjal. Auhinnatseremooniale järgnenud vestluses tunnistas ta, et ega ta polegi saarelt siiani Estoniasse ooperisse saanud. Nüüd on tal aga ka juba tehtud preemiareis Itaaliasse, Verdi sünnikohta ja tuntud ooperipaikadesse.

Jutuvestjad laval ja orkestriaugus

Minu esimene ooperikogemus algas ootusärevusega nagu ükskõik missugune esmakogemus. Lisaks tüksus kuklas teadmine, et kunagi tuleb nähtu põhjal essee kirjutada. Püüdsin korraliku õpilasena kõike asjasse puutuvat tähele panna. Lavakujundus oli mõistlik. Midagi puudu ei olnud ja kujundus ei jäänud tegevusele jalgu. Orkester mängis eeskujulikult, vähemalt minusuguse võhiku kõrva jaoks. Muusika iseenesest oli loomulikult imeline – jutt käib ju Verdist. Näitlejatöö? Korralik. Peale paari kohmetusehetke ei oska midagi ette heita. Aga ükski neist kolmest põhikomponendist – muusika, näitlejatöö, kujundus – ei jätnud üksinda sügavat muljet.

Järele mõeldes saan kogu kiituse etenduse kohta panna ühte lausesse: Verdi muusika ja orkestri interpretatsioon sellest, näitlejate rollitaitmised ja vokaalakrobaatika ning kostüümid ja lavakujundus töötasid koos ühe üla eesmärgi nimel – jutustada lugu, mis on ooperi aluseks. Tõenäoliselt ei mäleta ma kunagi, kui lapselastele oma esimesest ooperikogemusest räägin, enam seda, kui helesinine oli Gilda kleit. Rigolettole ja Hertsogile needuse peale pannud aadliku nimi ja tiitel on ausalt öeldes juba praegu meelest läinud. Aga ma usun, et mäletan nende lugu – hugo'likult traagilist lugu inimitunnete äärmustest.

Näitlejate kiituseks tuleb öelda, et igauks oskas kanda just seda osa, mida tema tegelaskuju loos mängis. Kangelased olid Rigoletto ja Gilda, kõik teised olid toetavas rollis. See ei tähenda, et nad poleks säravalt mänginud. Mart Laur mängis välja Sparafucile oövastust tekitava asjalikkuse ja ratsionaalse suhtumise oma töösse. Stella Grigorjani osatäitmisest tuleb välja paradoks: asjalik Maddalena armastas tegelikult Hertsogit samamoodi nagu õrnahingeline Gilda. Ta teab, et siirast vastuarmastust pole mõtet loota, ometi ei saa ta muidu, kui armastab. Kohmetus, mida koori liikumises aimata võis, oli omal kohal teise vaa-

tuse stseenis, kus Rigoletto õukondlasi oma tütre pärast põlvili maas anub. See, kuidas Marullo vana narri palumise peale selja keeras ja minema läks, on valusalt sarnane sellega, kuidas enamik inimesi ka tänapäeval suhtub kerjusesse või tänaval magavatesse kodututesse. End mitte hoolima harjutanuna ei osatagi teise inimese õnnetusega silmitsi seistes midagi teha... Ka Rame Lahaj kehastatud Hertsog oma hoolimatuses ja elumehelikkus jääb Rigoletto kibeduse ja Gilda armastuse kõrval tagaplaanile. Samas toimibki Hertsogi tegelaskuju rohkem katalüsaatorina, kes paneb reaktsiooni toimuma, ise selles osalemata.

Sama hästi, kui ülejäänud oskasid taustale hoiduda, oskasid Kadri Kipper ja Jassi Zahharov oma tegelaskujude suurusel särada lasta. Mida ooperi lõpu poole, seda ladusam ja loomulikum oli ka Kiperi ja Zahharovi mängitud isa-tütre suhe. Juba etenduse algul paistis Zahharovi mängust selgesti Rigoletto tüdimus oma tööst ja kibedus, mille see vana mehe südamesse istutanud oli. Tema loidus narririide selgaajamisel ja okkiline sarkasm õukondlastega suheldes saab seletuse stseenis, kus needusest kohutatud narr aadlikele – või tervele inimkonnale? – hüüab: "Kui olen jällestusväärne, on see teie süü!" Ometi pole viha Rigolettot alla neelanud: mida suurema kirga vihkab ta Hertsogit ning tolle õukonda, seda kirglikumalt armastab ta oma tüdrit. Kadri Kiperi mängust on ka aru saada, miks – Gilda puhtus, siirus, pühendumine armastatu(te)le on täielik vastand esimese stseenis nähtud õukonnaelule. See, kuidas neiu ka häbistatuna ja petetuna tunnistas, et armastab petjat ja häbistajat kõigest hoolimata piisavalt, et anda oma elu armastatu eest, võtab sõnatuks. Näitlejatöö poolest oli ooperi mõjuvaim stseen kahtlemata hetk enne kardina lange-mist, kui Rigoletto ahastusest meeletuna oma narrimütsi, mille ta varem nii võidukalt kõrvale oli heitnud, jälle pähe surub. Alles siis oli

ta oma au kramplikult kaitsmise ja kättemak-suihaga endast tõeliselt narri teinud.

Tõsiasi, et tegu oli peaprooviga, andis haruldase võimaluse kohe esimese ooperikogemusega näha ka lavastuse köögipoolt. Katkestused, mis algul naerma ajasid või häirisid, olid tegelikult väärtuslikuks materjaliks lavastuse – mitte ooperi enda – analüüsimisel. See, kuidas lavastaja sekksu mängu põhiliselt "vahepealsete" stseenide puhul, mis muidu oleksid kergesti meelest läinud või tähelepanuta jäänud – siis, kui siirduti ühe olulisema stseeni juurest teise juurde, kui tegevuse intensiivsuses oli paus, kui juhatati sisse mõnd tähtsat hetke –, näitas, kui pühendunud oli meeskond endast parima andmisele. Kuna kõik stseenid on loo osa, ei saa ühtki jätta tähelepanuta.

Hugo, kelle näidendil põhineb ooperi libreto, oli suurepärase lugude jutustaja. Verdi – nagu avastas – samamoodi. Tema muusikat ei pane tihtipeale tähelegi, sest see jutustab lugu laval toimuvaga niivõrd hästi ühte sulades. Võiks öelda, et näitlejad aita-vad muusikal jutustada, mitte vastupidi. Samas on orkestri ja näitlejate mäng tihedalt ühte põimunud, nii et on raske üht poolt esile tõsta. Osav mäng dünaamikaga andis edasi laval toimuva emotsionaalset poolt. Kui silmale on näha vaid pingil istuv unele-va näoga Gilda, räägib flöödisoolo ülejäänud loo sõnadetagi ära. Kõuekömina ja hingepiinade jaoks kasutatakse tervet orkestrit. Suuremat õnnetust pole ka sellest, kui pingelisematel kohtadel lauljate häälil orkestri tagant kuulda polegi, sest muusika instrumentaalne ja vokaalne osa ajavad niikuinii sama rida ja lugu saab jutustatud ikkagi. Dirigendi katkestamised, nagu lavastaja omadki, olid viimase lihvi andmine, et laval ja orkestriaugus toimuv omavahel täpselt-täpselt kokku läheks.

Mulle meeldivad lood. Ja ma usun, et lugude kaudu on inimestele teatud asjade ütle-mine tõhusam kui nende otse pähe lajatami-ne. Loo kvaliteet ja see, kas sõnum kuulajatele päralt jõuab, sõltub enamasti jutustajast. Ooper on keeruline segu erinevatest kunstivormidest, öeldi meile enne etenduse algust. Olen nõus. Aga tähtsaim pole see, kui kõrgekvaliteedilised on need kunstivormid eraldi, vaid nende kokkumäng. Norida tahtes võiks leida, et näitlejatel oli kohmetusehetki, et muusikud lasid mõne pausi kõrvust mööda, et lavakujunduses oleks võinud midagi teisiti olla. Aga sellel pole mõtet. Sest lugu sai jutustatud. Lavakujundus, valgustus, näitlejad, laulusõnad, meloodiad ja orkester toetasid üksteist, mitte ei üritanud üksinda muljet avaldada. Ja teate, toimivat koostööd on kaud-nimigi vaadata kui üksikute tähtede sära.

Momentvõte muusikateatri suundadest

Ühel juulikuu hilisõhtul kohan Berliinis muusikateadlase **Kristel Pappeli** ning ooperikriitiku ja kunstiteadlase **Harry Liivrannaga**, et uurida, mis toimub praegu maailma ooperilavadel – ning mis ja kuidas sellest Eestisse jõuab. Juttu tuleb ka muusikateatri lavastamise põhiküsimustest.

ANU SCHAPER
muusikateadlane

Mis on kõige uuemad ooperilavastamissuunad Euroopas ja ehk üldse maailmas – kas praegu on üldse midagi väga uut, rabavat?

HARRY

LIIVRAND: Kui midagi eraldi esile tuua, siis esmalt lavastuste visuaalseerituse täiesti uut taset, mis on seotud tehniliste vahendite ja võima-

luste avastamisega ning oskusliku ärakasutamise ooperis viimase veerandsajandi vältel. Stsenograafia on teinud tohutu arengu. See oleks justkui ooperipubliku kujutlusvõimet raputava vaatamängulise barokiajastu naasmine teatrisse, kuid mõistagi 21. sajandile omaste kunstiliste lahendustega. Teisena aga kaasajastamine, klassika uude visuaalsesse keelde panek ja harjumuspärasest kontekstist väljakiskumine, mis alati pole küll veenev, kuid demonstreerib võimalikke arengusuundi. See on loomulik protsess. Kuid kaasajastamine ei tohiks olla eesmärk omaette, endiselt näeb laval väga tihti traditsioonilisi ja sealjuures igast aspektist kõrget klassi lavastusi.

KRISTEL PAPP:

Ma arvan, et ei saa kunstitilt oodata aina midagi radikaalselt uut. See võib osutada pealiskaudseks, väliseks ühepäevaliblikaks, mis ei too kaasa sisuliselt uut, st värskeid ideid uue vormi ja väljenduse otsingutes, et kõnetada pub-

likut. On palju komponente, millest oleneb (ooperi)lavastuse värskus, nüüdisaegsus. Üks nendest on kindlasti seos inimeste elutunnetusega ja ühiskonda puudutavate teemadega. (See on muide aspekt, mida Eestis eriti ei tunnustata, siin jääb muusikateatris sageli mulje, et lavastus on nagu väljaspool aega ja ruumi ning peamine on loodetavasti meeldiva õhtu veetmine nii puhvetis kui teatrisaalis.) Mõtlen selle all läbivalt aktuaalseid, erutavaid küsimusi. Järgmine nüüdisaegsuse komponent on nii teosele

kui ka oma ideele vastava vormi

leidmine – mis keelt, milliseid kujundeid lavastajana kasutada. On loomulik, et lavastuse vorm muutub olenevalt teosest ning selles muutumises peituvad uued impulsid.

Mulle näib, et kõige radikaalsemad muudatused ooperilavastamises leidsid viimati aset 80ndatel ja 90ndate algul:

kaasajastamine (st ooperi tegevusaja lähendamine tänasele), teose struktuuri või ideestiku dekonstrueerimine, lavakujundite teadlik eklektika ja paljutäenduslikkus, mäng eri ajastute ja stiilidega.

Olen täiesti nõus Harryga, et tänapäeva muusikateatrit iseloomustab kaasajastamine, visuaalse külje rõhutamise, mängulisus. Lisaksin veel kehalise aspekti, etendaja-laulja keha kui väljendusvahendi esiletoomise. Siin ilmneb ehk ka tantsuteatri mõju.

H. L.: Kaasajastamisest rääkides: Calixto Bieito tõi “Haaremiröövis”

(Berliini Koomilises Ooperis, 2004) esile Mozarti ooperis sisalduva ehtsa julmuse sellise naturalis- miga, et see oli paljudele vaata- jatele ja kriitikuile

šokk. Samas unustasid kriitikud, et see ooper ongi sügavalt dramaatiline seksistlik teos, Türgi õukonnamoraali valgustusajastu ideaalide seisukohalt vaatlev teos, mis näitab eurooplasele Ottomani impeeriumi kommete barbaarsust. Ka muinasjuttude funktsioon ja adressaat ajaloo oli algul ju hoopis teine, tänapäeval võetakse seda armsa lastekirjandusena.

Igal ajastul on ooperit sisuliselt kaasajastatud. Barokiajastu ooperilavastustes olid kostüümid ju kaasaegsed, st baroklikud, mitte ajaloolised (teatud stiliseering kuulus asja juurde), ja dikteerisid ka ajastu moodi. Sellest ja barokiteatri tavadest laiemalt lähtus Jean-Pierre Ponnelle'i Monteverdi-tšükkel 1970ndate lõpul, tolle aja kontekstis oli see värske mõte.

K. P.: Üldse, barokkooper sobib väga hästi uute suundade katselavaks.

Mis selle põhjus on?

K. P.: Barokkooperi aluseks on müüdid, legendid, ka varane ajalugu – ainestik, mis on suure üldistuspotentsiaaliga. Tolleaegne teater oli rõhutatult tinglik, mänguline, “ebaloogiline”, karakterite ja sugude ambivalentsusega, ning varjatud (enese)ironiaga. Barokkreperuaar on ammendamatu varamu. Äsja nägime Potsdami muusikafestivalil Napoli meistri Francesco Provenzale ooperit “Stellidaura kättemaks” (loodud 1674). Põnev teos, Veneetsia ooperi (Monteverdi, Cavalli) tugeva mõjuga, aga rohkem *commedia dell'arte* laadis. Eten- dusele andis elavuse ja teatraalsuse aga

hoopis dirigent Alessandro de Marchi ja tema orkester Academia Montis Regalis, mitte lavastaja François de Carpentries.

H. L.: Müüdid kõnetavad igal ajastul. Ka barokilik illusioonimaailm sobib ooperi olemusega väga hästi. Samuti olid barokiajastu ooperites vihjed poliitiliste sündmustele täiesti tavalised, isegi

Eesti ooperiajalugu algab poliitilise allegooriaga – Johann Valentin Mederi “Kindlameelse Argenia- ga” aastal 1680. Tinglikkus töötab tänapäeval väga hästi, seda on saksa(keel- setel) lavadel –

kui piirduda vaid sellega – isegi üle ekspluateeritud (hiljutise vaatamiskogemu- sena Rameau ooper “Castor ja Pollux” Berliini KOs). Olgu siin tinglikkuse kli- seenäitena ära toodud ka Wagneri la- vastused. Juba tüütuks stampvõtteks on kujunenud “Julius Caesari” paigutamine tänapäeva Vahemere idakalda poliitilis- te sündmuste keskele jne. Samal ajal piirduakse barokkooperite kontsertette- kannetes asjale omaselt – kui üldse – vä- ga üldistatud geomeetriliste kujundus- elementidega, mis vaid viitavad tegevus- paigale, heaks näiteks Händeli “Tamer- lano” Kölni ooperi esituses mais 2014.

Ent on ka teistsuguseid näiteid kaas- ajastamisest. Bellini “Norma” (Cecilia Bartoliga nimiosas) lavastajad Salzburgi festivalil 2013 Moishe Leiser ja Patrice Caurier töid selle romantilise teose Mussolini aega, vaenutsevateks poolteks partisanid ja fašistid – ning kõik töötas veenvalt ometi pisisajadeni, kaasa arva- tud üllatav puánt. Arvaksin selle lavas- tuse viimase kümnendi kõige olulise- mate klassikaliste ooperite kaasajastatud variantide hulka.

Suur osa lääne ooperiteatrist on, vä- hemalt pealiskaudse pilguga vaada- tes, lavastuste mõttes üllatavalt kon- servatiivne.

H. L. ja K. P.: Pole nõus sellise väitega, et konservatiivne ...

... mõtlen suuri maju, nagu MET, La Scala.

H. L.: Need on siiski suured erandid, muidu aga katsetatakse ikkagi väga pal-

ju ja kontseptuaalsed tasandid võivad olla üsna majaspetsiifilised. Kaasajas- tavaid lavastusi vaadatakse küll, sel on oma kindel publik juba ammu, kuid on selge, et laiemat vaatajakonda tuleb edasi harida ja harjutada nüüdisaegse ooperirežiiga suhestuma, täpselt nagu nüüdisaegse kunstiga.

K. P.: Palju uut ooperirežiis on lähtunud saksa keeleruumist ja levinud sealsete lavastajate kaudu ka Inglismaale (nagu on vestlustes tunnistanud David McVicar ja David Pountney). Skan- dinaavia ja Soome on olnud uuele ava- tud. Prantsusmaa on omaette teema oma eripäraste traditsioonidega, palju oleneb teatrite või festivalide juhtkonna esteetikast, keda lavastama kutsutakse. Lõunapoolsed maad on jälle hulga kon- servatiivsemad.

H. L.: Samas tasub eraldi mainida uuendajate hulgas Barcelonat, ka üli- malt provokatiivse Bieito tõttu – ooperi mõtestamise uues ideoloogias Pedro Almodóvari liialdustesse laskuva filmi- kunsti analoog –, aga mitte ainult: vo- kaalselt säravad ja hea näitlejaandega lauljad annavad Madridile silmad ette. Amsterdam on teine huvitav erand, kus juba aastaid pealavastajaks Kanadast pärit Pierre Audi, kes vastupidi Bieitole reformis Madalmaade ooperit põhjali- kult minimalistliku väljenduslaadi poole, viies selle ooperimaja Euroopa juhti- vamate hulka. Madalmaade ooperi la- vastused eristuvad teiste ooperimajade omadest selgelt oma “*less is more*”-kont- septsiooni poolest, seejuures nad tõl- gendavad kuulsaid teoseid ümber tihti paradoksaalselt, aga ometi usutavuse piiresse jäädes. Sealne suurepärase “Võlulööd” (lavastaja Simon McBurney, valiti 2012. aasta parimaks ooperilavas- tuseks Hollandis) oli tegelaste kontsept- sioonilt täiesti erilaadne: kolm poissi mängisid kolme vanakest; Öökuningan- na liikus ratastoolis jne. Aga dramatur- giliselt kasvas kõik tegevuse loogikast välja.

K. P.: Visuaalne külg oli ammendamatu fantaasiarikas: tegelastest ilmus ta- gaplaanile kõigepealt multifilmilaadne projektsioon, nagu oleks võlupliiaats neid hakanud joonistama enne, kui nad ise lavale astusid.

H. L.: Muidugi on läänes ka konservatiivseid ooperiteatreid (nagu on olemas konservatiivne muuseumipoliitika, mil-

” **Ooperilavastuse õnnestumine seisneb nii muusika kui libreto tõlgendamises, kuid rõhu asetaksin siinkohal muusikale.**” (Harry Liivrand)

lel on oma publik), kes tahabki näha historitsistlikku ooperilavastust.

Mida publik tegelikult näha tahab, selline publik, kes on kaasajastatud lavastuste vastane?

H. L.: Ilu. 19. sajandi romantilist esteetikat. Kaua aega oli suuresti tegemist nn papist kulissiteatriga, kuigi 1920.–1930ndail tehti eksperimente, aga nende mõju jäi lühiajaliseks, nii nagu publik väsis 1930. aastatel moodsast kunstist üldiselt.

Ütleksin, et kuni 1970.–1980. aastateni valitses ooperilavastuste kujunduse stiilistikas ilu ja “kodaanluse diskreetset võlu” järgiv historism. Selle all mõtlen etenduste esteetilist külge: see ei riivanud silma ning oli teadlikult dekoratiivne, sest pidas eesmärgiks pakkuda kaunist elamust.

K. P.: Kaasajastamine iseenesest pole ei hea ega halb, on väga häid kaasajastatud lavastusi, aga ka väga halbu. On ülimalt naiivne mõelda, nagu vahel arvustustest lugeda, et moodne lavastus tähendab ainult välist kesta, st tänast olustikku ja moodsaid kostüüme. Tähtis on see, mis toimub tegelaste vahel, mis on lavastaja värske, meid puudutav idee, ent just seleni sageli ei küünita. Mõiste “kaasajastamine” hõlmab eri lähenemisviise: teose asetamist autorite kaasaega (levis juuba 1960ndatel aastatel), teose lähendamist vaataja ajale, teose paigutamist tänapäeva koos aktuaalsete sündmuste peegeldamisega.

See, et tänapäeva kultuur on suuresti orienteeritud visuaalsele, on paratamatu. Küsimus on, kas ülekaalus on dekoratiivne element või on visuaalsed kujundid abiks etenduse mõtestamisel. Dekoratiivsusse uppus Robert Lepage'i “Nibelungi sõrmus” METis (2010–2012). Peaasi oli tohutult kallis ja keeruline lavakonstruktsioon, kõik väga efektne, aga miks? Miks, kui lauljad on pandud esitama oma partiisid ilma igasuguse suhtlemise ja mõtteta? Lepage (keda ma muidu väga hindan) oleks võinud pigem mõelda selle üle, millest Wagneri grandioosne tetraloogia üldse on.

Vähese ooperikogemusega lavastajate puhul ilmneb see eriti, et teatud stiilised teosed neile sobivad ja teatud mitte. Üks parimaid saksa koreograafe Sasha Waltz on mõjuvalt interpreteerinud Purcelli “Didot ja Aeneas”, integreerides sinna

ka tantsijad. Seevastu Wagneri “Tannhäuser” (Berliini Riigiooper, 2014) oli talle üle jõu, lauljate misanstseneid meenutasid 19. sajandi vähenõudlikku liiklemist laval ja tantsijad hüplesid niisama.

Kuhu üldisel pildil paigutub Eesti?

H. L.: Eesti eripära on vist see, et siin saavad rahvusooperis lavastada ka dilettandid. Siinkohal pean silmas küll ooperetti.

K. P.: Kahjuks küll. Mart Sanderi teine operetilavastus Estonias “Savoy ball” oli veel nõrgem kui ta esimene katsetus. Ennast tugevalt üle hinnates püüdis Sander näida multitalendina – lavastas, kavandas stsenograafia ja kostüümid ning tegi oma tekstiversiooni. Vähemalt mõne komponendi oleks võinud jätta asjatundjatele. Mitteoskaja läheb tavaliselt kõige kergemat ja tرافaretsemat

teed. Tulemuseks oligi puine, veniv ja tuhm lavastus, kus iga laulja päästis end olukorrast

just nii, nagu oskas. Milline kontrast sellele oli “Savoy ball” Berliini KOs (2013), arendades Berliini parimaid operetitradiisioone! Barrie Kosky ülvaimukas lavastuses anti kõikidele tegelastele oma meeldejääv karakter (nagu oli ka legendaarses Ago-Endrik Kerge lavatöös), etenduse tempot ja kirglik-mondäänset atmosfääri kütsid veelgi enam üles temperamentsed tantsustseenid.

H. L.: Ja kui andekalt tõi muusikali- ja kabareelavastaja Stefan Huber varjursurmast välja Nico Dostali opereti “Clivia” (esietendus märtsis 2014 Berliini KOs), andes talle dramaturgiliselt tänapäevase mõõtme ...

Tulemuseks oli sensatsioon. Eesti juurde tagasi tulles aga – Eesti eripära on ka plagiaadi võimalikkus!

K. P.: Georg Rootering plagieeris hämmastava lihtsameelsusega (või üleoleva häbematusesega?) David McVicari lavastatud “Julius Caesarit” (Glyndebourne'i festival, 2005), mis on ammu olemas DVDl ning millega tutvumine kuulub meie muusikatudengite õppeprogrammi!

Rooteringil endal ilmselt mingit lähenemisnurka ei olnud ning nii moodustus üks kummaline konglomeraat McVicari ideedest ja Rooteringi püüetest kuidagi stseene lavale seada. See oli negatiivne näide ideepuudusest sündinud eklektikast.

Eestis on väga vähe juhtumeid, kui sõnateatri lavastaja võtab teha ooperi ...

K. P.: Jumal tänatud!

Kõik oleneb kahtlemata lavastajast, tema musikaalsusest ja mõistmisest, mis on ooperis teisiti kui sõnateatris. Kaks-kümmend aastat tagasi mõtlesin, et eesti ooperiteatri võiks päästa talendikad sõnalavastajad. Elmo Nüganen lavastas 1994 Pärnus “Figaro pulma” ülimalt piiratud tingimustes, aga saavutas tänu suurepärasele tööle lauljatega unustamatult positiivse tulemuse. Peeter

Jalakal on olnud suuri õnnestumisi nüüdismuusikateatris (“Varieté”, “Frankenstein!!!”, “Eesti ballaadid” jt). Aga need on pigem erandid.

“Ooper on kindlasti aktuaalne žanr ning tema potentsiaal on tänu eri kunstiliikide koostulele tohtu.” (Kristel Pappel)

Mis on oluline lavastaja puhul, just sõnateatrist tulnud lavastaja puhul?

K. P.: Kõigepealt mõistmine, et töö lauljaga on väga erinev tööst näitlejaga.

Edasi hea muusikatundmine, oskus muusikast välja kuulata karakterid, situatsioonid ning siduda see libreto ja oma fantaasiaga. Mitte karta lauljat ja lavastusproove lauljatega, vaid püüda aidata leida lauljal vahendeid mõtete ja emotsioonide väljendamiseks. Peter Konwitschny, kes tegi sügisel meie laulutudengitega seminari, rõhutas pärast, et eriti kinni on meie lauljad kehaliselt, kardetakse kehalist väljendust.

H. L.: Edasi: oskus aariaga midagi peale hakata; kui misanstsene on täiesti lavastamata ... Halvaks näiteks on Alvis Hermanise Berliini KOs 2013 lavastatud “Così fan tutte”: lauljad olid jäetud lavale tegelikult omapead, intriig oli kunstlik, dünaamika olematu. Samad probleemid ilmnesisid Andrea Brethi “Katja Kabanova” režiis Berliini Riigiooperis (2010) ja eriti Madalmaade ooperi “Önnemängijas” (2013) – tegevuslik

monotoonsus ja oskamatus koori kasutada, tegelased oleksid nagu ühe vitsaga löödud, nii et lavastuse tuimus uinutas saali.

Kas hea lavastuse üks tunnuseid võiks olla kontseptsiooni terviklikkus?

K. P.: McVicari "Julius Caesar" võis pealtnäha olla eklektiline (barokkteatri võtted, bollywoodilik liikumine ja maneerid, kostüümid Vana-Roomast 20. sajandi alguseni), aga tegelikult viidi järjekindlalt läbi ideed kolonialismist ja imperiumidest.

H. L.: Laval võib olla korraga kaasajastatud ning ajalooline versioon. Näiteks Christoph Loy hiilgav "Alcina" Zürichis (2014), kus lavaruum oli vertikaalselt kaheks jagatud, üleval baroklik võlumaailm uhkete kostüümide ja menueti-ga ning all lavatasandil tänapäev oma standardsete tumedate kontoriülikondadega. Tänapäeva tasandile laskudes muutus ka Alcina kostüüm (siingi löi tugeva psühholoogilise rolli Cecilia Bartoli), temast sai kaasaegne bürootöötaja, ärinaine, ja sellega muutus ka täiesti tema karakter.

K. P.: Oleme rääkinud eri muusikastiilidest, aga vähe nimetanud 20. sajandi või nüüdisautoreid. Ei ole õigustatud väita, nagu hiljaegu Sirbis (27. II – Toim.) kirjutas üks endine Estonia lavastaja, et pärast Puccinit on ooper mandunud ning "eksiteel" ja ainuke kuldne klassika on ikka 19. sajand. Teatrite võimalused on teatavasti erinevad, aga Janáček, Alban Berg on kindlalt repertuaaris, mängitakse ka Ligetit (näiteks "Le grand macabre" Berliini KOs), sel hooajal tuli Zürichis, Berliinis ja Münchenis lavale Bernd Alois Zimmermanni väga raske "Soldatid". Mee-nutaksin ka Eesti Kontserdi egiidi all toimunud Stockhauseni "Sügismuusika" edukat ettekannet teatris NO99 (YXUS Ensemble'i projekt). Uusi tellimusoopereid esietendub igal hooajal, nende seas ka publikumenuga, nagu George Benjamini "Written on Skin" Aix-en-Provence'i festivalil 2012.

Mis võiks eesti ooperiteatri päästa?

K. P.: Kõige olulisem on ikkagi lavastaja, aga tähtis on ka kogu teatrikorralduse ladus ja professionaalne funktsioneerimine ... Vahest võiks proovida vane-

"Savoy ball" Berliini Koomilises Ooperis (2013).
WWW.KOMISCHE-OPER-BERLIN.DE

mate kursuste ja magistriõppe tasandil koostööd Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakooli ja ooperistuudio vahel. Sellest on aastakümneid juttu olnud. Eesmärk ei saa olla kohe sobiva lavastaja leidmine, vaid vastastikune mõteteviiside ja erisuste tundmaõppimine. Üks samm selles suunas oli kevadine koostööprojekt "Korduma kippuvad küsimused". Palju aitaks kaasa EMTA maja lõpuni ehitamine, seni puuduvad alguse peale ette nähtud suur saal ja *black box*.

Positiivne külg aga on meie väga head, rahvusvaheliselt tegusad dirigendid.

H. L.: Heade lavastajate import ja lauljate vokaalse ettevalmistuse taseme tõus EMTAs.

K. P.: Oma EMTA seminaril Tallinnas rõhutas Konwitschny, et alustada võiks meistrite juures assisteerimisest, et näha, mis see ooperilavastamine üldse on, kas on mõtet või soovi seda õppima minna.

H. L.: Küsimus Eesti kontekstis on, kas meil on peale Arne Miku veel kedagi, keda assisteerida?

Kas ooper žanrina on ehk lihtsalt oma aja ära elanud?

K. P.: Ooper on kindlasti aktuaalne žanr, ta lihtsalt teiseneb, ning tema potentsiaal tänu eri kunstiliikide kooslusele on tohutu. Viimasel ajal on Eesti aja-

kirjanduses räägitud ooperiteatri kriisist. Mina pole (rahvusvaheliselt vaadates) selle väitega sugugi nõus.

H. L.: Mina ka mitte. Seda võib võrrelda jutuga maalikunsti surmast.

K. P.: Oleme näinud möödunud hooajal veenvaid ooperi-, opereti- ja muusikalilavastusi. Viimane elamus oli Willy Deckeri lavastatud Monteverdi "Odysseuse tagasitulek" Zürichis – psühholoogiliselt tihe, stsenograafialt minimaalne, keskpunktis laulja ning tema vokaalne ja keheline väljendus.

Ooperilavastuse tuleviku otsustab lavastaja muusikaalsus, fantaasia ja oskus oma ideid laulja individuaalsuse kaudu väljendada.

H. L.: Ooperilavastuse õnnestumine seisneb nii muusika kui libreto tõlgendamises, kuid rõhu asetaksin siinkohal muusikale. Me läheme kuulama-vaatama ju eelkõige muusikalavastust; kogu etendus lähtub ja määratleb ennast muusika kaudu. See tundub elementaarne nagu ka lavastaja väga avar silmaring ning oskus mõelda kujundeis. Vokaalset meisterlikkust peab aga teotama näitlejameisterlikkus, ilma milleta ei sünni veenvat ooperilavastust, sest teatris pole midagi igavamamat kui elutu või trafaretne rollilahendus. See tähendab, et laulja peab rollist aru saama, sellesse sisse elama, nii nagu parimad ooperilavastused seda kaasajal eeskujuks seavad.

Kolm sõõmu Berliini ooperiteatritest

MAARJA KINDEL
muusikateadlane

Elasin eelmisest sügisest kuni käesoleva aasta suveni **Berliinis**, linnas, mis on üks populaarsemaid sihtkohti nii tudengite, väljendusvõimalusi otsivate lootusrikaste loomeinimeste kui ka kodumaa raskuste eest põgenenud perede silmis. Berliin on kirju, vaheldusrikas ja tolerantne. Vahel öeldakse, et tänu oma multikultuursusele polegi see nagu päris Saksamaa, vaid täitsa omaette saareke keset üsna konservatiivset ja religioosset Saksamaa Liitvabariiki.

Kultuuri on Berliinis rohkem kui jaksab vastu võtta. Seal on lugematul hulgal suitsuseid klubisid, baare, pimedavõitu *underground*-kunsti pesasid ning kõikvõimalikke veidraid kohakesi kultuuri tegemiseks ja kogemiseks. Selle kohal, justkui hiiglased sipelgate üle, kõrguvad n-ö vana kultuuri templid – tohutud muuseumid, kuulsad teatrihooned, Berliini Filharmoonikute maja, Kontserdimaja, kolm ooperiteatrit (Koomiline Ooper, Saksa Ooper ja Riigiooper) jt. Küllastasin nimetatud ooperiteatreid selle aasta jooksul korduvalt. Teatud pilt nendest oli juba nähtu põhjal kujunenud, ent artikli jaoks vaatasin spetsiaalselt kolme etendust, mille järele püüdsin tabada nimetatute eripärasid.

Särtsakas Koomiline Ooper

Koomilise Ooperi maja asub kuulsal Unter den Lindeni tänava läheduses. Väljast on hoone tagasihoidlik, ent seest toretevat kullast kaunistustega, uhkete peeglite ja punase sametiga sisustatud. Vaatasin seal **Barrie Kosky** ja **Suzanne Andrade** lavastatud **Mozarti** “**Võluflöödi**”. Selle tehniliselt veatu ja originaalne visuaalne lahendus on maailmas tähelepanu äratanud. “Võluflöödi” lugu, mida on interpreteeritud tuhandeid kordi, pole lavastajale kerge ülesanne,

mis siis, et ooperi sisu – hea ja kurja võitlus – pakub igavest mõtlemisainet. Lavastajad hiilisid teose sisulisest tõlgendamisest mööda, ent pakkusid rikkalikku ja värskest mõjuvat vaatamängu. Nende “Võluflöödi” oli mõjutatud tummfilmide visuaalset, ekspressionistlikult jõulisest väljendusstiilist, gootlikust tumedusest ja õudusfilmidest. Lavastajate idee oli ühendada *singspiel*i omadused tummfilmi esteetikaga. Näiteks esitati kõnedialoogid tekstina ekraanil, grimm, eriti aga kostüümid juhatasid vaatajat 1920. aastate glamuurses maailmas, ajastusse, mis seostub džässiga ja tummfilmi õitsenguga. Stiilipuhas animatsioon, mis reageeris lauljate liigutustele, kattis kogu lavaseina. Püüdes nähtut üldistada, võiks seda kirjeldada kui huvitavat multifilmi ja muusikateatri sünteesi. Visuaalselt fantaasiasikas, suuremõtmeline ja hõrk animatsioon oli lavastuse peategelane, mistõttu jäid lauljad ja nende emotsioonid pigem tagaplaanile, mis siis, et nende viimistletud musitseerimine, liikumine ning näitlemine pakkus palju naudingut. Ka orkester, mida juhatas sel õhtul **Kristiina Poska**, kõlas energiarikkalt ja paindlikult ning sulandus täiesti märkamatuks sellesse kõrgetasemelisse esitusesse, andes tervikule olulise kruundi. Kogu selle küluse ja toreduse juures tundsin siiski puudust teose sisulisest mõtestamisest.

Väline küllus paneb küll imetlema ja pakub naudingut, aga pärast etendust kadus see tunne kaunis kähku. Isegi lauljate tiptasemel musitseerimine haihtus visuaalsesse küllusse. Publik apodeeris maruliselt ja seda muidugi õigustatult, sest see, mida nähti ja kuuldi, oli kõrgtase.

Mitmekihilisem Saksa Ooper

Berliini Saksa Ooper on Saksamaa suuruselt teine ooperimaja ning asub suurlinna sõlmpunkti Zoologischer Garteni lähedal (kaks peatust metrooga). Võrreldes Koomilise Ooperiga on see teater oma kunstilistes valikutes pisut ettevaatlikum. Siin õnnestus näha **Wagneri** “**Tristanit ja Isoldet**”. **Graham Vicki** tõlgendust on peetud nõutuks tegevaks ja inetuks, ent vastupidiselt ka küpseks ja sügavaks. Mina lahkusin teatrist puudutatuna, kuigi teekond sinna oli üsna konarlik. Ilmselt on see üks nendest lavastustest, kus tõlgendaja on jõudnud millegi sügavani, aga mida esitatakse pisut segadust tekitaval ja hämaral moel. Ka minul tekkis aeg-ajalt Vicki valikute suhtes küsimusi. Näiteks, mis põhjusel ilmusid teatud hetkedel lavale alasti inimesed, kas pole pisut tobe kujutada Tristanit ja Isoldet narkosõltlastena (klišeed missugused!) või miks peavad Tristanit laevatöölised olema ebaseadlikud ja tiirased. Küsimusi tekkis teisigi, ent mida lähemale jõuti etenduse lõpule, seda enam hakkasid esmapilgul arusaamatud valikud teatud seoseid looma (siiski mitte saajaprotsendilisel). Majesteetlikest Wagneri kangelastest ja müstilisest keskajast polnud lõhnagi – peategelased olid keskealised harilikud inimesed, tegevus oli toodud lähiminevikule viitava disainiga suurde elutuppa, kust viisid ukseid kööki, vanni- ja magamistuppa. Wagneri üdini romantilise ooperi põhimeeleolust oli Vick üsna kaugele astunud ning see tekitas teatud vastuolu nähtava ja kuuldava vahel. Siiski kujunesid õhtu juhtivateks jõudeks küpsed lauljaisiksused **Stephen Gould** Tristanina ja **Nina Stimme** Isoldena, kes esitasid nõudlikke partiiid sisendusliku hingestatusega, ning lavastusse pikitud mõjusad sümbolid. Teise vaatuse armuueti ajal, mil Tristanit ja Isoldet armuleek kõige eredama leegiga põles, kaebas alasti nooruk armunute vahetus läheduses kalmu.

Sündmustiku kohal hõljuvat surma ja inimelu ajalikkuse teemaikat toonitas ka hiiglaslik industriaalstiilis must liikuv valgusti. Iga kord, kui see raske ese laulja kohal rippus, tekitas see pisut hirmu (meenus Karl Eduard Söödi sünge “Must lind”). Kolmanda vaatuse tegevuspaigaks oli aga vanadekodu, kus raugastunud ja tuhmunud mõistusega Tristan ootas igatsuse käes piineldes oma armastatud Isolde külaskäiku. See on küll kaugel sellest, mida näeb ette partituur tegevuspaigana, ent Vicki püüd tuua Tristani müstiline lugu vaatajale lähedale ning muuta suurejoonelised ja pisut ebamaised tegelased mõistetavaks, kandis vilja. Aplausi kuuldes ja inimesi jälgides paistis, et publik oli sellest loost sügavalt puudutatud. Oma osa andis sellele orkestri pingestatud ning tummine musitseerimine **Donald Runnicles’i** dirigeerimisel.

Muusikaline nauding Riigiooperist

Berliini kolmas ooperiteater Riigiooper tegutseb ajutiselt üsna Saksa Ooperi lähedal, Schilleri teatri ruumides, mis küll paraku erilist silmailu ei paku. Pikkade traditsioonidega endise õukonnateatri uhke hoone asub tegelikult Unter den Lindenil, ent 2009. aastal asuti hoonet põhjalikult renoveerima. **Händeli** varase oratooriumit “**Il Trionfo del Tempo e del Disinganno**” (“Aja ja tõe triumf”) oli lavale toonud üks režii-teatri tuntumaid esindajaid **Jürgen Flimm**. Teos käsitleb allegooriliste tegelaste – Ilu, Nauding, Aeg ja Tõde – vahelist võitlust, mis lõpeb tõdemusega, et ilu ja nauding on aja palge ees jõuetud. Glamuurselt rõivastatud külalistega avaras baarrestoranis satub imekaunis Ilu (**Sylvia Schwartz**) Naudingu (**Inga Kalna**) ning Ajaga (**Charles Workman**) tasavägisesse filosoofilisse jõuproovi. Öhtu maiuspalaks kujunes briljantne musitseerimine. Orkestriaugus mängis valitud ansambel barokkpillidel, mida juhtis energeiast ja muusikaarmastusest pakatav **Sébastien Rouland**. Kõige põnevam oli kuulata prantsuse kontraalti **Delphine Galou’d**, kelle haruldasse liiki kuuluv hääl võlus tooni kindluse ja ulatusega. Võimsa esituse tegi ka läti sopran Inga Kalna, kelle jõuline, ent mänguline tõlgendus Naudingust lummas vaatajat nii muusikaliselt kui ka näitlejameisterlikkusest. Selliste tugevate naistegelaste kõrval jäi pisut varju Charles Workman, kes näis Aega kujutavat leebe, ent vankumatu nähtusena. Kuna oratooriumis põhimõtteliselt puudub tegevustik, tundus sündmustiku paigutamine lokaali, kus võib kohata nii üksindusse uppuvaid leti ääres konutajaid kui ka toretsevat peomeeleolu, sobiva ideena. Sündmuste vähesust püüdis lavastaja “leevendada” suure hulga statistidega, kes kehastasid pulmapeolisi, restoranis toimuva moeõu modelle jne. Siiski tundus, et põhiliselt kandsid seda etendust taas lauljad, kellele hüüti korduvalt “braavo” pärast baroklikult virtuossete aaria-te kõlamist, ning tulihingeliselt musitseeriv orkester.

Berliini ooperiteatrid külastades pakkusid kõige enam muusikud – keskmine tase, olgu siis isegi halb päev, on nauditavalt tugev nii tehniliselt kui ka emotsionaalselt. Mis puutub lavastustesse, siis loomulikult on Berliini teatritel rohkem vahendeid ja võimalusi luua suurejoonelisi dekoratsioone (mis panevad tahes-tahtmata ahhetama) või kutsuda lavastama maailma tipp-tegijaid, ent ometi ei taga vahendite rohkus puudutatavat ja mõtlemapanevat elamust. Kui tekib võimalus Berliini reisil ka ooperiteatrit külastada, siis võiks vaadata midagi värskest mõjuvalt Koomiliselt Ooperilt.

Loomulikult on Berliini teatritel rohkem vahendeid ja võimalusi luua suurejoonelisi dekoratsioone või kutsuda lavastama maailma tipp-tegijaid, ent ometi ei taga vahendite rohkus puudutatavat ja mõtlemapanevat elamust.

Stseene Berliini Koomilise Ooperi “Võluföödist”.
WWW.KOMISCHE-OPER-BERLIN.DE

Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja Tallinna Kammerorkester Pärdi muusikaga Ameerikas

ALLAN VURMA

muusikateadlane ja EFK laulja

Päikesepaistelisel pühapäeval 1. juunil, kui parajasti imetlesin Manhattani High Lane'i kuulsas, oma idee poolest veidi Tallinna kultuurikilomeetrit meenutavas pargikeses imeilusat vaadet Hudsoni lahele, pöördus minu poole üks kolmekümnendates aastates sportliku välimusega noormees. Osutades minu T-särgile, mille kujundus viitas just eelmisel öhtul Carnegie Hallis toimunud Arvo Pärdi loominguga kontserdile, küsis ta mult: "Kas olid ka seal – milline fantastiline elamus, kas pole!"

See ootamatu spontaanne vestlus kinnitas muljet, et Pärdi muusikat ja eesti muusikuid laias maailmas seda esitamas tõepoolest märgatakse ja et see läheb väga paljudele inimestele erinevates paikades korda.

New Yorgis liikudes hakkad tajuma suuri mastaape. Seal elab kuus korda rohkem inimesi kui terves Eestis kokku ja selle ühes linnajaos Manhattanil on elanikke ruutkilomeetri kohta tervelt kaksteist korda tihedamalt kui Tallinnas. Seda tunned ka päris otseselt, kui näiteks trügid tiptunnil rahvasummas mööda pikka Broadwayd või 7. avenüüd. New York – maailma üks tuiksooni, on ju ka paljude globaalsete majandust ja poliitikat vormivate otsuste paik ning kultuurielu koondumiskoht kogu oma kaleidoskoopilises kirevuses. On tõesti ülev, kui meie muusikute tegevus paistab välja sellises mõõtkavas.

Idee tunnustada Arvo Pärdi pikaajalist tegevust vaimulikku muusikat kirjutava heliloojana ja tuua tema looming eesti muusikute poolt Ameerika publiku ette maailma ehk kõige prestiižsemas kontserdisaalis, New Yorgi Carnegie Hallis, sündis USAs tegutseva Püha Vladimiri Õigeusu Teoloogia Seminari

teoloogia ja muusikaõppejõudude **Peter C. Bouteneffi** ja **Nicholas G. Reevesi** mõtetes peaaegu kolm aastat tagasi. Vladimiri Seminari, vene õigeusu traditsioone kandva vaimuliku õppeasutuse juured ulatuvad 19. sajandi algusesse, kus aegade jooksul on oma hariduse saanud rohkem kui tuhatkond preestrit ja teoloogit. 2011. aasta detsembris tulid idee algatajad Tallinna, et küsida helilooja nõusolekut ja korralduses täpselt kokku leppida. Ettevõtmist toetasid ja aitasid läbi viia mitmed organisatsioonid ja üksikisikud, sealhulgas kultuuriministeerium, välisministeerium, EV saatkond Washingtonis, Eesti Rahvuskomitee Ühendriikides, plaadifirma ECM ja Pärdi keskus. Carnegie Halli kontserdile lisandus varsti ka teine kontsert New Yorgi Metropolitan Art Museumis ning tänu meie USA suursaadiku **Marina Kaljuranna** initsiatiivile lepidi kokku veel kaks lisäülesastumist Washingtonis.

27. mail alustasidki Tallinna Kammerorkester, Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja dirigent **Tõnu Kaljuste** esimese kontserdiga Ühendriikide pealinnas Kennedy keskuses. Tohtu kompleks hõlmab lisaks kontserdisaalile ka ooperisaali, draamaetenduste saali ning

mitmeid väiksemaid saale. 1971. aastal valminud kontserdisaal projekteeriti inspireerituna kuulsu Viini Musikvereini saali saapakarbilaadsest kujust ja seal on istekohti kahele ja poolele tuhandele kuulajale.

Laval oli selle kontserdisaali akustika heast kõlavusest hoolimata siiski omamoodi tülikas – kaugemal paiknevate kolleegide partii võis jõuda sinuni ebamäärase hiline mis ja ähmasusega. Kontserdieelses proovis tegeleski Tõnu Kaljuste üsna palju muusikutele hea paigutuse leidmisega. Kõige olulisem on muidugi parim kõla kuulajatele, esitajate raskused jäävad tavaliselt vaid nende endi teada.

Õhtuse kontserdi pilgeni täis saalis juhatasid sisse sõnavõtt suursaadik **Marina Kaljurannalt** ja president **Toomas Hendrik Ilveselt**. Seejärel alustas kammerorkester "Fratresega", kus viiulisoolo esitas hea süvenemisega orkestri kontsertmeister **Harry Traksman** ning löökpile mängis **Madis Metsamart**. Järgnes "Aadama itk", mis põhineb Athose munga Silouani tekstil. Kuna just see teos oli Tõnu Kaljuste Grammy saanud plaadil keskne, siis võis see olla üheks kontsertide suure publikuhuvi põhjuseks. Plaati kuulanut tekkis võimalus võrrelda, sest plaadil on selle sisse laulnud Läti raadio koor. Pärast "Aadama itku" esitust sai kammerkoor veidi hinge tõmmata, kui orkester esitas "Cantust Benjamin Britteni mälestuseks". Öhtu lõpetas "Te Deum", kus soololõike esitasid sopran **Kaia Urb** ja tenor **Tiit Kogerman**. Publiku vastuvõtt oli tormiline, nii muusikutele kui lavale tulnud **Arvo Pär dile** aplodeeriti püsti seistes. Kennedy keskuse kontsert

Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja Tallinna Kammerorkester koos Tõnu Kaljuste ja Arvo Pärddiga Carnegie Halli laval.

FOTOD ELERI EVER

oli publikule tasuta ja see toimus sarja “Millennium Stage” raames. Sellised tasuta kontserdid ja etendused toimuvad selles majas 364 päeval aastas. Samuti on Washingtonis tasuta ka enamiku muuseumide külastamine.

Kaks päeva hiljem andis TKO kammermuusikute ansambel koosseisus **Harri Traksmann, Laur Eensalu, Leho Karin, Marrit Gerretz-Traksmann** ja laulja **Iris Oja** kontserdi Washingtoni The Phillips Collection kunstimuseumi kammerlikus saalis.

New Yorgi Carnegie Hallis toimus kontsert 31. mail; Kennedy keskuses kõlanud kavale lisaks tuli ettekandele veel “Salve Regina”. Carnegie Hall on kuulus nii oma suurepärase akustika kui ka seal esinenud muusikute silmapaistva taseme poolest. Klassikatippude kõrval on seal kontserte andnud ka näiteks The Beatles, Tina Turner, Duke Ellington ja Glenn Miller. See New Yorgi pilvelõkujate kõrvale ehitatud väliselt peaaegu

märkamatu punakas telliskivimaja avati publikule 1891. aastal, nime sai ta ehitustööd rahastanud Andrew Carnegie järgi. Kui 1960. aastal valmis moodsam Lincoln Center, mis paikneb kuulsal Metropolitan Opera kõrval ja kuhu Carnegie Hallist kolisid üle ka New Yorgi Filharmoonikud, kaaluti tõsiselt Carnegie Halli lammutamist. Tänu kuulsale viiuldajale Isaac Sterni juhitud survegrupi tegevusele jäi maja siiski alles ja selle 2800-kohaline saal sai tema nime. Sterni saal on tõesti fantastilise kõlaga. See on ühtlane, muusikat õilistav ja toetav, toob esile ühtaegu nii pehmust kui ka sära. Isegi neljanda rõduni on kõik nüansid kuulda. Akustika toetab ka laval muusikute omavahelist suhtlust ja esitust.

Ka Carnegie Halli kontsert oli välja müüdnud juba nädalaid varem ning ovatsioonid püsti seistes kestsid pikalt. Kontserdil viibisid ka president **Toomas Hendrik Ilves**, välisminister **Urmas**

Paet ja kultuuriminister **Urve Tiidus**. Publiku hulgas võis silmata kuulsusi, nagu popstaar **Björk** või filminäitleja **Keanu Reeves**.

Viimasel New Yorgi Metropolitan Art Museumi *a cappella* kontserdil esitas kammerkoor Pärdi “Kanon pokajani” tohutu suures ekspositsioonisaalis keset Egiptuses Denduris paiknenud ja muuseumi toodud templi varemeid. Lauljad koos dirigent Tõnu Kaljustega keskel ringis ning publik ümber nende. Ka siin aplodeeris publik püsti seistes. Nii New Yorgi kui ka Kennedy keskuse kontsertide videod on huvilistele kättesaadavad ka internetis.

Carnegie Halli kontserdi päeval toimus Püha Vladimiri Õigeusu Teoloogilises Seminaris veel ka pidulik aktus, kus Arvo Pärddile anti vaimuliku muusika audoktori tiitel. Püha Vladimiri seminar ja Arvo Pärddi keskus on otsustanud koostööd jätkata ka tulevikus “Arvo Pärddi projekti” nime all.

Tallinna Keskraamatukogu muusikaosakond kutsub osalema
fotokonkursil **MUUSIKAT TABAMAS**

Võistelda saab kahes kategoorias: ① Muusikaline portree
② Muusikaline fantaasiafoto

Konkursitööde esitamise tähtaeg: 1. detsember 2014

OSALEMISE TINGIMUSED JA LISAINFO:
www.keskraamatukogu.ee/muusika; tel 683 0912, e-post: muusika@tln.lib.ee

Eesti Rahvusmeeskoor 70

Esimene tagasivaade: RAMi dirigendid

VELLO MÄEOTS

Endine RAMi laulja ja direktor

Novembris tähistab Eesti Rahvusmeeskoor 70. tegutsemisaastat. Käesolevas numbris saab alguse kolmeosaline artiklisari koori ajaloo eri tahkudest.

Inimlapsele on siin ajalikus maailmas antud just seitsekümmend, ütleb tark raamat. Mis üle selle, on jumala kingitus. Nagu näha ja kuulda, kavatseb RAM õnneks täistuuridel edasi pörotada ja seitsmekümendal sünnipäeval vaid korraks tagasi vaadata.

Mina kui RAMi veteran tahan juubeli puhul veidi pikemalt koori logiraamatut lehitseda. Millest alustada? Dirigentidest loomulikult, sest kelle peas siis veel, kui mitte ühe tulevikku vaatava koorijuhi omas saab sündida idee enneolematust koorist.

Veidi maamehe olekuga kolmekümne kuue aastane koorijuht ja juba ka tunnustatud helilooja **Gustav Ernesaks** ei koge, kui uue võimu esindajad temalt 1944. aasta sügisel küsivad, millise koori ta tahaks asutada, vaid pörotab julgelt: kaheksakümneliikmelise kutselise meeskoori! Ta on juba loonud Eesti NSV hümmi ning saabki oma tahtmise ja hakkab Kaarli (toona Suvorovi) puiesteel konservatooriumi klassiruumis lauljaid üle kuulama. Konkursile tuli nii päris lauljaid kui ka igat seltsi “karvaseid ja sulelisi”. Kuidas võis Ernesaks vaimustuda mõnest juba Jaroslavli päevilt tuttavast lauljast, kes ilmus katsetele täis tahtmist edasi laulda. Keegi ei tea seda, kui palju kordi võis Ernesaks oma keskelt hallitriibulist parukat katkudes meelega piiri ületada.

Mõni pürgija oli saanud vanadelt teigijatelt “hüva nõu”, võtnud pudelist enne julgust ja ilmus siis Ernesaksa palge ette. Ühest värvikast juhtumist teadis vana Georg Metssalu lausa vikerkaarevärvides pajatada. Georgil oli Keilas hea sõber, kes ilmus ühel ilusal päeval Tallinna. Kuidas seda üle hulga aja kokku saamist teisiti tähistada kui mitte Glorias, koos kõvade “tropicid” ja pris-

ke sakuskaga. Kui oldi juba istunud ja napse kõrist alla kallatud, hakkas kooliveli bravuurikalt oma Tallinna tuleku tegelikku põhjust avaldama. Tema oli kuulnud, et Ernesaks asutab uut meeskoori, vist koguni kutselist, ja katsed juba käivad. “Nüüd Ernesaksa jutule!” oli sõber äkki püsti karanud. Minnes oli sõber jõudnud hoobelda, kui suured semud nemad Ernesaksaga juba aegade hämarusest on. Kui Ernesaks ukse avas, lajatas tulija: “Tere Kusti!” “Oh sa kurat,” mõtles Georg, “see vend on enam kui vastu võetud.” Aga Ernesaks ei teinud suurt semu tundmaga, vaid kutsus klaveri juurde, ja andis hääleharjutused ette. Korraga oli merekaru (see ta olevat omal ajal olnud) kuraas kustunud ja julgus juuksekarva otsas. Sealt kõrist olevat tulnud seesugust kraaksumist, et Ernesaks sulgenud igaks juhuks õhuakna – mine tea, mis häält see teine mees veel teeb. Aga teine mees ei tahtnudki laulda – tema on pillimees ja ei taha koorilaulust kuulda. Ernesaks ei jätanud jonni, keelitas, kuni Soss (Metsalu nimi muusikameeste ringis) astus klaveri juurde ja tõmbas registrid valla. “Vaata selle mehe võtan ma koori,” kiitis Ernesaks.

Lauljate värbamine kestis kuni 16. novembrini ja sai valmis just selleks päevaks, kui Moskvast tuli luba kaheksakümneliikmelise kutselise meeskoori palgafond avada. Oli sündinud Eesti NSV Riikliku Filharmoonia Meeskoor, hilisem Riiklik Akadeemiline Meeskoor ehk RAM, tänane Eesti Rahvusmeeskoor.

Ernesaks püstitas koorile ülima eesmärgi – omandada maailma meeskooriloomingu paremik ja jõuda ettekanne maksimaalse õnnestumise kaudu kõige suurematele lavadele. Kahjuks täitus Ernesaksa maailmavallutusplaan vaid

osaliselt. Selleks oli maailm liiga suur, muusikaväliseid takistusi liiga palju ja inimese elu liiga lühike. Aga kui palju Ernesaks maailmamees oligi? Oma kunsti kõrge taseme poolest igatahes, kuid kas ka hingelt ja olemuselt?

Üksnes Eesti, isamaa oli tema arm ja lootus, nutt ja naer, Põrgupõhja ja tõotatud maa. Eesti rahvas oli tema laulu- ja mõttekaaslane, Eesti laulupeod tema elu tähetunnid, Eesti rahvas ja maa tema laulude läte. Võib-olla ta isegi ütles: “Laula, mu rahvas ja sa jääd ellu.” Ma ei hakka siin postuumselt ette heitma laule Leninist ja Stalinist ega maestro liiga silmapaistvat lojaalsust uuele võimule. See, kes teab Ernesaksa perekonna saatust, mõistab, miks ta neid laule toona kirjutas. Muusika on selle poolest tänu-lik kunstiliik, et temaga saab takistamatult väljendada seda, mis lauljal ja kuulajal sügaval südames. Ernesaks oskas saalis olevad võimuesindajad paari-kolme “keisrilauluga” kontserdi alguses maha rahustada, et siis juba päris kontserdiga jätkata. RAMi esimene kontsert oli kummardus vanameister Aleksander Lätele tema 80. sünnipäeva puhul ja toimus 1945. aasta 21. jaanuaril pealkirjaga “Kostke laulud eesti keeles”. See oli ka kava esimene laul. Võib arvata, et aasta hiljem oleks sellise pealkirja pärast dirigent “organitesse” kutsutud.

Dirigendid Ernesaksa kõrval

Ernesaks mõistis peagi, et nii suurt lauluvankrit ta üksi vedada ei jaks ja hakkas abilisi otsima. Kõigepealt komistas ta **Arno Kallikormi** otsa, kes sobis paremini siiski harrastuslauljate ette ja asutaski 1946. aastal Tallinna Polütehnilise Instituudi meeskoori. Ernesaks hakkas seepeale endale ise abimehi kasvatama. Esimene pääsuke oli **Uno**

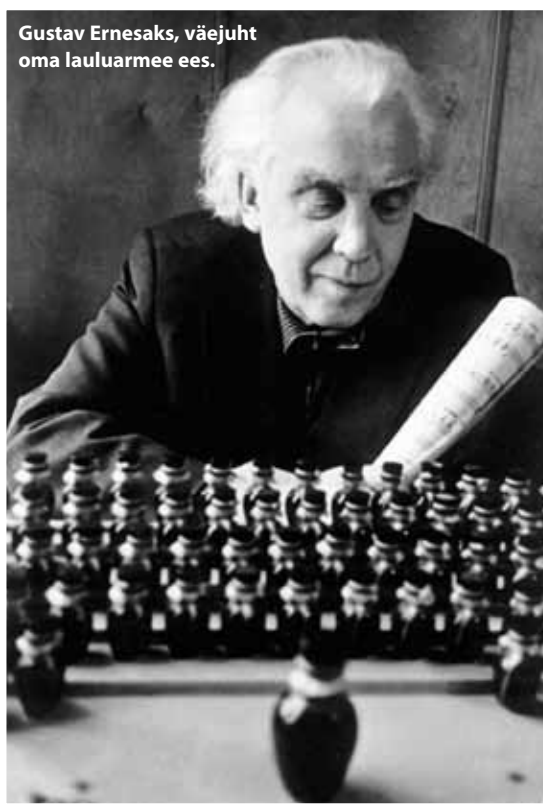
Järvela, kelle Ernesaks viiulimängu juurest uude koori bassilauljaks napsas. Nõnda sai Uno Järvelast üks meeskoori asutajaliikmeid. Missugused katsumused tema peret uue võimu haardes tabasid, saab lugeda raamatust “Peatee”. Teine mees, kes lauljakonkursi edukalt läbis, oli Jaroslavli poiss, enne sõda iseõppijana Valgjärve noorte puhkpilliorkestrit juhatanud **Harald Uibo**. Ernesaks saatis mõlemad Tallinna Muusikakooli koorijuhtimist õppima ja võttis uueks abiliseks **Jüri Variste**, kes oli Ernesaksast aastakese vanem, kõrgesti haritud inglise filoloog ja enne sõda Ernesaksa klassis koolimuusika alal konservatooriumi lõpetanud. Miks Ernesaks kohe tema peale ei tulnud? Ehk kartis, et andekast õpilasest sirgub riivaal? Variste juhatas RAMi aastatel 1944–1949, ent teame, et juba 1945. aastal kutsuti ta Eesti Raadio segakoori dirigendiks. Sellele kohale jäi ta pikkadeks aastateks.

Järgmisena palub igaviku radadelt sõna muhe mees **Artur Vahter**, RAMi dirigent aastatel 1946–1957, kes tõi hiljem koori laulma oma mõlemad pojad. Vahter paistis silma vaid kooriproovis ja kontserdilaval. Tema *kinderstube* ei lubanud häält tõsta, vandumisest kõnelemata. Ka kõige räigema sõnakasutusega tüübid hoidsid Vahteri proovis suu kinni. Vahteri suuremad tööd olid Rimski-Korsakovi “Targa Olegi” ja Cherubini “Reekviemi” sulaselgeks harjutamine ühes vene ja ladina keele trenniga.

1957. aastal kinnitati juba aastate eest õpingud lõpetanud Uno Järvela ja Harald Uibo RAMi dirigentideks. Dirigendiks kinnitamisel ja tegelikul kooritööl tuleb vahet teha. Nimelt viskas Ernesaks mõlemad “vette” juba konservatooriumi esimesel kursusel. Ja kuna mõlemad ujusid kaldale, olid nad peagi paari lauluga koori ees. Neljakümnedate lõpul ja viiekümnedatel sõideti kogu Eesti risti-põiki läbi nii et tolm lendas ja laul rõkkas. Kontserdiplaan oli nii suureks aetud, et Ernesaksal ei jäänud muud üle kui koor pooleks lüüa ja anda samal õhtul üks kontsert Vilsandil ja teine Kihnus, et siis

Kuressaares kokku saada. Järgmisel õhtul oli üks pool Haapsalus ja teine Keilas, Tallinnas jälle koos jne. Neid kontserte juhatasidki Järvela ja Uibo, tervet koori peamiselt Ernesaks.

Uno Järvelast veel. Oma tasakaaluka, kollektiivi arvestava ja austava suhtumisega võitis Järvela kiiresti koori usalduse ja lugupidamise, mis tõi edu nii proovisaalis kui ka kontserdilaval. Millegipärast häbenetakse raamatus “RAM 25” tõsta esile Järvela vast kõige olulisemat tööd, Ester Mägi kantaati

“Kalevipoja teekond Soome”. See oli julgustükk, sest punavõimud ei tahtnud kuuldagi kellegi Soome minekust, olgu see või Kalevipoeg. Ernesaks suhtus Järvela entusiasmi leigelt, teades, kust poolt külmad tuuled võivad puhuma hakata. Aga ta ei keelanud ja nõnda tõi gi Järvela Mägi kantaadi suurele lavale. 1963. aasta sügisel oli RAM sunnitud loovutama Järvela Estonia teatrile, kus talle pakuti peakoormeistri kohta. Nagu teame, oli Uno Järvela soomepoiss ja et ta seda KGB ees ei varjanud, sõitis ta 1962. aastal kooriga Soome turneele. Vabas Eestis asutas ta koos Harald Siiakuga soomepoiste meeskoori ja oli

selle dirigent kuni koori loomuliku hääbumiseni.

Harald Uibo oli Järvela vastand: üliemotsionaalne, temperamentne, valjuhäälnel, proovis tihti ka isiklik. Kui eelmisel õhtul oli koos istunud ja viina välja valatud, Uibo mõistagi seltskonnas, lasi ta järgmisel päeval lahtilaulmisel eelmise õhtu kaaslastel soleerida. Tema lemmikrühm oli II tenor. “Teine tenor madal!” kärkis ta ikka ja jälle. Kord julges Olaf Ader protestida: “Me pole veel suudki avanud, kuidas madal?” “Mis sest, et pole suud avanud – te mõtlete madalalt!” oli Uibol ikkagi õigus. Minule on Uibo meelde jäänud kui Tuudur Vettiku “Nokturni” parim tõlgendaja. Harald Uibo oli RAMi dirigent aastatel 1956–1964, siis läks ta pedagoogilisele tööle. Kindlasti peab lisama, et algusaastate ülipikad Venemaa-reisid tehti koos Ernesaksaga, kuid põhiraskus latus siiski Uibol ja Järvelal. Kolmekuisel reisil “kommunismi suurehitustele” (1952) haigestus Ernesaks päris tõsiselt, nõnda et koori juhutamise võttis täielikult üle Harald Uibo. Nagu elus tihti, on ühe äpardus teisele vedamine, sest kes teab, millal ükskord maestro oleks Uibole terve kava usaldanud. Nüüd sai see tehtud ja nagu mehed on rääkinud – väga hästi.

Oja ja Arengu aeg

1964. aasta sügisel astus RAMi dirigendipulti **Olev Oja**, kes oli eelmisel sügisel lõpetanud konservatooriumis Gustav Ernesaksa koorijuhtimise klassi ja sai 1970. aastal diplomi ka orkestridirigendina (Roman Matsovi käe all). Nii koor kui ka muusikaüldsus võtsid Oja vastu suure poolehoidu ja vaimustusega. Tal oli erakordne töövoime, väljapaistvad muusikalised eeldused ning eksimatu mälu, millele toetudes juhatas ta enamikku RAMi kavatest peast. Kui Oja oli omandanud ka sümfooniaorkestri juhutamise saladused, said tema proovikivideks Cherubini “Reekviem” ning eriti nõudlike teostena Stravinski ooper-oratoorium “Kuningas Oidipus” ja Šostakovitši 13. sümfoonia. Olev Oja on RAMi audirigent.

Paar aastat hiljem tõmbas sõdurirainitsast marssalikepi välja varem (nagu Ojagi) RAMi kasinat lauljaleiba sõnnud **Kuno Areng**, kes sai 1959. aastal Gustav Ernesaksa klassist koorijuhhi diplomi ja 1965. aastal Leningradi konservatooriumi aspirantuuritunnistuse. Areng tõi RAMi värskeid idatuuli ja koori noodimapp täienes mitme vene autori loomingu (Tanejev, Sviridov, Šaporin, Kikta, Jefgrafov jt). Teame, et Ernesaksa tervis andis häirekella juba kuuekümnendail, mistõttu ta Nõukogude Liidus kuigipalju kaasas ei käinudki. Need igaaastased pikad sõidud olid Oja ja Arengu kanda, kusjuures poole reisi peal toimus veohobuste vahetus. Kunol oli väga hea vene keel, ta saavutas kontakti nii kontserdikorraldajatega kui ka lihtsate lavameestega. Areng on mulle RAMi aegadest meelde jäänud kui emotsionaalne, koori austav, rõõmsameelne ja erudeeritud muusikamees. Proovis oli tema jutt lühike: “Bariton kõhista see kraam välja, bass väga hea!” Ka Kuno Areng on RAMi dirigent.

Lühikest aega (aastatel 1988–1989) jagas oma oskusi RAMiga **Arvo Volmer**, kes valmistas 1989. aasta USA reisiks ette oma kolmandiku kavast, peamiselt Schuberti laulud, ja tegi seda õige hästi. Et tal oli juba saavutusi orkestridirigendina, läks ta varsti oma teed.

Üks mitme ameti pidaja RAMis oli “luukambri” ülem, baritonilaulja ja koormeister **Harald Siiak**, kes laulis kooris juba õpingute ajal. Ta lõpetas 1956. aastal Ernesaksa koorijuhtimise klassis konservatooriumi ja kutsuti RAMi koormeistriks. Siiak juhendas kümme aastat RAMi oktetti, mis võitis 1957. aastal Moskva rahvusvahelisel noorsoofestivalil kuldmedali. Kümme aastat hiljem kergitas Siiak kübarat ja lahkus RAMist teistele jahimaadele. Koormeistrina oli ta nõudlik ja konkreetne – kui lauluvonnal polnud partii selge, tuli “luukambri” ust kulutada. Siiak oli soomepoiss, teenis jalaväerügemendis, kus juhatas koos Enn Võrgu venna Lehoga aastatel 1943–1944 Soome-Eesti sõjaväeüksuse meeskoori. Vabas Eestis asutas ta koos Uno Järvelaga 1992. aastal soomepoiste meeskoori.

(Järgneb.)

“Reigi õpetaja”

VII pilt, *In Paradisum*

VIRGE JOAMETS

Eduard Tubina ooper “Reigi õpetaja”. Dirigent ja muusikajuht: Paul Mägi, dirigent: Taavi Kull. Lavastaja: Roman Baskin. Kostüümid: Kristel Maamägi. Lavakujundus: Iir Hermeliin. Valgus: Margus Vaigur. Osades: Jassi Zahharov (Paavali Lempelius), Karmen Puis (Catharina Vycken), Mati Turi (Jonas Kempe). Episoodides: Pirjo Püvi, Jaan Willem Sibul, Reigo Tamm jt. Vanemuise ooperikoor ja sümfooniaorkester. Esietendus Vanemuise teatris 4. aprillil 2014.

Jonas pikutab võrkkiiiges, vahtides pilvi ja taevast. Catharina askeldab lõngavihkudega. Taustaks kõlab tasa Tubina Teise sümfoonia algus.

Catharina: Huvitav, et sa oled juba mõnda aega nii tujust ära. Kas midagi on lahti või?

Vaikus.

Catharina: Kas sa kuuled ka või? Jonas!

Jonas: Mida?

Catharina: Ära konuta seal, tule aita mul parem lõnga kerida.

Jonas kobib asemelt püsti ja tuleb Catharina juurde. Catharina sätib talle lõngavihu ümber käte ja hakkab kerima. Istuvad mõnda aega vaikides.

Catharina: Kuidas sulle mu põll meeldib? Ega see mind liiga mammiks ei tee? Vaata, see kalasoomuse hall on tegelikult ju täitsa ilus. Lääkiv, lausa särav, kui eredas valguses vaadata, kas pole?

Jonas: Ole nüüd! Sa oled ilus igas kleidis, isegi selles lihtsas mustas palakas, millega meid tapalavale viidi. Sellest hallist rääkimata.

Istuvad mõnda aega vaikides.

Catharina: Sa vist ikkagi kahetsed, et minuga niimoodi uisapäisa minema kihutasid?

Jonas: Kust sa seda võtad?

Catharina: No miks sa muidu viimasel ajal pidevalt nii tujust ära oled? Ma ju mäletan, kuidas kõik oli. Kas sina mäletad, Jonas?

Jonas: Kas seda on võimalik unustada?

Catharina: Kui mõtlematud me siiski olime. Aga meil ei olnud muud valikut kui koos põgeneda. Need kaks kuud, mis me paadikuuris veetsime, olid minu elu kõige kaunimad. Ah! Küll seal oli alles külm! Ja kuidas me kartsime, et keegi võib meile peale satuda ja meid välja anda! Jonas, kas sa mäletad seda?

Jonas: No muidugi!

Vaikus.

Catharina: Ja siiski on mul Paavalist kahju. Ehkki meie vahele oli rebenenud kuristik, armastas ta mind kogu hingest ja kõigest hoolimata. Jonas, kas sa mäletad, kuidas seal kirikus, kui ta oli su pikali löönud, kuidas ta minu nime hüüdis? Mul tõusevad siiaamaani ihukarvad püsti, kui ma sellele mõtlen. Või seal raekoja platsil, kui meid hukkamisele viidi. Kas sa kuulsid, kuidas Paavali ahastas?

Jonas: Oli vist jah midagi.

Catharina: Jonas, kas sa tõesti ei kuulnud, kuidas ta kisendas: “Catharina, miks oled sa mu maha jätanud?”

Jonas: Ma ei tea, ma ei mäleta eriti.

Catharina: Aga mida sa sellest siis mäletad?

Jonas: Seda *chaconne*’i, mis meid tapalavarongkäigul saatis. See oli n i i võimas! Kuidas see aina kasvas, nii et lausa liikmeid raputas! Ja *fugato*’t, kui ma uimasena kiriku põrandal lamasin.

See oli nii naksakas! Dissonantsid kõlisesid ja *ostinato*d särisesid. Kuniks seda ei ole, võib see muusika mõttetu ja kole tunduda, kas pole? Just see ere muusika aitas mul teadvusele tulla.

Catharina: Vaat sellel ajal polnud mul aega kuulata. Ma pidin ju lund tooma ja sind hõõruma, et sul veri käima hakkaks, kus ma siis sain aega veel midagi kuulata. Mulle tuleb ikka esimeseks asjaks meelde Paavali ja tema luust ja lihast läbi löikav ahastus. Ja seda enam, Jonas, tundub mulle, et ma ei olnud Paavali suhtes õiglane ja tegin talle liiga. Ma vihkasin seda Reiki, seda üksluisust ja kõledust, ja kandsin selle vihkamise üle Paavali, kes oli mu sinna toonud, sinna kivide vahele sundinud. Jah, ma vihkasin ka tema ramedust, eriti siis, kui ta kiiresti täis jäi ja oma jõuga praalima hakkas. Mäletad, meie esimesel kohtumisel, kui sa laulsid seda Stockholmi laulukest, mahedalt ja magusalt, sädemekesed silmis ja krutskid hääles...

Nüüd ma saan aru küll, sul oli kohe plaan minuga mängima hakata. Sa ju nägid, et seal Reigis olid peale minu ainult matsiplikad, mõned neist ju päris nägusakesed, aga siiski mitte paslikud pealinnast tulnud moodsale noorsandile. Nii et sul polnud lihtsalt muud valikut...

Jonas: Mine nüüd, Catharina, ma armastasin sind esimesest silmapilgust peale!

Catharina: Jah, just nimelt, armastasid, aga nüüd enam ei armasta! Ma oleksin pidanud seda ometigi ette näge-

ma! Kuidas ma sain n i i lihtsameelne olla! Ja millisteks naerualusteks me satustume! Oh, kui sa teaks, kuidas meid tõgati. Jaa, need matsid arvasid, et ma ei märka midagi, aga ma kuulsin väga hästi, kuidas nad meist pilkelaule tegid. See salmisepp on üks igavene tõhk! Üle külla koomik. Hääl tuleb teisel nagu tõrre põhjast, mitte ei saa kuulmata jätta. Ja siis ta muudkui leelotab, kellest iganes, ja mida ropemate sõnadega, seda himukamalt kuulatakse! Või siis see poiss, kes võrke parandas – mida ta ometigi seal Reigis konutas, ammu oleks olnud aeg Itaaliasse laulmist minna õppima.

Istuvad mõnda aega vaikselt ja kerivad.

Catharina: Jonas!

Jonas: Noh? Mis jälle?

Catharina: Mõelda, et see mees, kes kõik selle muusika kirjutas, oli omal ajal seal samas teatris ametis. Juhatas oope-reid ja sümfooniakontserte. Aga põgenes sõja ajal ära. Kuule, ta läks ju samale maale, kust sina olid tulnud! Vaat milline kokkusattumus! Maailm on ometigi suur ja lai ja paiku mustmiljon.

Jonas: No ja dirigent ju ka, sõidab muudkui Rootsi vahet!

Catharina: No mis sa kostad!

Vaikus.

Jonas: Muide, tead, mis ma mõni aeg tagasi kuulsin. Me peame kogu seda tragöödiat veel mitu korda üle elama. Rootslastest noodiomaniikud olla nõnda lahked ja lubavat tükki rohkem ette kanda, kui algselt kokku lepitud kolm korda. Ja mingi plaat, mida saab vaadata, tahetakse ka teha.

Catharina: Jah? Nii et me ei saa ikka veel rahus puhata! Noh, iseenesest on ju tore, et seda lugu päris ära ei unustata.

Jonas: Tead, mis ma vahel mõtlen. Maailmas on n i i palju väärt muusikat, hoomamatu hunnik. Kui kelleltki midagi sellele küllale veel lisaks tellida, siis võiks kuidagi nii olla, et see, mis valmib, on ka tõesti hea ja väärtuslik ja kõrgetasemeline.

Catharina: Mida sa nüüd ajad?

Jonas: No see teine tükk, mis välja tuli, "Rehepapp", see on ju üks jant ja tolategemine, kohati hirmus vaadata ja häbi kuulata, teiste heliloojate võtetest kokku keedetud hookus-pookus.

Catharina: No aga rahvas tahab sellist!

Jonas: Eks ole! Jookseb lausa tormi! Täielik arusaamatus! Kusjuures on näha, et selle tüki puhul on mitme asjaga mindud kindla peale välja ja raha tegema!

Catharina: Mida sa sellega mõtled?

Jonas: Ah, ma ei viitsi praegu seletada, süda on nii täis, mõni teine kord ehk.

Vaikivad.

Jonas: Tead, ainuüksi selle pärast, et võeti vaevaks see Tubina vana tükk lavale tuua, annaksin ma sellele aasta teo tiitli. Päriselt! Mitte et ma lavastusest hirmus suures vaimustuses oleksin, aga teost kui niisugusest! Sa vaata kui harva nad Tubina sümfooniaidki mängivad! Nii hea muusika! Iga hooaeg peaks mängitama! No sa kuula ainult! Kasvõi seda! Jumalik! Paradiisimuusika!

Läheb grammofoni juurde ja paneb peale Tubina Teise sümfoonia alguse.

Saame sõpradeks – OREL

Gustav Adolfi orelifestival

KRISTEL AER
organist

Kevadel potsatas mu postkasti kiri sõbralt-organistilt Soomest, kes küsis, mida ma tean Gustav Adolfi orelifestivalist. See pidavat toimuma juuni algul Tallinnas ja teda kutsuti ka sinna esinema, ta nägi esinejate hulgas ka minu nime ja seetõttu tahtis veidi rohkem informatsiooni saada.

Algul suhteliselt võimatusena tundunud missioon kooli orel ehitada, oli selleks ajaks juba lõpusirgele jõudmas. Gustav Adolfi gümnaasiumi (GAG) direktor **Hendrik Agur** on tuntud oma grandioossete ideede pooldest. Ma teda varem ei tundnud, kuid sain tunda tänu tema huvile orelehituse vastu. Nimelt korraldab EELK Usuteaduse Instituudi kirikumuusika osakond, kus ma töötan, igal teisel aastal oma õpilastele oreli ehituse ja hoolduse kursuse, mida juhivad orelehitaja Olev Kents. Sel korral liitus kursusega ka Hendrik Agur, kes kohe alguses teatas, et teeb seda eesmärgiga saada oreлите kohta rohkem teadmisi, et neid siis oma kooli oreli saamiseks kasutada. Pool aastat hiljem oli maailma eri paigus juba olemas kaks orelit, mis ootasid GAGi üleviimist! Üks Inglismaal ja teine Soomes Sibelius Akadeemias. Esimese asemele taheti lihtsalt kirikusse suuremat pilli ja teine jäi õppeasutuse kolimise tõttu üle. Teisel, pisemal instrumendil, 1957. aasta Walkeril, harjutasin oma õpingute ajal Soomes ise nii mõnedki tunnid. Oli ta ju üks neist kümnest orelist, mis Sibelius Akadeemia majas harjutamiseks olid mõeldud.

Festivali eel polnud kindel, kas Inglismaalt pärit pill ikka valmis saab,

sedä tui Mederi saali jaoks üpris palju ümber ehitada. Ago Tint, kes oreli üles pani, tõepoolest päris valmis ei jõudnud, puudu jäid keelregistrid ja paisukapp ehk see tehniline vahend, mis oreli häält tugevamaks ja vaiksemaks teeb. Ka ei olnud pilli häälestus festivali ajaks veel päris paigas.

Aga kõigest sellest hoolimata toimus suurejooneline orelipidu! Festivali avalöögiks sai 6. juunil Mederi saalis Henry Jones and Sons 1905. aastast pärit oreli sisseõnnistamine ning ettekanadele tuli Vivaldi "Gloria" GAGi oma kooride ning orkestriga, mida juhatab **Kaspar Mänd**. Vaid solistid **Arete Teemets**, **Anne Prommik** ning organist **Piret Aidulo** olid "väljastpoolt". Samal õhtul õnnistati sisse ka kooli teine orel Kapitiilsaalis ning sellel mängis **Brian Martin** Inglismaalt, kes järgmisel päeval mängis ka n-õ oma orelit, oli see ju tema kodukirikust, Edington Priory Churchist Mederi saali toodud.

Festivali välisesinejate hulgas oli väga esinduslikke muusikuid. **Thomas Trotter**, kes on inglise organistidest maailmas üks tuntumaid, tuli esmakordselt Eestisse just GAGi orelifestivalile. **Ville Urponen**, Soomes enim kontserte andev noorema põlve interpret, tuli samuti Mederi saali Inglise oreli mängima. Kolmas välisesineja oli läti päritolu, praegu Saksamaal tegutsev **Iveta Apkalna**, kes samuti minu teada ei ole Eestis enne kontserte andnud. Lisaks neile mängisid erinevatel pillidel veel paljud Eesti organistid: **Ines Maidre**, **Aare-Paul Lattik** koos Peterburi viiuldaja **Jevgenia Ljubjantsevaga**, **Ulla**

Krigul, **Toomas Trass** ja viiuldaja **Urmas Vulp**, **Piret Aidulo**, **Tiik Kiik**, siinkirjutaja koos sopran **Arete Teemetsaga** ning oreliduod **Aivar Sõerd** – **Gustav-Leo Kivirand** ja **Kristina Vilotševa** – **Denis Kasparovich**.

Kontsertidest lähemalt rääkides meeldis väga Thomas Trotteri oskus Inglise pilli kasutada ning Ville Urponeni täpne ja virtuosne esinemisstiil. Mõlemad organistid näitasid end parimas valguses oma kodumaa heliloojate muusikat interpreteerides. Loomulikult oli kõigi esinejate puhul huvitav jälgida, mida nad suudavad just selliste võimalustega orelist välja võluda. Iga festivalipäeva hommikul toimus lisaks ka n-õ meistrklass, mis tegelikult tähendas oreli tutvustamist ja kohale tulnud huviliste küsimustele vastamist.

Ehk seisneski festivali väike probleem kontsertide liiga suures hulgas. Nelja esinemist päevas mitu päeva järjest ei jõua ka kõige paadunud fänn ära kuulata. Arvatavasti just selletõttu polnud ka kuulajaskond väga arvukas.

Festivali tähtsust on aga raske ülehinnata: Tallinn sai juurde uue saali, kus saab "pillide kuningat" kuulata ja esinejat ka näha. See tähendab, et GAGi oreლისaalis mängib organist publiku ees, mitte kaugel ja kõrgel rõdul peidus. Samuti sobib Mederi saali akustika kammerkontsertide korraldamiseks oreli osalusel. Inglismaalt pärit pill rikastab oluliselt meie peamiselt saksa mõjudega oreli-maastikku. Põhiline on aga laste ja noorte võimalus iga päev oreli juurde pääseda! Kuulata, näha ja ise puudutada, mängida ning õpetust saada.

Üks pluss üks võrdub kolm

TALVI NURGAMAA

violamängija

Muusikasõprade selts on oma kuue tegevusaastaga Eesti kammermuusika- maastiku oluliselt värvi- kamaks muutnud paljudes mõisates põnevaid teoseid ette kandes ja ka sõnaliselt tutvustades. Juba kaks hooaega on saanud nautida **Diana Liivi** korraldatud kontserdisarja **“Heli ja keel”**. Kui esimesel hooajal oli heli- ja sõnakunsti sidumisel oluline perekondlik niit, siis nüüd keskenduti loomingulisele lähedusele. Tihti aitas see ka teiste kunstivaldkondade mõjul võimenduda, andes nii mõnigi kord efekti, kus tahtnuks nentida, et üks pluss üks võrdub kolm.

Muusika ja luule põimumisel moodustus neli täiesti erinevat tervikut.

Helena Tulve ja **Tõnu Õnnepalu** autori(te)õhtu **“Ma kuulsin sind laulmas”** tõmbas endasse juba esimestest hetkedest Õnnepalu ilmekalt, samas sundimatult esitatud luulega. Sellele järgnes väga sujuva üleminekuna kontserdi nimilugu, Tulve **“Ma kuulsin sind laulmas”** kolmele löökpillimängijale. Õnnepalu fotoblogist pärinev sosinal esitatud tekst ja kolme löökpillipartii kujundlikkus löid erilise õhkkonna. Erakordne, et kahe eesti hinnatuima löökpillimängija **Vambola Kriguli** ja **Madis Metsamardi** kõrval astus selle teose esitamisel kolmandana üles helilooja ise. Kogu kontsert mõjus väga kompaktselt ja dünaamiliselt tervikuna. Kammermuusika kontekstis oli kuidagi eriti hea jälgida Tulve loomingus paralleelselt, vahel sama reljeefi jälgivaid, kuid mitte sünkroonis kulgevad liine ja erilist toimet, kui sellest süsteemist välja astutakse. Eriti ereda elamusena tooksin esile kontserdi viimase teose **“Äärealad”** (“Rimlands”) **Toomas Vavilovi** (klarinet), **Leho Karini** (tšello) ja **Diana Liivi** (klaver) esituses. Teos tundub ka tämbrite, tehnikate ja ulatuste osas mängivat “äärealadega”. Hinge jäid muljetavaldava

väega kulminatsioonid ja see, kui loomulikult vaheldus teose staatilisus improviseerituse ning dünaamilisusega.

Malle Maltise ja **Hasso Krulli** ühine õhtu **“Kooskõlast sünnib maailm”** oli väga ulatuslik, selle tervikklikkus ja põhjendus sellisele mastaapsusele joonistus välja kontserdi lõpuks. Mind võlus, kuidas sobitatud tekst ja muusika omavahel mängima hakkasid. Kohati võis hoomata kaudsemaid seoseid esitatava muusika ja teksti vahel, aga side oli väga otsene ja humoorikas, kui Krulli luuletus lõppes sõnadega “olen Swinburne” ja sellele järgnes Maltise lugu A. C. Swinburne'i tekstile **“A Match”** **Iris Oja** ja **Leho Karini** esituses. Teoses **“...jäab järele vihm”** mõjus eriliselt, et valik tekste Krulli eeposest **“Meeter ja Demeeter”** oli helisagedustest moodustuvate kujunditega kombineeritult projitseeritud ekraanile **Sander Tuvikese** live-videona, nii lisanud helile ja keelele ka visuaalne pool. Esiettekandele tuli Maltise kaks väga

erinevat teost, **“Lainemaastik”** oktetile ja **“Kandlekirjad”** soolokandlele **Kristi Mühlingu** väga ilusas ja läbitunnetatud esituses. Mind vaimustab Maltise loomingus mõtte kulg, mis avaldub muusikalise materjaliga mängimisel nii miniatuurselt kui laiaulatuslikumalt. Näiteks tundus, et **“Lainemaastiku”** puhul oli tegu pikemalt kulgeva arenduse ja muutusega kogu teose vältel. Samas

“Heli ja keel” kostitas muusika- ja luulesõpru väga põneva hooajaga.

jälle **“Kandlekirjade”** kahes osas võis süüvida üksikmotiividega mängimisse, millele järgneb nagu paisu tagant rikkalik muusikaline materjal, mis sumbub jälle

üksikmotiiviga mängimisse. Kokku moodustub samuti pikk kaar.

Hoopis teist laadi oli Raplamaal Tohisoo mõisas toimunud kontsert **“Selle ilma kõlakojas”**, kus oli fookuses **Andrei Volkonski** ja **Helvi Jürissoni** looming. Tajusin seda justkui silda sarja eelmiste ja järgmiste kontsertide vahel, kuna nende autorite omavaheline seos on nii perekondlik kui ka loominguline.

Harry Traksmann, Olga Voronova, Diana Liiv, Laur Eensalu, Leho Karin Tohisoo mõisas.
FOTO JAAK KADARIK

Samuti lisandus siia rahvusvaheline mõõde, kuna Andrei Volkonski oli Šveitsis sündinud vene helilooja. Andrei Volkonski oli üks esimesi, kes hakkas Nõukogude Liidus tegelema dodekafooniaga, käsitledes seda isikupärasel moel, ning tegeles intensiivselt ka barokkmuusikaga. Tohisool kõlanud Volkonski varasemad teosed kaldusid ülesehituselt ja stiililt pigem neoklassitsismi. **Klaverikvintett** d-moll (esitajad **Harry Traksmann, Olga Voronova, Laur Eensalu, Leho Karin** ja **Diana Liiv**) jäi meelde väga selge struktuuri ja tohutu energia poolest. Hurmas hea koosmäng ja polüfooniliste liinide väga selge välja joonistumine. **Sonaadis vioolale ja klaverile** **Arvo Haasma** ja **Diana Liivi** esituses kõitsid eriti meditatiivsemad äärmised osad – esimene osa, mis on prelüüd soolovioolale, ja neljas osa, kus tuleb sama materjal tagasi ning lisandub klaver. Kuna Volkonski ja Jürissoni seotus oli kõige isiklikumat laadi, siis sobis see imehästi just Tohisoo mõisa intiimsesse õhkkonda.

Rahvusvaheline mõõde helis ja keeles jätkus helilooja **Timo Steineri** ja Nigeeriast pärit luuletaja **Ben Okri** ühiskontserdiga “**Elu mõõde**”. Festivaliga “HeadRead” ja Tallinna Vanalinna päevadega koostöös valminud muusikaja kirjandussündmusel sattus olema nii mitmeidki tegureid, mis soodustasid selle happe-ningi laadset kulgu. Iseenesest juba tõik, et Okri luges oma loomingut vahel isegi Steineri teoste keskel ning hiljem kõlas veel improvisatoorne meenus keelpillikvarteti **Prezioso** ja **Diana Liivi** esituses või üksikud katked varem kõlanud teosest (mälupartituur), tekitas unenäolise tunde, justkui oleksin ma seda kontser- ti juba varem kuulnud ja unenäos on kõik segi paisatud. Vunki lisis Lasteekraani muusika- studio koolieelne koor, mille liikmed nii ime-armsalt laval (kavatsetult) sosistades ringi jooksid ning palli mängisid. “Elu” tungis Hopneri maja saali nii uksest kui seinte vahelt ka Tallinna Vanalinna päevade raames Raekoja platsil tühiseva muusika näol. Kui rõõmsa- meelne tümps võimutses pikemate generaal- pauside ajal, tabasin end mõttelt, et siin saaks ilmselt ühe kõrgeimate detšibellidega John Cage'i “4’33” esituse. Steineri minimalistlik süvenemine üksikmotiividesse muutus selles kontekstis hoopis *remix*-versiooniks tema muusikast, erinevatest elutahkedest ja Okri luulest.

“Heli ja keel” kostitas muusika- ja luulesõp- ru väga põneva hooajaga. Ka sarja kavalehed (koostaja **Saale Kareda**) olid väga põhjalikud ja huvitavad. Kindlasti on tänuväärne, et neil kontsertidel on hoopis teist laadi publik, kes kujundab väga palju nende toimimist ja atmo- sfääri.

Viljandi XXIX vanamuusika festival

PIRET VILLEM
muusikaõpetaja

9.–13. juulil toimus Viljandis XXIX vanamuusika festival. Kavas oli üheksa eriilmelist kontserti. Minu jaoks oli seda festivali ühendavaks märksõnaks “lugu” ehk “jutustus”. Iga kontsert pakkus oma lugu ja neist moodustus pärlikee, mille ühendas terviklikuks ürituse kunstiline juht **Neeme Punder**. Ta alustas festivali “Kuldse keskaja” kontserdil põnevatämbri- lise puhkpil- liansambliga **Tubae Revaliensis** ja lõpetas **Klaaspärlimäng Sinfoniet- taga**, pakkudes flöödil virtuosset tulevärki. Nende vahele mahtus põ- nevaid lugusid ja nende käsitlusi eri maadest, tunnetest, stiilidest ja ae- gadest.

Tähelepanuväärne oli, et see- kord oli raskuspunkt Eesti muusi- kutel. Hollandist ja Peterburist tul- nud külaliste päralt oli kavas üks päev.

Viljandi vanamuusika festivali ajalugu on pikk ning seda võib au- ga nimetada vanimaks vanamuusi- ka festivaliks Eestis. Sellel on välja kujunenud oma firmamärk ja tra- ditsioonid. Alati on tähtsaks peetud tegelda noortega. Eriilmeliste ja põ- nevate noorteprojektidega on eden- datud vanamuusikaalast haridust. Paljud kaasalööjad on siit saanud kogemuse, et vanamuusika ei ole kahvatud viisid koltunud paberil, vaid särav elu täis seiklusi. Neeme Punderi sõnadega öeldes tuleb noortel esmalt reeglid selgeks õppi- da ja siis saab hakata muusikaga mürama. Teiseks on festivalil alati sünteesitud tantsu, etenduskunsti ja muusikat.

Seekord ei olnud traditsioonilist mitmepäevast noorteprojekti, kuid kontsertetendusel “Rõõmude aias” osalesid noored muusikud ning tantsijad. Esinesid vanamuusikud ansamblist **Fiori** (juhendaja **Piret Villem**) ja ajaloolise tantsu an- samblid **Fioretto** ja **Saltatriculi** (mõlemat juhendab **Külli Kressa**). Viljandi muusikaõpetaja **Maret Tomsoni** hinnangul olid tantsud seatud väga vaheldusrikkalt ning kaunilt kostümeeritud tantsijatel oli keerulisi tantsujooniseid esitades suurepärase hoiak, samuti kiitis ta mängitud tuntud lugude seadeid ja soolosisid.

Noorte energia andis küllusli- kult särtsu ka Amsterdami ülikooli **VU-orkestri** kontserdil, kus diri- geerisid Järvi akadeemia dirigeeri- miskursuslased laiast maailmast. Kava oli põnev ja tehniliselt keeru- kas. Suur orkester, kuhu kuuluvad ülikooli erinevate erialade tuden- gid, kes ühendavad oma õpingud kvaliteetse musitseerimisega, oli hämmastavalt hea tasemega: värvi- kate rütmidega löökpillid, suure ja mahlaka kõlaga puhkpillid, salapä- rase *piano* ja kõneka *forte*ga paind- likud keelpillid. Noorte dirigentide reast jäi mulle eriti silma poolakas **Jan Wierzba**. Tema löögi selgus ja muusikalise mõtte täpsus kulminee- rus Rimski-Korsakovi orkestrisüüdi “Šeherezade” viimases osas, teoses, mis põhineb kuulajate jaoks meeldi- valt eksootilise alatooniga “Tuhande ja ühe öö” muinasjutudel.

Improvisatsioonilisus, uued kõ- lad ja kooslused on olnud alati osa

Viljandi festivali programmist. **Tubae Revaliensise** keskaja puhkpillide tämbriiline mitmekesisus ning laulu meditatiivsus ja improvisatsioonilisus pani keskaegsed hitid väga värskendavalt kõlama. Jutustus kaugetest aegadest, kurbusest, rõõmust, elust ja surmast. Samadel teemadel, aga täiesti teistsuguse kõlapildiga toimis **Janne Ševtsenko**, **Villu Veski** ja **Tiit Kalluste** meeleolukas kontsert. Rändamine koos esitatud viisidega, mis olid pärit Ladina-Ameerikast, Eestist ja mujalt. Janne Ševtsenko võimas hääled oma mahlakuse ja nüanssidega oleks vajanud ehk suuremat saali, aga andekate muusikutena kohanduti kontserdi jooksul ka väikse saali mõõtmetega.

Uute koosluste hulka saab lisada ka kontserdi "Õised elanikud", kus kõlasid klavikord, harf ja pajatused. Väga hõrk ja võluv koosseis, mis teritas kõrva ja pani meeled mõtisklema. **Ene Naela** klavikordil ja **Lilian Langsepa** gooti harfil mängitud helimaastikud sulandusid terviklikuks õhuliseks pitskangaks. Tunnustan helitehnikut, kelle tundlikul võimendusel sai nende pillide väga õrn kõla kuuldavaks suuremale ringile, jäädes samal ajal väga loomulikuks. **Aleksei Turovski** lood loomade öistest tantsudest, laulu-

dest ning liikumistest köitsid ka kõige noorema kuulaja tähelepanu.

"Armastus on tunne, mille olemasolu või puudumist me märkame kohe. Armastus on elu." Kontratenor **Ivo Posti** lauldud laulud panid kuulajana uskuma seisundit, mis oli omane daamidele sajandeid tagasi, kui nad tollase kultuslaulja Farinelli kontserdil minestasid. Kontserdil kõlasid ka instrumentaalsonaadid **Ele Raigi** (barokkoboje), **Peeter Sarapuu** (fagott) ja meisterliku klavessinisti **Ene Naela** esituses.

Külalistena Peterburist jutustasid oma aja lugu **Katariina Suure Solistid**, kelle kunstiline juht on viiuldaja **Andrei Rešetin**. Ansambli üks eesmärke on taas elustada unustusse kaduvat 18. sajandi vene (öukonna)muusikat. Pean tunnustama, et nende keelpillide imeline puudutus ja fraseerimine pani unustama isegi väljahingamise. Nad olid muusikalise fraasi ja stiililise ning tehnilise täiuslikkusega kuskil vaimselt kõrgemates sfäärides.

Viimane festivalikontsert oli pärl-

kee lõpetus. **Klaaspärlimäng Sinfonietta** pühendas oma kava Carl Philipp Emanuel Bachile, kelle sünnist möödus sel aastal 300 aastat. C. Ph. Bachi lemmikpill oli klavessiin. Sel kontserdil esitleti otse nõelasilmast tulnud **Peeter**

Talve ehitatud klavessiini, mille pani virtuoosselt kõlama **Lembit Orgse**. Solistina esinesid veel **Elina Netsajeva** ja **Neeme Punder**.

Kahjuks ei jõudnud ma igati pärjatud kammerkoori Collegium Musicale kontserdile, kes esitas Endrik Üksvärava juhtimisel Palestrina ja Scheini loomingu.

Viljandi vanamuusika festival on mulle erilise tähtsusega. Olles töötanud Viljandis 27 õnnelikku aastat, siirdun ma tagasi Virumaale, kust olen pärit. Ma jään hingelt ikka seotuks Viljandiga, mõeldes linnale, muusikakoolile ja festivalile armastuse ja tänutundega. Festival on lõppenud. Elagu festival. Järgmisel aastal 8.–12. juulil peetakse XXX Viljandi vanamuusika festivali.

Viljandi vanamuusika festivali ajalugu on pikk ning seda võib auga nimetada vanimaks Eestis.

Neli muusikat täis päeva päikeselõõsases Viljandis

AVO KARTUL
muusikavaatleja

“Viljandi folgi” elujõud on oma moodsa ime. Väikese sõpruskonnana väikesest ettevõtmisest on saanud keskne pärimusmuusikasündmus, suurim omataoline Eestis, tõrgeteta ja hästi töötav masinavärk. Ja mis kõige tähtsam, festival on pidevalt arenenud, nii korralduslikult kui ka sisuliselt.

Festivali on hurjutatud ja õpetatud, vigu otsitud. Küll on ta liiga rahvalik, mõne arvates jälle liiga elitaarne, osa arvustajaid igatseb algusaastate kammerlikkust, samas tahetakse näha maailmamuusika staare. Ka 1. augusti Sirbis kurdeti, et festival “seisab silmitsi mitmete muredega” ja “on vastakuti keeruliste katsumustega”. 22. Viljandi pärimusmuusika festival minus selliseid tundeid küll ei tekitanud, pigem julgen äsja lõppenud festivali kohta öelda, et nii kompaktselt ja ühtlaselt kõrgel tasemel kontserdiprogrammi pole ma “Viljandi folgil” varem kuulnud.

Juba avapäeva esimene kontsert pani heast meelest imestunult kulmu kergitama. **Katariin Raska** juhitud norra-eesti ansambel **Äio** üllatas küpsete kompositsioonide ja väga originaalsete arranžeringutega. Meeleolud vaheldusid imekspandava selguse ja kindlusega, ECM-likud kõlad suundusid vabaimprovisatsiooni keerdkäikudesse, et anda hetke pärast maad pärimusmuusika muustritele. Oivalised improvisaatorid, kindlasti festivali suurimad üllatajad.

Kuid uut ja huvitavat jagus küllaga. Prantsuse trio **Ciac Boum** võlus eheduse, nakatava energia ja tantsulisusega. Trio **Nordic** pööras oma ebatavalise ansamblikoosseisu (tšello, nuppviul ja mandoliin) ja ülipõnevate seadete peaga

Etran Finatawa tuareegid Aafrika kõrbest ja Maarja Nuut Eestist.

peale harjumuspärase ettekujutuse rootsi viulifolgist. Hoopis omapärase ja kordumatu elamuse pakkus mulle seni tundmatu soome akordionist **Antti Paalanen**. Tal on äärmiselt isikupärane ja uudne pillikäsitlus ning virtuoosne tehnika, kuid hoopis enam tõstaksin esile tema heliloomingut. Paalanen näitas, mida saab akordioniga teha, tõestas, et see on kontsertpill.

Hispaania multiinstrumentalistid **Diego Galaz** ja **Jorge Arribas** ehk **Fetén Fetén** andsid kordumatu etenduse. Kõigepealt kõndisid nad keskpäevase päikeselõõsa eest varju pugunud publiku vahel ja vedasid inimesed nakatava tantsulooga lava ette. Kõik, mis järgnes, oli ootamatu ja kaasahaarav. Muusikud lustisid koos publikuga, demonstreerides tõelise mõnuga mitmeid vähekasutatavaid pille (saemäng, fonoviul, *vibrandoneon*). “Folgi” publikut on ikka kiidetud, kuid hispaania muusikutelt kõlanud “täname vaikuse eest!” näitas, et meil osatakse kuulata. Fetén Fetén oli minu jaoks üks festivali tippheetki.

Unustada ei tohi ka vanu tuttavaid. **Zetod** mürasid ennastunustavalt ja püstitasid jälle festivali publikurekordi. **Paabel** on endiselt vormis, lustis ise ja

lustitas publikut. **Mari Kalkuni** möödunud folgist tuttav **Runorun** oli võimas nagu Mari ikka. Tõelist heameelt valmistas **Lepaseree – Meelika Hainsoo** regilaule laulmas ja hiiu kannelt mängimas, saatjateks **Kulno Malva** kord diskreetne, kord pulbitsev akordion ja **Paul Danieli** minimalistlik elektrikitarr.

Cajun ja *zydeco* pole Viljandis (ja vist terves

Eestiski) varem kõlanud. Selle Louisiana prantslaste järeltulijate eheda tantsumuusika tõi Viljandisse oma ringkonnas kõrgelt hinnatud laulja, viuldaja ja akordionimängija **Cedric Watson**. Oli äärmiselt meeldiv, et esines arhailine täisakustiline trio (lisaks solistile teine viuldaja-akordionist ja rütmipillina pesulaud). Cedric Watson oli mulle plaatidelt tuttav ja ma ei pidanud pettumata.

Tuareegide äärmiselt omapärane, minimalistlik pulseeriv kõrberock sai tuntuks eelkõige tänu ansamblile Tinariwen. Juba kümme aastat tegutsenud Nigeri ansambel **Etran Finatawa** kannab sama traditsiooni – elektrikitarride ja traditsiooniliste löökriistadega esitatud tamašekikeelne Sahara bluus koos ürgaafrikaliku *wodaabe*-pärimusega. Just tuareege olen ma aastaid lootnud “Folgil” kuulda. Meeldejäával kontserdil valmistas lisaüllatuse lavale ilmunud viuldaja **Maarja Nuut**. Habras neiu ja värvikad kõrbepeojad löid tõelise kontrasti, kuid Maarja viiuliimprovisatsioonid sobisid tuareegide transilikk-motootonsete rütmidega oivaliselt. Hiljem tuli jutuks, et Maarja oli juba kaua programmijuhile peale käinud, et keegi tuareegidest festivalile tuleks.

Maarja Nuudi soolokontsert Aidas oli tõeline elamus. Seda kontserti olin oodanud tema plaadi “Soolo” ilmumisest saadik. Tundub lausa uskumatu, kuidas Maarja on teinud kvalitatiivse hüppe, jätnud mõned astmed vahele ja jõudnud ühtäkki päris tippu. Omaette väärtus on tema elektroonikakäsitlus – märkamatu, diskreetne ja abistav, muusikut ja muusikat avardav. Tekkiv minimalistlik helipilt on isikupärane ja kompositsiooniliselt terviklik. Festivali lõppkontserdil teatati, et Maarja Nuut on esimese eesti muusikuna lisatud sel sügisel Santiago de Compostelas toimuva maailmamuusika suurürituse WOMEX põhiprogrammi.

Itaalia muusika on “Folgil” haruldane külaline. Kohe pärast programmi avalikustamist oli selge, et **Canzoniere Grecanico Salentino** on minu jaoks festivali peaesineja. Viuldaja **Mauro Durante**, laulja **Maria Mazzotta**, torupillimängija **Giulio Bianco**, löötsamängija **Massimiliano Morabito**, kitarristi ja *bouzuki*-mängija **Emmanuele Licci**, laulja ja *tamburello*-mängija **Giancarlo Paglialunga** ning sarmika tantsijanna **Silvia Perrone** kaks ülekeevalt rütmikuuma kontserti olidki “Viljandi folgi” pärlid. Ansambli juht Mauro Durante pajatas: “Salento piirkond on huvitava minevikuga. Varem kreeklastega asustatud kandis on mõnes külas praegugi säilinud kreeka keele dialekt *griko*. Sealt on pärit meie ansamblikaaslane Emmanuele. Muusika, mida mängime, on *pizzica pizzica* – tänapäevane lavavariant kunagisest rituaalsest-terapeutilisest *pizzica tarantata*’st. Arvati, et mürgijämbliku hammustuse vastu aitab ainult transilaadne meeletu tants. Viiekümneandel katkes televisiooni tuleku ja külakogukonna kadumisega pärimuse põlvest põlve kandumine. Koos vanade kommete, asjade ja elulaadiga heideti kõrvale ka pärimusmuusika. Alles seitsmekümneandel hakati vana pärimust, ka *pizzica*’t taasleida. Kui minu vanemad 1975. aastal ansambli asutasid, võis veel küladest autentset materjali leida. Praegu kodudes kahjuks enam ei laulda ega mängita. Hakkasime esinemistel kohe kasutama tantsijat, sest *pizzica* ongi ju tants. Olles esinenud lugematutel festivalidel üle ilma, võin kinnitada, et nii perfektset korraldust nagu Viljandis pole me varem kohanud. Peale selle on teil suurepärane publik ja oivaline festivalipaik. Rääkimata pärimusmuusika keskest, millest meie võime ainult unistada.”

Tants muusika saatel – Canzoniere Grecanico Salentino.
FOTOD AVO KARTUL

Põhjala innovaatorid

ULVI VÕSA
muusikahuviline

Tänavusel festivalil oli traditsiooniliselt tugevalt esindatud Põhjamaade folkmuusika. Viimastel aastatel Skandinaavia folkmuusikaelu tugevalt raputanud keelpillitrio **Nordic** andis meelde jääva kontserdi. Trio koosseisu kuuluvad mandoliin, Skandinaavia muusikale iseloomulik nuppviul *nyckelharpa* ja pärimusmuusikas üsna vähe kasutatud tšello. Kuigi Nordicut teatakse eelkõige folkansamblina, mängib trio enamjaolt omaloomingut, milles on küll tugevaid pärimusmuusika mõjutusi, aga ka *reggae* ja popmuusika elemente. Ansambli muusika on lendlevalt kerge, liikuvate meloodialiinidega, samas rütmiline ja improvisatsiooniline. Mitmes loos on kuulda motiivide arendavat kordamist, mis loob intensiivseid rütmilisi kõlamaastikke. Lisaks muusikute suurepärasele mängutehnikale on nauditav ka mitmekülgne instrumentikäsitlus, sealhulgas meloodiapillide kasutamine täiesti arvestatavate rütmis instrumentidena. Eriti mõjuv on tšellist **Anders Löfbergi** intensiivne, rütmiline poognakasutus. Lisaks täidab tšello ansambelis ka bassinstrumendi rolli. Pillide kooskõla tõttu on Nordicu muusika kammerliku kõlaga, kuid instrumentide leidlik kasutamine, mis on nii väikese koosseisu puhul lausa vältimatu, teeb muusika rammusakõlaliseks, rütmiliseks ja vahel lausa popilikuks. Nordic on leidnud intelligentse, meeldiva tasakaalu kammerliku meloodilisuse ning gruuviva rütmika vahel. Viimast rõhutab ka tšellisti võimendatud jalamats. Nordicu lugude meloodilisus tuleb eriti esile **Erik Rydvalli** põhjamaiselt voogavas nuppviulimängus. Tähelepanuta ei saa jätta ka muusikute meeldivalt sõbralikku ja vahetut lavalist olekut.

Soome akordionist **Antti Paalanen** võlus minimalistliku muusikalise materjali ja väga jõulise mängumaneeriga. Tema käte all saab muusikaks iga heli, mida selle instrumendiga on võimalik tekitada. Nõnda kasutab Paalanen muusikana nii õhu liikumist akordioni löötsas kui ka kõiki pilli nuppude ning korpuse klõbinaid. Paalaneni muusika on eelkõige motiiviline ja napp, arendused toimuvad harmooniat, dünaamikat ja rütmi muutes. Tema looming nõuab aega, mõtteruumi ning keskendumisvõimet, kuna teosed on üsna pikad ning kannatamatu kuulaja jaoks ehk üheülbalised, mistõttu ta muusikaline maailm vajab omaette keskkonda. Õnneks oli publikul võimalik nautida Antti Paalaneni muusikat nii hilisõhtusel väliskontserdil muuseumi hoovis kui ka rohkem keskendumist võimaldavas Pärimusmuusika Aidas. Kuigi Paalaneni muusikas näiliselt palju ei juhtu, on see väga haarav ja gruuviv. Endalegi üllatuseks näen Antti Paalaneni muusikas paralleele industriaalmuusikaga, kuna muusik kasutab samasuguseid rütmikaelemente ning motiivikordust. Kui sulgeda silmad, võib see muusika kõlada isegi elektrooniliselt või masinlikult. Antti Paalanen on kahtlemata tugeva visiooniga muusik.

Neeme Järvi ja Läti Rahvuslik
Sümfooniaorkester.

SAARLÜÜKIMINE PÄRNU
MUUSIKAFESTIVAL
JÄRVI AKADEEMIA
14-20/07/2014

Festival on kultuurisündmusena
nagu riik riigis, mitte lihtsalt
hulk üksikuid kontserte.

Suvised kosmoselennud Start Pärnust

LEONORA PALU

flötist

Suvehooajal ei oodata muusika-ürituste korraldajailt regulaar-
lende, vaid ikka midagi põneva-
mat, rutiinivabamat, positiivselt
laetumat jne. Miks mitte ka kvaliteetse-
mat, kuna kodust kaugemale, teise linna
või mõnda nurgatagusesse paika kunsti
nautima sõitmiseks on ilmselt olemas
üpris kindel tahe ja lootus, et pakutav
elamus on eriline ning kui mitte elu
muutev, siis vähemasti emotsionaalselt
kõrge toiteväärtusega ning kauaks mõt-
teainet pakkuv. Kindlasti on argumen-
diaks koht ja selle ühilduvus suvitamise-
ga. Üks sääraseid paiku Eestimaal on
loomulikult Pärnu, vana hea kuulus
kuurort. Linnake on viimastel aastatel
tõeliselt kauniks vuntsitud, eriti just
rannaäär ja pargid, samuti jõekaldad,
mille väljanägemine paneb pärnaka en-
dagi vaimustuma ja tundma end kodu-
linnas otsekui väljamaal.

Nagu riik riigis

Järvi festival kannab nüüd nime Pärnu
muusikafestival, näidates, et koha nimi
on festivali määratlemisel oluline ja et
nad tahavad jätkuvalt resideerida suviti
just siin, suvepealinnas. Eks suvetuuled
ole seda eliitseltskonda siia kokku pu-
hunud juba palju aastaid. Järvid ja nen-
de kolleegid armastasid Pärnu lahe
äärset kanti juba nõukogude ajal, samuti
vooris siia muusikalisi tippe ka Vene-
maalt. Ei saa üle ega ümber David
Oistrakhist, kes siin suvitas ja kelleni-
meline festival sai alguse juba 1978. aas-
tal. Just Oistrakhile mõeldes tekib
mõtteline läbiv niit tänasesse. Mingi
kõlaline joon ja iseloom, mille märk-
sõnaks on "viul". Ja üldse keelpillimuusika,
kammermuusika ning loomulikult
ka sümfooniaorkester. Täna on Pärnu
festival kujunenud akadeemilise
klassikalise muusika suurürituseks, kus

fookuses on tiptasemel interpretat-
sioonikunst, helilooming ning pedagoogiline
töö, kus töötubades juhendavad
samad muusikud, kes laval esinevad.

Minul õnnestus kuulata kuut kont-
serti, enamikku Pärnu kontserdimajas
toimunutest ja ühte Eliisabeti kirikus. Et
suvi ja puhkus on juuli keskel täies pur-
jes, siis algul oli tükk tegemist, et mee-
led ja mõtted festivalilainele saada.
Kuna aga kontserdimaja lavalt voogasid
igal õhtul saali erakordsed helilained
ning kollektiive kui uhkeid täispurjes
jahte juhtisid parimad kaptenid, siis
kolmandaks päevaks oli juba tekkinud
põnevusest laetud festivalirutiin.

Ühel õhtul tekkis piki jõekallast
kontserdimaja poole vändates ootama-
tult, kuid kui järele mõelda, siis võibolla
ka oodatult, tunne, et olen minemas
kosmoselaeva starti jälgima. Sarnast
tunnet olen kogenud just seoses muusi-

kafestivalidega mitmel korral. Festival on kultuurisündmusena nagu riik riigis, mitte lihtsalt hulk üksikuid kontserte, vaid mingi suurema asja ülesehitamine, millel on oma eesmärk ja kontseptsioon ning mille toimumine ja toimimine sõltub suuremast hulgast professionaalidest. Eespool märkisin, et suvel ei igatse publik regulaarlene, vaid midagi muud ja erilisemat. Väga hääde festivalide puhul tekibki tunne, et sa mitte lihtsalt ei lähe lennukile ega maandu sihtkohas, vaid stardid hoopis kosmoselaevaga, teadmata kuhu ja kui kõrgele, käid ära ja maandud mõne aja pärast kodus, hing täis elamusi ja vapustusi. Varem olen seda tajunud rohkem uue muusika festivalide puhul, kus ongi kavas seni kogematud teosed või ka visuaalselt kosmilised lahendused, palju elektroonikat ja masinaid, mis kergesti tekitavad seoseid kosmosetehnikaga.

Järvi festivali kontsertide puhul ei olnud heliteostes küll midagi kosmiliselt uut. Kõlasid ikka vanad head Mozart, Beethoven, Mendelssohn, Strauss, Verdi, Tšaikovski, Dvořák jpt. Oli ka nüüdisheliloojate teoseid ja mõni esietekannegi, kuid põhiosa repertuaarist moodustasid siiski akadeemilised orkestri- ja kammerteosed. Kosmilistesse kõrgustesse ja n-ö muusikalist NASA-kvaliteeti kaema viidi publik aga interpretatsioonikunsti vallas. Niivõrd kõrgetasemeline klassikalise muusika esitamine ei ole Eestis kahjuks sage. Pean tunnistama, et mõistan inimesi, kellele klassikaline muusika on igav, sest tihti ei mängita siinmail hästi. Et ajab haigutama, gurmaane võibolla lausa vihabast. Seda ohtu aga enamikul Pärnu festivali kontsertidel ei olnud. Kaugel sellest.

Orkestripidu

Festivali fookus on teadagi orkestrimuusikal. Kunstiline juht **Paavo Järvi** on tekitanud väga erilise ruumi, kus kohtuvad maailmatasemel musitseerimine ja väga kodune, peaaegu et hubane meeleolu. Sellised omadussõnad võibolla ei käigi harilikult kokku suurte kontserdisaalide õhustikuga, kuid sellel üritusel tekib see kuidagi loomulikult, on tunda inimlikku soojust ja poolehoidu Eestimaa ja linnakese vastu, kus see kõik aset leiab. Huvitav on tõesti see, kuidas tipptasemel mängijate isiksused

tulevad sellise suvise festivali käigus otsekui luubi alla. Vaba ja sundimatu pillimäng, mis on samas lahutamatu seotud ning välja kasvanud sügavast isiklikust suhtest ja austusest klassikalise muusikapärandi vastu, tekitab selgi aastal publikus poolehoidu, mida väljendati tormiliste aplausidega. Aplausidest tekkis ka omamoodi muster, kust joonistus välja hinnanguline pool. Seda oli rõõm kogeda, oli võimalik aduda sinse publiku asjatundlikkust.

Orkestritest käis seekordsel festivalil kaks Läti orkestrit, nende kõrval esinesid Pärnu festivaliorkester ning Järvi akadeemia noorteorkester. Avakontserdil “Richard Strauss 150” esines **Läti Rahvuslik Sümfooniaorkester**, dirigendipuldis **Neeme Järvi**. Kavas olid R. Straussi sümfoonilised poeemid “Don Juan”, “Surm ja selginemine”, “Till Eulenspiegeli lõbusad vembud” ja “Roosikavaleri” süit. Orkestrikontsertidest oligi minu arvates kõnealune õhtu sisu poolest üks kõige terviklikumaid ja mõjuvamaid. Richard Strauss kuulub n-ö suure sümfonismi lõpuajastusse, ta tööd on orkestratsiooni meistritase. Pillipartiid on leidlikud, nüansirohked ja virtuoossed ning tervik on temale omaselt tihti ülitiheda faktuuriga, kuid täis üllatuslikke momente. Straussi ekspressiivne kirevus ja jõuline, allhoovusi täis helikeel sai eriti nauditavaks tänu maestro Neeme Järvi siiani nooruslikule ja vitaalsele dirigeerimisviisile. Kuulasin-vaatasin kontserti kesk-rõdult, niisiis oli distants üpris suur, kuid Järvi iga väiksemgi liigutus pani tema idee saalis kõlama juba enne, kui tema impulsile midagi kõlaliselt järgnes. Läti sümfoonikud näitasid kõrget taset, eriti nautisin puupillide kõlailu “Don Juanis”.

Puupuhkpille hellitab Pärnu kontserdimaja saal instrumentidest enim, nende puhul tekib “kõlaline tõuge” saalis suunas. Keelpillidel tuleb balansis olemiseks intensiivsust pisut tõsta. Seda probleemi ei olnud aga märgata **Pärnu festivaliorkestri** kontsertidel, kus keelpillirühmad olid juba visuaalseltki eriliselt intensiivsed ning samavõrd kajastus see ka nende kõlas. Festivaliorkestri

keelpillide kõla tõmbasid käima kaks kontsertmeistrit, suurepärase viiuldaja **Florian Donderer** (Saksamaa) orkestri kontsertmeistrina (kes on aastaid arendanud end siin ka Järvide dirigeerimiskursustel) ning teise viiuli kontsertmeister, väga eriline prantsuse viiulikunstnik **Marina Chiche**. Samuti olid väga kõrgetasemelised ka teised keelpillirühmad. Mängijate hulgas oli mitmeid noori konkursside võitjaid, häid kammer-

muusikuid, samuti eesti keelpilliparemi, kelle mängus oli tunda, kuidas koostöö maailma tippudega on võimsaks kütuks. Puhkpilliread olid samuti täis suurepäraseid artiste, paljud neist, nii

nagu keelpillidegi hulgas, Paavo Järvi kolleegid erinevatest orkestritest. Laval olid ka eesti parimad mängijad, nagu **Martin Kuuskmann**, **Riivo Kallasmaa**, **Toomas Vavilov** jpt. Eriti nauditav oli läbi terve festivali inglise klarinetist **Matthew Hunti** ülimumikaalne ning detaile hellitav pillimäng. Tema mängust õppisin selle nädala jooksul päris palju olulist. Ja loomulikult säras erilise tähe- na festivali lõppkontserdil orkestri ridades flötist **Jasmine Choi** (USA).

Festivaliorkester astus lavale kahel kontserdil ning dirigendipuldis oli mõlemal korral maestro Paavo Järvi. Vanemast repertuaarist kõlasid Mendelssohni “Hebriidid”, Brahmsi Esimene ning Dvořáki Kuues sümfoonia, ent oli ka uuemat muusikat. **Tauno Aintsilt** tuli esiettekandele avamäng “Eesti” – võimas, suure joonega, ehedalt ja eestilikult tuttavlik-turvaline teos nutikas orkestratsioonis. Eesti muusikast kõlas veel ka **Erkki-Sven Tüüri** Akordionikontsert. Uuemate, st just rütmiliselt erksate ja keerukate teoste puhul oli hea meel aduda Paavo Järvi mitmekülg- sust dirigendina. Tema puhul ei olegi nagu küsimust, millise ajastu muusikat ta juhatab, kõik toimib. Leidsin põneva erinevuse kahe Järvi dirigeerimises. Kui Neeme Järvi juhatavatel kontsertidel pilk nagu kinnistub temale, kuna ta liigutused on niivõrd tundlikud ja musikaalsed ning tema idee läheb otsekui varem kõlama kui kostavad reaalsed helid, siis Paavo Järvi puhul hakkab kogu see sajaliikmeline koosseis tööle ja toimima otsekui salajaste koodide abil, mi-

Paavo Järvi ja
Steven Isserlis.
FOTOD TAAVI KULL

da publik ei pruugi märgata ega peagi märkama, ning tähelepanu läheb täielikult muusikale. Siiski, kui on tajuda suuremaid muutusi, vastandusi, suuri paisutusi või *diminuendo*sid, liigub pilk dirigendile, et näha, kui oskuslikult ta orkestrit kui instrumenti valdab ja mängib.

Tähevaatlus

Kuumale festivalinäädalale lisasid omajagu küstust ka erakordsed solistid. Taas on põhjust kiita kunstilist juhti, kelle kutsutud solistid ja teoste valik oli värskendav ning rutiinivaba.

Festivaliorkestri esimesel kontserdil soleeris noor korealannast flöödimängija **Jasmine Choi**, kes on Järviga teinud koostööd juba pikemat aega ja kelle soolokarjäär praegu maailmas edukalt areneb. Choi esitas **Sinfonietta Riga** ja Paavo Järviga Mozarti D-duur flöödkontserdi, näidates vaimustavat pillivaldamist ja muusikalist maitset. Kui häid viiuli- või klaverisolistide satub siia kanti esinema üksjagu, siis sellisel tasemel flöödimängu on võimalus kuulda vahet kord kümne aasta jooksul. Choi mängis kaasa ka festivaliorkestri koosseisus viimasel kontserdil, siis sai kuulda teda tundliku ansamblisti rollis ning nautida erilist flöödikõla, mis li-

sas sellele orkestrile hoobilt veel ühe kvaliteedikorruse.

Tüüri Akordionikontserdis soleeris särav **Ksenija Sidorova** Lätist, kes on maininud, et teose nooti esmakordselt nähes tundus akordioni partii meeletult komplitseeritud ja ta nägi selle kallal väga palju vaeva. Muusik esitas helitöö väga jõuliselt ja hingestult, nauditav oli jälgida tema koostööd Paavo Järviga.

Lõppkontserdiks oli korraldajatel varuks veel üks särav täht, tšellist **Steven Isserlis** Inglismaalt, kelle ettekandes sai kuulda William Waltoni Tšellokontserti. Ka selle muusiku kõlakuultuur ja kirklik interpretatsioonikunst pani saalitäie rahvast õhku

ahmima ning temalt meelitati välja lausa kaks lisalugu. Paljusid orkestriliikmeid sai publik kuulda ka kammerkontsertidel. Siin tuli mõneti välja ka taseme erinevusi, kuid mõned kontserdid olidki üles ehitatud lõbusamas võtmes, kõlas parafrase ja transkriptsioone, humoorikaid kooslusi jne. Eredaimana sellises žanris jäid mälu R. Straussi – F. Hasenöhrl'i "Till Eulenspiegel einmal anders", kus erilise vabaduse ja mängurõõmuga võlusid Florian Donderer, Matthew Hunt, Martin Kuuskmann jt. Eesti noorema

Paavo Järvi on tekitanud väga erilise ruumi, kus kohtuvad maailmatasemel muusitseerimine ja väga kodune, peaaegu et hubane meeleolu.

põlvkonna muusikute esitluskontserdilt jäi mõjuvaimana meelde viiuldaja **Triin Ruubel**, kelle peen viiulikõla ja ülimalt tundlik muusitseerimislaad puudutasid sügavalt. Selle kontserdi teises pooles soleerisid Järvi **akadeemia noorte sümfooniaorkestri** ees tuntud ja veenivad solistid **Mihkel Poll** ja **Indrek Leivategija**. Natuke jäi kripeldama, et neil ei olnud võimalust mängida kogenuma orkestriga, veidi jäi siin-seal partnerluses vajaka (dirigeerisid Järvi akadeemia kursuselased). Aga selle festivali puhul tahaks kriitikameele üldse koju jätta, mõeldes, kui palju elamusi siit saadud. Samas teravdas osasaamine maailmatasemel interpretide muusitseerimisest kuulmismeele päris vahedaks. Kindlasti ongi Pärnu festivali üks tähtsaid funktsioone noorte muusikute harimine ja innustamine meistritega külg külje kõrval koos muusitseerides.

Õhikutõus

Oma elamusloo tahaksin lõpetada viiuli teemadel. Nagu juba ütlesin, on Pärnu suvefestivalidel läbi aegade ja ühiskonnakordade olnud ühendavaks jooneks viiulihääli. Oistrahhi viiuli *vibrato* võngub siinses õhus, seda on tunda. Kuigi paljudele on klassikaline muusika justkui eksponaat tolmustel muuseumiriiulitel, siis just sellistel eristel kontsertidel lööb see peen ja nähtamatu kunst täies hiilguses särema. Oma kõige suurema kunstilise ja emotsionaalse laengu sellesuviselt festivalilt sain samuti viiulikonstnikult. Selleks oli **Marina Chiche**, kelle esituses kõlas galakontserdil koos teiste festivali säravamate mängijatega Tšaikovski mahukas sekstett "Souvenir de Florence". Selle viiuldajanna eriline ekspressiivsus ja peenus muusikalistes detailides, mänglev virtuoossus ja viimase piirini minev karakterite loomine oli kirjeldamatu elamus. Rohkem hulle muusikuid! Hulle selles mõttes, kes julgevad ja suudavad olla geniaalsete heliloojatega samal lainel ja samal tasemel. Kui helilooja on kirjutanud ilma jutumärkideta hullu teose, siis ei tohiks ka interpret sinna omalt poolt jutumärke lisada. Pärast seda konkreetset kontserdielamust sõitsin taas jalgrattal kodu poole ja silda ületades oli tunne, et tõusen Marina Chiche'i muusikalise energia tiivul õhku. Ilma jutumärkideta.

Vaikus enne ja pärast Saaremaa ooperipäevad 2014

ELINA SEEGEL
klaveripedagoog

Juba nädalaid enne festivali algust on Kuressaare lilleklumbid tähistatud Ukraina värvides ooperipäevade lipukestega. Käputäie entusiastide põlve otsas alustatud üritusest on välja kasvanud suursündmus, mida nüüdseks juba seitsmendat korda korraldab Eesti Kontsert. Festival toob Saaremaale tuhandeid ooperihuvilisi, kes täidavad pilgeni sealsed majutus- ja toitlustuskohad ning muudavad vaigse väikelinna sumisevaks mesilaspesaks.

Kui sügaval nõukogude ajal võis iga suurem turismigrupp tekitada saarel olukorra, kus poest lõppes piim ja leib, siis nüüd, turumajanduse tingimustes rõõmustavad sellise hulga klientide üle kõik ettevõtjad ja külaliste tulvaks valmistatakse aegsasti ning põhjalikult. Sõltub ju turismi piirkondade hea käekäik hooaegadest ja talve üleelamiseks on vaja suvel teenida. Selles valguses on raske üle hinnata ooperipäevade olulisust saare ettevõtlusele.

Esitades aga küsimuse, kui palju oma rahvas festivali pakutavat kultuuri tarbib, tundub, et publiku lõviosa on siiski mujalt. Uurides tuttavalt, kas festivalile piletid ostetud, sain ikka eitavaid vastuseid. Milles siis asi? Üheks põhjuseks on kindlasti kohaliku jaoks krõbe piletihind (kuulen juba korraldajate vastuväiteid ja põhjendatud argumente kvaliteedist ning kuludest, ent inimeste palganumbri ja piletihinna suhe sellest ei muutu), teisalt ehk ka saare rahva tagasihoidlikkus (ooperifestivali peetakse kõrgseltskondlikuks ürituseks, mis mõeldud eelkõige eliidile ja võimaldavikule). Kas tõesti jääbki ooperipäevadel saarlaste osaks olla vaid teenindaja ja vabatahtlik? Eelmisel aastal esinesid festivali avaüritustel üle kogu Saaremaa kohalikud koorid ja solistid ning said selle panuse eest vabapääsmise etendusele, ka toimus linnarahvale üks tasu-

Ukraina külaliste etendused paistsid silma suurejoonelise lavakujunduse ja kostüümidega. "Don Carlose" lõpuhetk. FOTO GUNNAR LAAK / POSTIMEES

ta kontsert pargi kólakojas. Ehk tasuks niimoodi jätkata kohalike kaasahaaramist, kellest siis "maitse suhu saanuna" võiksid ka peo püsikülalised kujuneda.

Avamäng

Festivali toredaks eneseirooniliseks avalöögiks sai eksperimentaalne kammeretendus "Diiva". Metsosopran **Annaliisa Pillak** ja pianist **Siim Selis** näitasid publikule värvikalt, milline on üks tõeline primadonna ja kui raudsed närvid peavad olema klaverisaatjal, vabandust, kontsertmeistril. Kõik, mis iganes ühe lauljaga laval võib juhtuda, see ka juhtus, ja naerda sai pisarateni.

Ooperiprogrammi avas Tartu Vane muise teater, kes tõi külakostiks Tšaikovski "Jevgeni Onegini". Ooperi lavastanud **Dmitri Bertmani** nimi ilmselt Eesti publikule enam tutvustamist ei vajagi – ta on originaalne, eksperimenteeriv, sageli lausa provotseerivalt huligaanne. Vastupidiselt oma mainele ei ole ta aga selles lavastuses püüdnud midagi uut leitud, vaid otsustas hoopis tagasi pöörduda vana hea traditsiooni juurde. Arhiivimaterjalide põhjal taaselustatigi ooperi ajalooline versioon legendaarselt

Stanislavskilt aastast 1922. Lihtne, ajastutruu lavakujundus ja kaunid kostüümid. Lisaks veel Stanislavski stiilis töö näitlejatega, mis on loonud tegelastele hästi vormitud karakterid. Solistide rahvusvaheline ansambel oli nauditav. Esile tõstaksin **Maria Fontoshi** (Rootsi), kes Tatjanana oli suurepärase, nii tema väline rollisobivus kui ka lauljameisterlikkus teenivad vaid ülivõrdeid, nii väljapeetud kehakeel ja traagiliste momentide hinge kriipivad *pianissimo*d. Hiilgava esituse tegi **Roland Liiv** (Soomes Rahvusooper) Lenskina. Kui tenoreid kuulates ei ole enamasti võimalik unustada, et jälgid tenorit (olles kõrgete nootide õnnestumise ootel), siis seekord arenes roll orgaaniliselt romantilisest armastajast traagiliselt kaotajani, omandades järjest uusi nüansse, kaotamata hetkekski muusikaalsust ja vabalt kulgemist. Oneginit kehastanud **Linus Börjessoni** (Rootsi) jälgides ununes kuulamine vaatamise kasuks – šarmantne noormees sobis naisteküti ossa nagu valatult, ka oli selle etenduse Onegin erinev tavalisest elukogenud ja suurelisest tegelasest. Kahjuks jäi tema laulutehnika sel etendusel siiski partnerile alla, enne suurt finaali

hää väsis ja etenduse kõrgpunkt jäi Tatjana kanda. Dirigent **Paul Mägi** oh-jas orkestrit kindlakäeliselt, hoidis eten-duse pinget ja ei lasknud puhkpillisek-t-sioonil oma teed minna (eriti kapriisne tundus seekord olevat metsasarv, kes oma tähtsust tunnetades aeg-ajalt pilli-mehe tahte vastu punnis).

Peaesinejad Ukrainast

Enne ooperipäevade algust panid äre-vad sündmused Ukrainas muretsema, kas külalised ikka jõuavad kohale. Jõudsid. Hotelli Arensburg ooperikoh-vikus kinnitas Ukraina Rahvusooperi pealavastaja **Anatoli Solovjanenko** (kes oli ka kõigi kaasatoodud etenduste lava-le seadja), et seekordne festivalile tulek ei ole nende jaoks lihtsalt üks välisesi-nemine, vaid väga oluline sündmus näi-tamaks Ukraina soovi integreeruda Euroopaga sel kodumaale nii raskel ja keerulisel ajal.

Kaasa toodi kolm väga erinevat la-vastust. Orkester **Mökola Djadjura** ju-hatusel mängis kõigil öhtutel mahlakalt ja kandvalt, ühtlaselt kaunilt kõlasid nii keel- kui puhkpillid. Lavastused olid heas mõttes klassikalised, detailitõpsed, võibolla mõneti pisut vanamoodsad (vähe alltekste, minimaalselt liikumist, staatilised koorid), aga minu meelest muusikat esile tõstvad ja seega igati oo-perile sobivad.

Esimesena mängiti Verdi “Don Carlost”. Ajastutruus lavastuses astus üles uhkete häälega solistide koosseis. Etendusel oli suurejooneline lavakujun-dus ja kostüümid lausa luksuslikud – kuninganna vahetas etenduse jooksul kleite lausa kuuel korral! Osatäitmistest tõstaksin esile meeldejäävaid basse. Mökola Lössenko ooper “Natalka Poltaavast” tutvustas ukraina värvikat külaolustikku. Just oma rahvaliku aine-se ja folkloorist pärinevate meloodiate tõttu on see teos juba üle saja aasta ol-nud ukraina muusikateatrite lavadel. Žanriliselt pigem *singspiel* kui ooper (teoses vahelduvad muusikalised numb-rid mahukate sõnaliste osadega). Selles etenduses säras Natalkana **Tamara Kalinkina**, imekauni kandva häälega sopran, kes paistis silma ka näitlejana. Ei saa ka jätta mainimata teise vaatuse kaasahaaravaid tantsunumbreid ning seda, et Saaremaal oli selle teose esiette-kanne väljaspool Ukrainat.

Minu isiklikuks ahhaa-alamuseks selle festivalil oli aga Bellini “Norma”. Teos valmis 1831. aastal itaalia prima-donna Giuditta Pasta tellimusel, kes soovis endale domineeriva peaosaga ooperit. Norma (**Viktoria Tšenska**) oli jõuline ja majesteetlik juba esimestes repliikides, kuulus “Casta Diva” oli vai-mustav, lisaks vokaalsele virtuoossusele võis tajuda ka tegelase sisemist pinges-tatust. Veenvad ja nüansirikkad rollid tegid veel Adalgisa osatäitja **Tetjana Piminova** ja Pollionet kehanud **Andri Romanenko**. Ukrainlaste koori kiituseks peab ütleva, et peale kõlava *fortissimo* suutsid nad laulda ka kand-vaid *piano*’sid ja toetasid igati soliidset oma solistide esinemist.

Kaunid kõrvalteemad

Festival ei pühendu aga pelgalt ooperile. Lisaks lossihoovi põhiprogrammile toi-muvad kontserdid linna saalides ja kü-lakirikutes. Minul õnnestus kuulda metsosopran **Annelly Peebo** (Viini Volksoper) ja pianist **Christian Kochi** (Viin) esinemist. Kava, mida alustati klassikalise saksa *Lied*’iga, kulmineerus temperamentse mustlasmuusikaga. Väga meeldis, kuidas iga laul oli esita-tud kui omaette jutustus, tervikuna läbi mõeldud ja viimistletult kuulajateni toodud.

Eriti suurt publikuhuvi tekitas Mozarti “Reekviemi” esitus Lauren-tiuse kirikus (**Eesti Filharmoonia Kammerkoor, Tallinna Kammer-orkester**, dirigent **Risto Joost**, solistid **Lilia Grevtsova, Angelina Švatška, Oliver Kuusik** ja **Ain Anger**), mida kanti ette lausa kahel, vaid paaritunni-se vahega toimunud kontserdil. Kuuldavasti vaimustus publik ettekan-dest sedavõrd, et ovatsioonid ei taht-nud lõppeda. Intervjuus ajalehele Meie Maa ütles Annelly Peebo, et tema mee-lest oleks nii mahukas teos mõjule pää-semiseks siiski vajanud suuremat kõla-ruumi, Laurentiuse kirik jäi ehk pisut väikeseks. Lisaks Mozartile andis EFK veel kolm õnnestunud eesti muusika kontserti maakirikutes.

Mitme kavaga esines Kuressaares ja Nasval ukraina rahvamuusika **trio Comtemp**, kes tutvustas ukraina rahva-pille. Ukraina muusikat esitasid soolo-kontserdil ka ukraina metsosopran **Jana Boiko** ning ukraina juurtega Estonia

teatri bass **Pavlo Balakin** (klaveril **Sten Lassmann**).

Areneb ja kasvab

Igal aastal on korraldajad püüdnud lisa-da programmi midagi uut. Nii ka täna-vu. Esimest korda toimus festivalil **meistrikursus lauljatele**, mida juhendasid **Ain Anger** ja **Matti Pelo**. Osales kaheksa noort lauljat Eestist ja Soomest. Teiseks uuenduseks oli ooperipäevade ametlik peopaik **Opera Royal** Kuressaare kuursaal. Spetsiaalselt ava-tud kesköösalongis võeti külalisi vastu punase vaiba, valgete laudlinade ja aja-tute Frank Sinatra, Ella Fitzgeraldi, Billie Holiday jt lauludega. Tantsuks ja meeleoluks musitseeris Estonian Dream Big Band koos solistidega, kes töid Kuressaare sumedasse öösse tõelist nautlevat kuurordimeeleolu. Kuursaal pakkus laitmatut teenindust ja suurepä-rast söögielamust. Öösalong on õnnes-tunud uuendus festivali programmis, millest jätkumisel töötab kujuneda kü-lalistemagnet!

Mis hinge jääb

Ooperipäevade programm on mitme-kesine ja pakub midagi igale maitsele. Tundsin isegi, et parimagi tahtmise kor-ral kõikjale ei jõua. Ja ega ei saagi – iga ooperisõbra ihaldatud galakontsert oli juba varakult viimseni välja müüdnud, nii et ei jätkunud pääsmeid ka arvusta-jale. Kuna järgmisel aastal tuleb Kures-saarde Teatro di Milano vaimustava *bel canto* kodumaalt Itaaliast, siis pileti-müük järgmistele ooperipäevadele algas hoogsalt. Kes soovib kohal olla, peab esimesel võimalusel pääsme lunastama. Seda enam, et sõnum erilise atmosfääri-ga ooperisaarest levib ja üha enam soo-vivad siia tulla ka meie naabrid, mitte ainult Soomest, vaid kogu Läänemere regioonist ja kaugemaltki.

Festivalipäevadel elab Kuressaare täiesti teistsuguses, jumalikult ülevas pi-dulikus rütmis. Ma ei ole ainuke, kes arvab, et ooperinädal ongi Saaremaa su-ve tipp-sündmus, kui linn on täis teistsu-gust ärevat hingamist ja mille lõppedes saabub jälle argine vaikelu. Tulevad küll kammermuusikapäevad ja rahvalikud merepäevad, aga suursugusust, millesse meid tõstetakse ooperipäevadel, tuleb jälle aastajagu oodata.

Kaksteist aastat hiljem

EVA LEPIK
semiootik

9.–13. juulini toimus taas **Haapsalu vanamuusika festival**, seekord juba arvult kahekümne esimene. Minu isiklikus festivaliajaloo oli see kaheteistkümnene – esimest korda sattusin Haapsalu muusikapeole 2002, kui avakontserdil, nagu nüüdki, esitati Bach'i kuus suurt motetti. Tollest tosina aasta tagusest festivalist jäid muide kõige kirkamalt meelde hoopis lõppkontserdil esitatud Bach'i kantaadid, eriti “Wachet auf, ruft uns die Stimme” ja “Herz und Mund und Tat und Leben” (BWV 140 ja 147) – elamus, mille intensiivsus on mind järgnevatel aastatel Haapsallu tagasi toonud ja millele on aastate vältel mitmeid samaväärseid lisandunud.

Tänavuse festivali avakontsert kujunes aga kogu seekordse peo emotsionaalseks kõrgpunktiks, ja seda mitte üksnes repertuaari tõttu, mis on barokisõpradele hästi tuttav ja samas aukartust tekitav. Kontserdiga oma 20. aastapäeva tähistanud **Studio Vocale** topeltkoori (16 lauljat, 2 häält partii kohta) oli festivali kunstiline juht **Toomas Siitan** kutsunud väga kogenud ja võimekad lauljad (**Iris Oja, Kädy Plaas, Annika Lõhmus, Uku Joller, Mati Turi**) ja ainuüksi koosseisu vaadates võis oodata väga head esitust. Teoste kaalukusele ja sisulisele tõsidusele vaatamata ei õhkunud esitusest mingit raskuse vaimu. Võis vaid imetleda retooriliste nüansside tabamise täpsust motetis “Jesu, meine Freude”, kontserdi esimese poole lõpetanud “Lobet den Herrn” juubeldavat rõõmu, õhtu teises pooles kõlanud “Komm, Jesu, komm” liigutavat usaldust ning lõpuks “Singet dem Herrn ein neues Lied” kasvavat akustilist tulevärki. Viimase puhul ei suutnud ma isiklike idiosünkraasiate tõttu meenutamata jätta Ristikivi “Rõõmulaulu” kirjakohta, kus peategelane David kuuleb Pariisi Jumalaema kirikus esimest korda keerulisemat polüfooniat: “isegi *organum quadruplum*, millest vend Honoré rää-

kis nagu mingist jumalikust imest, oli mulle täiesti arusaadav. Ma võisin seal kõiki häält jälgida, aga siin lähen ma täitsa segamini. On nagu oleks linnuparv lahti lastud ja nüüd hõljuvad nad seal ülal võlvide all. Ma ei saa neid enam kätte. [...] Kui ma püüan neid saladusi lahti mõistatada, hakkab mu pea veel rohkem ringi käima. Parem on ainult kuulata ja kaasa minna.”

Sel aastal oli festival esmakordselt üles ehitatud ühe läbiva teema ümber, milleks oli saksa barokk ja selle suhted

itaalia muusikakultuuriga. Peale Studio Vocale pühendusid sellele teemale ka ansamblid **Sagittarius** ja **Daimonion**. Traditsiooniliselt ühendas festivali olulisemaid kontserte asjaolu, et esitajatele on enesestmõistetav ühendada muitseerimine muusikaloolise uurimistegevusega, võimega esitatavat suhestada nii selle loomisaja kui ka kaasajaga. Ega vanamuusikat teisiti mõtet teha olegi.

Teist aastat järjest astus Haapsalu festivalil üles ansambel Daimonion, mille hingeks ehk daimoniks on fantastiline **Anaïs Chen**, kelle jaoks barokkviul tundub olevat emakeel, milles ta väljendab ennast võrratult vabalt ja loomulikult. Küllap mäletavad kõik, kel oli õnn möödunud aastal Jaani kirikus Daimonioni kontserdist osa saada, kuidas Corelli sonaadi virtuososse kiire osa järel kostis üle saali madala meeshääle öeldud lakooniline kommentaar: “Super!” Vaieldamatult, sest Cheni mängus ei ole tehniline üleolek eesmärk omaette, vaid tõlgenduse osa ja muusikalise tähenduse kandja. Kui

Võrratu Anaïs Chen.
FOTOD ARVO TARMULA

mullu esitati väikeses Jaani kirikus 17. ja 18. sajandi viiuli- ja tšellomuusikat, siis sel aastal süveneti toomkiriku võlvide all veidi varasemasse aega, 16. sajandi lõpu ja 17. sajandi eksperimentaalsesse kammermuusikasse. Koosseisu olid kaasatud tsink (**Andrea Inghisiano**) ja *dulcian* (**Giovanni Battista Graziadio**), haruldasi instrumente valdasid nimetatud muusikud muljetavaldava meisterlikkusega. Nende puhkpillide kandvad helid poleks ilmselt Jaani kiriku intiimsesse õhkkonda hästi mahtunud ega sobinudki. Kõlas muusika ajastust, mil iseseisev instrumentaalne kammermuusika tänapäeva tähenduses end alles leidma hakkas – vana polüfoonia ja uude retsitatiivsuse hämmastavates sünteesides, mis võrsusid saksa ja itaalia autorite vastasmõjudel. Sagittariuse neljapäevast väga põneva kavaga kontserti (Heinrich Schütz, Claudio Monteverdi, Andreas Hammerschmidt ja J. S. Bach'i vanaonu pojad Johann Michael ja Johann Christoph Bach) ei õnnestunud mul muude kohustuste tõttu kahjuks kuulata.

Reedene öökontsert Haapsalu kultuurikeskuse rõdusaalis koosnes kahest poolest. Esimeses pooles astus **Cantores Vagantes** üles plokkflöödikonsordina (**Reet Sukk, Taavi-Mats Utt, Andres Siitan**), esitades värvika ning samas meditatiivse kava 15.–18. sajandi muusikast. Teise poole täitis tantsuetendus, noore koreograafi **Anna-Kristiina Siitani** Viljandi Kultuuriakadeemia diplomitööna valminud “Sihtkoht: akvaarium”, mis kulges samuti plokkflöötidena enamjaolt keskaegsete viiside saatel ning lahkas eneseleidmise ja igaveste eksistentsiaalsete küsimuste teemat nüüdistantsu vahenditega. Vanamuusika

sika ja moodne tantsukeel moodustasid igati orgaanilise terviku (oma osa oli selles kahtlemata elaval muusikal, ansambli ja tantsijate koos toimimine oli täpne ja tundlik). Tantsisid **Maarja Kukumägi, Jane Ojasalu ja Joonas Tagel**. Etenduse sisu oli muidugi pessimistlik – täiskasvanute “mängud” ei paku erinevalt laste omadest maailma avastamise rõõmu ja rahulolu, ning akvaarium, klaasist vangla, on ilmselt palju rohkemate inimeste sihtpunkt, kui meile mõelda meeldiks. Lavastaja julgus nii tõsise küsimusega tegelda on seevastu lootustandev.

Laupäeval esitati Jaani kirikus Viini heliloojate flöödikvartette. Mängis taas **Cantores Vagantes**, seekord koosseisus **Reet Sukk, Meelis Orgse ja Mall Help** koos vene tšellovirtuoosi **Pavel Serbiniga**. Kõlasid Mozarti, Joseph ja Michael Haydni ning nende tänapäeval vähem tuntud kaasaegsete Johann Baptist Vanhali ja Franz Anton Hoffmeisteri teosed.

Elegantne ja hõrk muusika ning esitajate suurepärase ansambli tunnetus tegid sellest kõige rõõmsama ja helgema festivaliõhtu, millele aitas muidugi suuresti kaasa asjaolu, et kõigilt heliloojailt oli valitud mažoorne teos; iseäranis tujutõstvalt mõjus Joseph Haydni Divertiment C-duur (Hob IV: 8). Pavel Serbini tšellomäng tekitas soovi teda edaspidigi kuulda, võibolla koguni tema enese juhitava barokkorkestriga Pratum Integrum (kontserdikorraldajad, palun?).

Lõppkontsert, mis võttis kokku festivali peateema, saksa varabaroki ja itaalia mõjud, anti ühendatud jõududega – väliskülalised Sagittarius, Daimonion ja Eestist Studio Vocale **Michel Laplénie** juhatusel. Kontserdi peategelane oli Heinrich Schütz, kõlasid ka tema õpetaja Giovanni Gabrieli ja kaasaegse Samuel Scheidti teosed Veneetsia mitmekooristiilis. Vokaalsolistidena astusid Sagittariuse lauljate kõrval üles ka **Iris Oja** ja **Uku Joller**. Nii väljapaistvatelt esinejatelt ei saagi oodata muud kui maailmataset, mida kuulajatele ka pakuti. Kontsert algas Schützi ladinakeelsete

teostega. Teine neist, “Da pacem”, loodud laastava kolmekümneaastase sõja ajal, 1627. aastal Mühlhausenis peetud Kurfürstentagil osalenute tervituseks, tõi kaasa võimsad taevased kommentaarid. Rahutegijate ja võitmatu keiser Ferdinandi kiituseks loodud hümnisse sekkus kõuemürin ja akendetagust piksepilvist hämarust valgustasid välgusähvatused, mis jäidki kontserdi avapoolt saatma. Ei saanud jätta mõtlemata tänapäevastele rahutegijatele, kes ühe käega kehtestavad sanktsioone ja teiseaga müüvad Mistrale – loodetavasti nende pea kohal müristab sama korralikult. Kuid muusika jätkus ning suutis vägevatel taevanähtustelt tähelepanu kõrvallegi juhtida. Säravate vokaalteoste vahele kõlasid kummaski kontserdipooles Gabrieli instrumentaalsed kantsoonid Daimonioni muusikute esituses. Pole põhjust vaielda Saale Fischeri mulluse

Traditsiooniliselt ühendas festivali olulisemaid kontserte asjaolu, et esitajatele on enesestmõistetav ühendada musitseerimine muusikoolilise uurimistegevusega.

kriitikaga Tallinna Barokkorkestri aadressil (Sirp 25. VII 2013), sel aastal on aga vaevalt võimalik lõppkontserdi instrumentaalse poole kohta

õelda ühtki kurja sõna. Kas tänavune lõppkontsert väga kõrgel tasemel välismaiste instrumentalistidega, keda täiendasid Eesti muusikuist vaid **Ene Salumäe** orelil ja **Arvo Haasma** *viola da gamba*l, on vastus Saale Fischeri kurtmisele, et “kui üksikud instrumentalistid välja arvata, tundub Eesti lauljate üldine tase EFK ja Collegium Musicale eestvedamisel ajaloolise interpretatsiooni vallas aiva tempot tõstes eest ära minevat”, peab küsima festivali juhilt Toomas Siitanilt.

Kontserdi mõlemasse poolde jagus üks meeliülendav Schützi Magnificat, esimeses ladina, teises lõpunumbrina viimane tema mitmest saksakeelsest Maarja kiituslaulust, *opus ultimum* – nagu kinnitav pitser Schützi mainele heliloojana, kes suutis muusika saksa keelde tõlkida.

Lõpetuseks ei jäägi muud, kui korraldajatele-esitajatele tänu ja kiitust öelda ning soovida kaunile traditsioonile õitsvat jätkumist.

Heino Eller "Prelüüdid"

Vardo Rumessen (klaver)

Eestis on nüüd müügil 1988. aastal New Yorgis ilmunud CD Heino Elleri "Prelüüdid". Selle salvestas pianist Vardo Rumessen plaadifirmale Pro Piano ning sellel kõlavas esmakordselt tervikuna kõik Elleri 29 prelüüdi. Seni oli plaat kättesaadav vaid Ameerikas. Plaadi aluseks on Rumesseni 1981. aastal toimunud klaveriõhtu, kus ta mängis esmakordselt kõiki Elleri prelüüde. Enne seda oli erinevate Eesti pianistide esituses (Heljo Sepp, Bruno Lukk, Lilian Semper, Valdur Roots) kõlanud vaid valitud Elleri prelüüdid. Seda õhtut kordas Rumessen mitmel pool Eesti väiksemates saalides ning alates 1988. aastast avanes tal võimalus neid mängida ka mitmel pool välismaal: Stockholmis, Göteborgis, Melbourne'is, Roomas, Hiroshimas ja New Yorgis. Pärast seda, kui firma Pro Piano oli tutvunud Rumesseni kogu Tubina klaveriloomingu salvestustega rootsi plaadifirmas BIS 1988. aastal, tehti Pro Piano firmast Rumessenile ettepanek salvestada New Yorgis kõik Elleri prelüüdid. Kuna Elleri prelüüdid kogumik polnud sel ajal veel trükist ilmunud, siis oli salvestamise aluseks Mart Humala koostatud prelüüdi-de käsikirjaline kogu, mis ilmus trükist alles 1992. aastal. CD sai pärast ilmumist 1998. aastal Ameerikas laialdast tunnustust, kuid oli Eestis siiani täiesti tundmatu.

Järgnevalt valik väljavõtteid plaadi kohta ilmunud arvustustest. "Elleril läks korda luua jõuline, vastupandamatu muusika vaatamata kunstilistele piirangutele. Tõepoolest, selle laserplaadi tihti harukordne muusika näib olevat pääsenud aja-

Nüüd ka Eestis!

The world will largely depend upon Rumessen for interpretive insight into Eller's work, as he is one of the best known advocates not only Eller, but of Estonian music in general.

Michael Gill,
The Morning Journal 18, December 1998 (USA)

sulust. Alles 1981, üksteist aastat pärast Elleri surma, võs taas avalikult kuulda tema prelüüde Vardo Rumesseni esituses. Nende haaravalt salvestatud esituste põhjal pidid need kontserdid olema Eesti kuulajaskonnale ilmutusliku tähendusega. [...] Eller on haruldane leid. Eesti dirigent Neeme Järvi on salvestanud ka Elleri orkestrimuusikat. Kammermuusikas leidub paljugi, mida kuulata. Toodagu seda aina rohkem!" (Peter Burwasser, Fanfare, 1999). "Neile, kes on huvitatud Eesti muusikast, on Rumessen otsekui kangelane. Rumessen tunneb Elleri prelüüde erilise põhjalikusega. Tema jaoks ei ole see eksklusiivne salvestamisprojekt. Tema usk muusikasse peegeldub ta mängu igas rakus, ta laskub kõlalise soojuse sügavustesse, kuid haarab ka tehnilise võimsusega." (Rob Barnett, Classical CD Rewievs, 2001) "Vardo Rumessen päästis need palad unustuse hõlmast 1981. aastal. [...] Kindlasti on need prelüüdid kõrge laenguga esteetilised miniatuurid, kuid ma kahtlen, kas kuulajad peaksid neid "modernistlikeks", nagu Rumessen neid oma saatesõnas kirjeldab. Minu meelest on need kütkestavad ja originaalsed ning päris kindlasti on need ilusasti esitatud. Salvestuses on intiiimsust ja märkimisväärselt sügavad bassid, mille mõjul muusika näib esile kerkivat otse klaveri südamikust. Klaverisõbrad, kes otsivad värsket, huviäratavat repertuaari, peaksid haarama selle suurepärase plaadi järele." (American Record Guide, 1999).

Koostanud **Ia Rimmel**

Teistmoodi muusikapäev taas tulekul

Eelmisel aastal tähistas Eesti Muusikanõukogu rahvusvahelist muusikapäeva 1. oktoobril esmakordselt põneval ja tavatul viisil. Terve päeva kõlas muusika üle Eesti paikades, kus me pole harjunud seda elavas esituses kuulama. Sel aastal on plaanis paljudele põnevust pakkunud sündmusega jätkata. Eelmise aasta muljeid vahendavad ja uue aasta plaane avavad muusikapäeva meeskonna liikmed **Paula Toomel**, **Marili Jõgi** ja projektijuht **Kadri Lassmann**.

Kust tuli idee ja kuidas see projekt alguse sai?

Kadri Lassmann: Esimene impulss tuli tollaselt kultuuriministeeriumi muusikanõunikult Siiri Siimerilt. Kuna Eesti Muusikanõukogu on rahvusvahelist muusikapäeva tähistanud muusikapremiate väljaandmise ja vastava tseremoonia korraldamisega, siis oli igati loogiline, et EMN hakkas ka seda ideed arendama.

Kas oli ka eeskujusid? Mida kohtade haldajad ja kontaktisikud projektist arvasid, kas oli ka kahtlejaid?

K. L.: Otseiseid eeskujusid ei olnud, aga oli soov teha midagi erakordset.

Paula Toomel: Olime ise ka üllatunud, et tuli kokku nii palju muusikuid ja kohti, kes tahtsid selle päeva toimumisele öla alla panna.

Marili Jõgi: Soovisime, et kõik osaleksid projektis heast tahtest, seega arvestasimegi just nende paikadega, kus oli silmanähtav huvi ja soov seda vastu võtta. Olen kuulnud arvamusi, et kas muusikapäev on ikka reaalne ettevõtmine, sest nii mõnelegi tundub uskumatu, et ühe päeva jooksul toimub 125 tasuta kontserti!

Millist tagasisidet olete saanud?

P. T.: Haiglatest tuli väga positiivne tagasiside, nii patsientidele kui ka töötaja-

tele väga meeldis! Bussijaamas olin ise kohal ja oli tõeliselt üllatav, et tänu Pirjo Püvi karismale oli terve bussijaama rahvas tal nagu pihus. Olen kindel, et nii mõnigi otsustas hilisema bussi kasuks, et kontserti kuulata.

M. J.: Ka hommikusel rongis jagus huvilisi. Samuti oli psühhiaatriakliiniku saal Tallinnas puupüsti pianist Mihkel Polli kuulajaid täis. Oli ju tegu positiivsete üllatustega, mis oligi üks päeva eesmärke. Elav muusika kõlas seal, kus seda oodata ei oska, ning see andis igapäevasele ruumile meie ümber hoopis teise värvi.

P. T.: Kokku käis neil kontsertidel ligi 10 000 inimest. Ka muusikutele meeldis, paljud neist on ka selle aasta programmi kaasatud. Muusikapäev on muusikutele hea võimalus veidi teistmoodi publikuga suhelda, ennast tuntuks teha ja paljud said selle projektiga ka meediakajastust.

Kas võrreldes eelmise aastaga tuleb ka uusi kohti juurde?

M. J.: Lähenev muusikapäev on seekord mahukam eelkõige maakondades toimuvate kontsertide poolest. Sel aastal on muusikanõukogul hea koostöö kaitsejõududega, kaasatud on peaaegu kõik sõjaväebaasid. Harku vangla asemel läheme Tartu vanglasse. Tallinna lasteaedade asemel oleme sel aastal valinud Tartu lasteaiad, kus sisustavad programmi Elleri kooli õpilased. Kontserdid kõlavad sel aastal aga ka praamil ning isegi Kihnu saarel. Soovimegi igal aastal muusikapäevale läheneda uue nurga alt.

Küsinud **Ia Rimmel**

Muusikakoolide Liidul uus juhatus

Eesti Muusikakoolide Liidus vahetus organisatsiooni juhatus. EMLi juhatuse esimees on nüüd H. Elleri nimelise Tartu Muusikakooli direktor **Kadri Leivategija**, esimehe asetäitja Keila muusikakooli direktor **Andres Teppo**. Teisteks juhatuse liikmeteks on Valga muusikakooli direktor **Tiia Parmo**, Tallinna muusikakeskkooli direktor **Timo Steiner**, Pärnu muusikakooli direktor **Mall Türk** ja Kiili Kunstide Kooli direktor **Kalev Vaidla**. Tegevjuhina jätkab **Mirje Mändla**. EMLi tegemistest saab operatiivset infot liidu koduleheküljelt www.muusikakoolid.ee.

Tallinna Kammerorkestri gastrollid

Tallinna Kammerorkestril on olnud gastrollide rohke suvi. Alguse said need mai lõpul, 27. maist 2. juunini, kui TKO esines koos Eesti Filharmoonia Kammerkooriga Pärsti kontsertidega Washingtonis ja New Yorgis, muuhulgas ka Kennedy keskuses ning kuulsa Carnegie Hallis. Edasi jätkusid turneed 15.–21. juunini Hiinas, kus toimusid kontserdid Wuhan Qintai ning Pekingi Keelatud Linna kontserdisaalis. Tegemist on suurte ja väärivate kontserdisaalidega, millest esimeses on 1600 istekohta ning teises 1400. Kontserdid läksid suure menuga, Wuhani kontserdisaali produtsent **Wenli Yangi** sõnul ei ole see, et väljendatakse nii häälekalt oma heameelt, Hiinas tavaline. “Publik seisis pärast kontserti püsti viimati mais, kui meil esines London Mozart Players. Pärsti muusika viis kõik halvad mõtted ja tekitas hingerahu. Väga meeldis teine lisalugu, milleks oli Joonas Tarmi “Kollane meedia”.” Tallinna Kammerorkestri kontserdikavas olid Pärsti “Orient & Occident” ja “Tabula rasa” ning Tšaikovski “Andante Cantabile” ja “Serenaad” keelpillidele. Need teosed näitavad just keelpilliorkestri kui erilise koosseisu omanäolist ja habrast repertuaari. Solistideks olid **Arvo Leibur**, **Lasse Joamets** ning tšellist **Leho Karin**, juhatas orkestri peadirigent **Risto Joost**.

Erilised maailmakontserdid päädisid aga 10. juulil Tuneesias festivalil “Roman Theatre of Carthage”. Orkester külastas Tuneesiat ECMi artisti ja maailmahaardega udimängija **Anouar Brahemi kutsel**. 2008. aastal esines Anouar Brahem Tallinna Filharmoonia festivalil “Täiuslik vaikus”. Seekord mängis orkester tema ansambliga ja esitusele tulid Tõnu Kõrvitsa orkestriseaded Brahemi teoste. Brahem jäi koostööga väga rahule: “Tallinna Kammerorkestril on oma eriline kõla, mis mulle väga meeldib ja meie kontserdile väga sobis. Meie koostöö sujus täiuslikult.” Tõnu Kõrvits on tõusmas meie tänase päeva üheks olulisemaks heliloojaks. Siin näitas ta nende teostega oma hoopis teist külge – maailmamuusika tundmist.

Elleri kooli uus hoone saal.
FOTO SIRJE H. OLESK

Elleri koolil uus õppehoone

Uus õppeaasta algab Elleri muusikakoolile uus õppehoonega. See asub vana koolimaja õuel ning seal on nüüd ka kooli peasissepääs. Uus maja avatakse ametlikult 15. septembril, siis tähistatakse ühtlasi Tartu muusikakooli 95. aastapäeva.

Uue hoone esimesel korrusel on gardoob ning sajaruutmeetrine liikumissaal. Koolil varem võimlemisruumi polnud, aga lavaline liikumine on vajalik nii rütmimuusikutele kui ka lauleriala õpilastele. Uusehitises on ka 230-kohaline rõduga saal, mille projekteeris Linda Madalik. Saali lavale mahuvad korraga nii sümfooniaorkester kui ka koor, see saab helilooja Eduard Tubina nime. Veel on uues majaosas helisalvestusstudio ning kümnekond klassi. Klassid projekteeriti nii, et oli juba teada, millised pillid ühte või teise ruumi tulevad.

Kooli haldusjuhi Peeter Illaku sõnul on kogu maja akustilised tingimused sellised, mida vana maja remontides ei saavutata kunagi. Kõik põrandad on kummi- ja puksidid ja üksteisest lahus ning õppeklassides ei ole ühtegi paralleelset seina. Akustilised eritingimused on eriti tähtsad löökpillidele, sest need tekitavad suurt vibratsiooni. “Nüüd paned ukse kinni ja siit ei kosta mitte üks tümp läbi,” sõnas Illak. Siiani harjutasid löökpilliõpilased 1861. aastal ehitatud vana maja keldris. Uues majas on ka lift, mida vajatakse eelkõige muusikainstrumentide transpordiks. Lift on nii suur, et mahutab ära ka tiibklaveri.

Õppehoone ehitas AS YIT Ehitus. See läks maksma umbes kaks miljonit eurot ning seda rahastas suuresti Euroopa regionaalarengu fond. Hoone projekteerisid arhitektid Lea Järve-Eronen ja Erik Joasaare. Juurdeehitis seob uue ja vana koolihoone ühtseks kompleksiks.

Peeter Saul
(26. I 1932 – 2. VII 2014)

2. juulil suri 82-aastasena Eesti estraadi legend, dirigent, džässpianist ja arranžeerija Peeter Saul. Peeter Sauli elutöö oli tegevus Eesti Raadio estraadiorkestriga 1964–1998 (alates 1985. aastast Eesti Raadio kontsertorkester). Ligi 70-liikmeline kollektiiv esitas nii džässi, estraadi kui ka sümfooniaorkestri repertuaari ning oli selle poolest ainulaadne. Saul tegi ka palju arranžeringuid eri koosseisudele, arvatakse, et neid on ligi 5000. Ta on juhitanud peaaegu kõiki Soome sümfooniaorkestreid, samuti oli ta oodatud Moskvas. Tema käe all mängitud helisalvestusi, kontserte, raadio- ja teleasaateid on tohutult, ainuüksi Eesti Rahvusringhäälingu fondis on tema nimega seotud 1422 pala. 2006. aastal andis president Peeter Saulile Valgetähe IV klassi teenetemärgi.

Jaan Arder
(26. II 1952 – 24. VII 2014)

24. juulil suri 62-aastaselt armastatud laulja, tenor Jaan Arder. Arder kuulus ansambritesse Apelsin, Hortus Musicus, Lust Fest, Elavad Klassikud. Lisaks laulmisele mängis ta ansambrites mitmeid pille (kitarr, mandoliin, steel-kitarr jne). Arder on omal ajal väga menuka levi-muusikaansambliga Apelsin laulnud Eesti rahva muusikalisse mülli sellised lood nagu “Armurõõm”, “See viis”, “Capri saarel”, “Lahkumine” jpt.

Maarja Nuut Womexi showcase'i põhiprogrammis

Womex on rahvusvaheliselt tunnustatuim maailmamuusika asjatundjate kokkutulek, mis tähistab tänavu 20. aastapäeva. 22.–26. oktoobrini Hispaanias Santiago de Compostelas toimuv maailmamuusika suur-sündmus ühendab endas muusika- ja filmifestivali, muusikute “turu”, konverentsid ja valdkonna auhindade üleandmiste tsereemooniad ja on kujunenud suurimaks omaalaliseks maailmaks. Selle festivali põhiprogrammi pole kunagi varem kuulunud ükski Eesti artist. Omamoodi pärimusmuusikute rahvusvahelise kvaliteedimärgi sümboliks kujunenud kutset on taotlenud mitmed Eesti esinejad, aga seni tulemusteta.

Maarja Nuut on Virumaalt pärit viuldaja ja laulja, kes oma muusikas võtab eeskujud peamiselt vanade külapillimeeste mängust ja pärimustantsude muusikast. Looperi abil loob ta minimalistlikest rütmidest omanäolise helimaailma, kus traditsioonilised lood on põimitud live-elektroonikaga. 2013. aastal ilmus Maarja debüütplaad “Soolo”, mis on pärvinud tunnustust juba mitmel pool maailmas. Plaat valiti maineka Inglise ajakirja fRoots lemmikute hulka ning jõudis ka nende kogumikplaadile. Womexi messist võtavad oma boksiga osa ka MTÜ Eesti Pärimusmuusika Keskuse delegatsioon ja mitmed Eesti pärimusmuusikud.

Auhinnasadu Eesti muusikaõpilastele Stockholmis

6. – 9. juunini toimus Stockholmis III rahvusvaheline konkurs erinevatele soolopillidele, ansamblitele ja kontsertmeistritele, kus osales kokku 600 mängijat kolmekümne viiest riigist, peale Euroopa ka Egiptusest, Iisraelist, Lõuna-Koreast, Jaapanist, Hiinast, Türgist, Singapurist, Lõuna-Aafrikast, USAst, Brasiiliast ning Venemaalt, Ukrainast, Valgevenest, Usbekistanist ja Aserbaidžaanist. Konkurss toimus viies vanuserühmas. Eestist võttis osa rekordarv andekaid muusikaõpilasi: 35 solisti klaveri (25), viiuli (5), flöödi (4) ja löökpilli (1) erialadel üheteistkümnest muusikakoolist ning lisaks neli ansamblit. Eesti õpilaste kõrget taset näitab ka saadud rekordarv preemiaid.

TULEMUSED

KLAVER A I koht: **Arseni Zimakov** (õp Truškina, Tallinna MK); II koht: **Katrin Saks** (õp Ruusmaa, Tartu I MK); III koht: **Jana Potštarjova** (õp Jürisson, TMKK); diplom: **Mia Klooren** (õp Sild-Neeme, TMKK);

KLAVER B I koht: **Nikita Fatejev** (õp Truškina, Tallinna MK), **Uljana Prosvetova** (õp Jarovaja, Narva MK); II koht: **Hans Matthias Kari** (õp Ratassepp, TMKK), **Mari-Liina Ruusmaa** (Marina Ruusmaa, Tallinna MK), **Marten Mõru** (õp Leivategija, Elleri kool); III koht: **Mait Peterson** (õp Floss, TMKK), **Ekaterina Voznyk** (õp Ruusmaa, Tartu I MK), **Sofia Khvichia** (õp Ljutova, Nõmme MK), **Ekaterina Trifonova** (õp Ljutova, Nõmme MK), **Yasmina Bouhoda** (õp Marksalu, Pärnu MK); diplomid: **Margot Salumets** (õp Ruubel, TMKK), **Mailis Jaaniste** (õp Troshina, Tabivere MK);

KLAVER C II koht: **Anastassija Mjassojedova** (õp Marksalu, Pärnu MK); III koht: **Arina Nikulina** (õp Marksalu, Pärnu MK), **Arko Narits** (õp Noor, Tartu I MK);

KLAVER D III koht: **Indra Stepanova** (õp Mikalai, TMKK), **Sven-Sander Šestakov** (õp Leivategija, Elleri kool), **Ilja Tihhomirov** (õp Homjakova, Narva MK); diplomid: **Piret Mikalai** (õp Floss, TMKK), **Anette Kriisa** (õp Mikalai, TMKK), **Karolina Žukova** (õp Floss, TMKK)

VIIUL A II koht: **Tähelil Niit** (õp Sepp, Kuussaare MK); III koht: **Rahel Peäske** (õp Peäske, TMKK); diplom: **Mia Ruubel** (õp Peäske, TMKK);

VIIUL B diplom: **Sofia Vinkel** (TMKK);

VIIUL C II koht: **Triinu Piirsalu** (õp Talmar, Tallinna MK)

FLÖÖT B III koht: **Helina Viigand** (õp Ivask, Türi MK); diplom: **Lisanne Lugus** (õp Ivask, Türi MK);

FLÖÖT C III koht: **Artjom Pahhomov** (õp Kiik, Nõmme MK);

FLÖÖT D I koht: **Anete Vinkel** (õp Peäske, TMKK);

LÖÖKPILLID E II koht: **Karl Johan Kullerkupp** (õp Roos, Otsa kool)

Kooride üliedukas suvi

Üle-eestiline neidudekoor **Leelo** (dirigent **Küllü Kiivet**) võitis 5. augustil X rahvusvahelisel koorikonkursil "Singing World" Peterburis *grand prix'* ja kaks esikohta, modernse ja rahvamuusika kategoorias, ning eripreemia parima rahvusliku kostüümi eest. Lauldi valdavalt eesti heliloojate muusikat (Mägi, Kõrvits, Uusberg, Puur jne). Koor andis kontserdi ka Peterburi Jaani kirikus.

Leelo on Külli Kiiveti käe all laulnud alates 2013. aasta novembrist, kooris on lauljaid üle Eesti. Lisaks lauludele õpiti selgeks koreograaf Elo Undi liikumisseaded. Hooaja alguses töötas tüdrukute vokaalsete oskustega ka hääleseadja Teele Jõks. Konkursil osales koore 11 riigist (sh Venemaa, Saksamaa, Jaapan, Singapur, Hongkong, Küpros, Prantsusmaa ja Itaalia). Kunstiline juht oli Sergei Jekimov, žürii esimees oli Valeri Uspenski (Venemaa), liikmed Ludmila Litsova, Aleksandr Solovjov, Jakov Dubravin (Venemaa), Zoja Tumanova-Rodman (Eesti), Leonardo Sagliocca (Itaalia). Võisteldi 10 kategoorias, Leelo osales kahes kategoorias. Modernse muusika voorus läks esimene koht kolme koori vahel jagamisele, sest kõik võistlesid hiljem ka *grand prix'* voorus. Rahvamuusika voorus võitis Leelo ainsana esikoha.

2014. aastal ei ole Riia mitte ainult kultuuripealinn, vaid muutus juulis ka maailma koorimuusika pealinnaks, kuna seal toimus VIII rahvusvaheline kooride olümpia. Osa võttis 27 000 lauljat ja 460 koori 73 riigist. Võisteldi 29 kategoorias, mida hindas kokku 73 žüriiliiget.

Eestist osalesid konkursil noorte segakoor **Vox Populi**, **Tallinna muusikakesk-kooli kammerkoor**, **Eesti Raadio lastekoore**, **Laagri kooli lastekoore**, **RO Estonia poistekoore**, **Euroopa Kultuuripealinna segakoor** ja **Keila segakoor La&Do**.

Vox Populi saavutas segakooride tšempionide kategoorias hõbemedali, TMKK kammerkoor noorte segakooride tšempionide kategoorias kuldmedali. Mõlemat koori juhatab dirigent **Janne Fridolin**. Janne Fridolin: "Pärast "Gaudeamus" ja laulupidu oli see Vox Populile vokaalselt keeruline ettevõtmine, sest hääl oli selleks ajaks juba suure koormuse saanud. Sooja tunde tekitasid aga teiste diri-

Vaade koorilümpiale.
FOTO ERAKOGUST

gentide ja pealtvaatajate tunnustavad sõnad, kuni selleni, et Vox Populit peeti ka üheks favoriidiks. Toetust kummalegi koorile oli tunda kogu olümpia kestel ja kahtlemata oli konkursil osalemine edasi viiv kogemus mõlemale: näiteks TMKK kooril tuli rinda pista ka üliõpilastega, sest meie kategoorias oli ka mitu üliõpilaskollektiivi." Vox Populi esitas oma konkursikavas Tormise, Saare, Rahmaninovi ja Anders Edenrothi loomingut, TMKK koor Tormise, Pärdi, Mia Makaroffi ja Sir John Taveneri teoseid. Vox Populil ja TMKK kooril tuli võistelda Läti, Hiina, Indoneesia, Horvaatia, Hispaania, Poola, Saksamaa, Ameerika Ühendriikide, Kanada ja Namiibia kooridega. Vox Populi hääleseadja on Eesti Filharmoonia Kammerkoori laulja **Andreas Väljamäe**, TMKK kooril RO Estonia metsosopran **Triin Ella**. Vox Populi osalemist konkursil toetas Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapital.

Segakoor **K.O.O.R.** (dirigent **Raul Talmar**) sai juulis Walesis Llangollenis toimunud rahvusvahelisel koorifestivalil III koha folkloori kategoorias ja IV koha segakooride kategoorias. Koor esitas konkursil Tormise, Mendelssohni, Uusbergi ja Mikko Heiniö muusikat. Folkloori kategooria esikoht läks Indoneesia segakoorile Shantell Vocal Ensemble, K.O.O.R. jäi neist sajapallisüsteemis vaid ühe punkti võrra tahapoole. Segakooride kategoorias jäädid esikoha võitnud Argentina segakoorile Estudio Coral Meridies alla kolme punktiga. Kokku võistles folkloori kategoorias 7 ja segakooride kategoorias 9 koori. Llangolleni rahvusvaheline koorifestival on üks maailma pikimate traditsioonidega konkursse. See toimub alates 1947. aastast igal suvel ning osalejaid on keskmiselt 4000 ringis. Festivali patroon on Walesi prints.

Tütarlastekoore Ellerhein Ingrid Kõrvitsa juhatusel saavutas 16.–20. juulini toimunud 53. rahvusvahelisel, Euroopa karikasarja kuuluval Seghizzi koorikonkursil Gorizias Itaalias *grand prix'*. Koor osales neljas kategoorias: romantismiajastu, nüüdis-, rahva- ja gospelmuusika. Ellerhein pääses kõigis neljas kategoorias finaali ning seal edasi *grand prix'* vooru. Lisaks saadi mitu eripreemiat: kõigi osaletud kategooriate kõrgeim punktisumma, naishääle preemia, poeesia muusikas (Veljo Tormise "Virmaliste" esituse eest), publikupreemiad rahvamuusika ja gospelmuusika kategoorias ning dirigendipreemia romantismi, nüüdis- ning gospelmuusika kategoorias.

Konkursil osales 13 koori Itaaliast, Sloveeniast, Poolast, Venemaalt, Eestist, Filipiinidelt ja Taiwanist. *Grand prix'* vooru pääses kuus koori. Ellerheinal tuli konkursil üles astuda üheksal korral 19 teosega. Esitati Palestrina, Mendelssohni, Verdi, Holsti, Britteni, Kreegi, Tormise, Pärdi, Rannapi, Grigorjeva ja Uusbergi teoseid ning ameerika gospelmuusikat. Klaveril saatis Sten Heinoja. Konkurssi hindas kümneliikmeline žürii, kuhu kuulusid muusikud Itaaliast, Hollandist, Šveitsist, Lätist, Sloveeniast, Hispaaniast, Ungarist ja Poolast. *Grand prix'* võiduga kaasneb 2015. aastal kontserditurnee Itaalias ning osalemine European *Grand Prix* for Choral Singing koorikonkursil Varnas Bulgaarias, kus võistlevad omavahel kuue Euroopa karikasarja konkursi võitjad. Tütarlastekoore Ellerhein dirigent on Ingrid Kõrvits, koormeister **Ülle Sander**, hääleseadja Vilja Sliževski, kontsertmeister **Sten Heinoja** ning mänedžer **Ingrid Roose**. Koor tegutses Tallinna huvikeskuses Kullo.

Püha Miikaeli Poistekoore (dirigendid **Kadri Hunt** ja **Maret Alango**) osales

1.– 6. juulini Itaalias Leccos XI Giuseppe Zelioli nim Euroopa noortekooride festivalil ning pälvis I koha. Võisteldi kolmes voorus, mida hindas rahvusvaheline žürii. Miikaeli poistekoor esitas gregooriuse kooraale, vaimulikku ja ilmalikku rahvamusiikat ning rahvakoraalide seadeid, Pärdi, Ernesaksa, Margo Kõlari, Kadri Hundi ja Ülo Vinteri teoseid.

Tegu on eeskätt vaimulikule muusikale keskenduva festivaliga. Miikaeli poistekoor kutsuti sinna liturgilist muusikat laulvate noortekooride organisatsiooni Pueri Cantores liikmena. Kokku oli festivalile valitud 12 koori. Kõrgeima autasu, I auhinna *cum laude* pälvis Bratislava poistekoor (Slovakkia). I preemia sai peale meie koori veel Kölni katedraali poistekoor (Saksamaa), Adolf Fredriksi poistekoor (Rootsi) ja Georgi Dimitrovi nim lastekoor (Bulgaaria). “Festivali kulminatsiooniks oli kooride ühislaulmine pidulik lõpumisal, milleks kõik osavõtjad pidid lisaks oma konkursi- ja kontserdikavadele selgeks õppima veel 18 kooriteost ambroosiuse kirikulaulust 20. sajandi muusikani, sealhulgas ka väga nõudlikku polüfoonilist renessanss- ja barokkmuusikat. See oli meie senimest festivalidest kõige töömahukam,” ütles peadirigent Kadri Hunt. Festival toimub Milano lähedal Leccos üle aasta. Festivali kavva kuuluvad galakontsert, koorikonkurss, kooride kontserdid, rahvamuusika-show, ühisproovid ning missa, kus lauldakse ühisrepertuaari. Püha Miikaeli Poistekoori osalemist Lecco festivalil toetasid kultuuriministerium ja Kultuurkapital.

21.–26. juulini oli Türgis Istanbulis IV rahvusvaheline koorikonkurss ja festival. Võisteldi viies kategoorias: laste-, mees-, nais-, sega- ja folkmuusikakoorig. **Eesti Meestelaulu Seltsi poistekoor Kalev** pälvis folgi kategoorias II koha 95,7 punktiga ning meeskooride kategoorias samuti II koha 93,4 punktiga. Meeskoorides edestas neid esikohale tulnud koor kõigest 0,3 punktiga.

15.–18. maini toimunud koorifestivalil “Kaunas Cantat 2014” pälvis **Toomas Vulli laulustuudio** neidudekoor **Argentum Vox grand prix’**. Lisaks peavõidule sai Argentum Vox ka publikupreemia ja Kaunase linnavalitsuselt parima koori auhinna.

Festivali viimasel õhtul lauldi Püha Jurgise kirikus toimunud kontserdil, kus oli suurepärase akustika ja rohkearvuline publik.

Andres Lemba võitis Soomes heliloomingu konkursi

1.–7. juunil anti Soomes rahvusvahelisel vokaalmuusika festivalil “VocalEspoo” üle rahvusvahelise kooriloomingu konkursi preemiad. Andres Lemba saavutas meeskooriteosega “Sanctus” I koha. Segakoorilaulude kategoorias jagas Lemba teos “Miserere” II kohta soome helilooja Cecilia Damströmi “Credoga”. Konkursi eesmärk oli leida uusi ja huvitavaid teoseid laste-, sega- ja meeskooridele. Konkursile esitati 32 teost 23 heliloojalt. Andres Lemba oli tunnustusest meeldivalt üllatunud. “Jäin teoste ettekannetega väga rahule. Helilooja muusikalisi taotlusi oli ettekandel arvestatud,” sõnas Lemba. Ta lisas, et festivali avakontserdil kõlanud teosed olid kirjutatud väga koopripäraselt.

Andres Lemba on lõpetanud TMKK 1987 (õp Eda Kõrgemägi) ja EMA 1994 (õp Ants Soots) koorijuhtimise erialal. Aastatel 2000–2006 oli ta Raplamaa noorte meeskoori peadirigent. Ta töötab alates 1992. aastast Otsa koolis muusikateoreetiliste ainete õpetajana, aastast 2003 RO Estonia poistekoori koormeisteri ja kontsertmeisterina ning aastast 2006 Vanalinna Muusikamaja tütarlastekoori kontsertmeisterina.

Eestlane Prantsusmaal Verdi “Falstaffi” nimiosas

Juulis toimus Prantsusmaal Opera Nomade'i ja Academie Lyrique'i giidi all kolm Verdi ooperi “Falstaff” vabaõhuetendust, mängukohaks maaliline Château de Rochambeau lossihoov. Kahe etenduse nimiosas laulis eesti bariton **Olari Viikholm**: “Mind soovitas “Falstaffi” nimioosas professor **Eva Märtsen**, kes on eesti muusika ning muusikutega juba aastaid seotud. Etendusel oli kolm koosseisu, peale minu oli Falstaffi osas ka näitleja ja laulja Michel Hermon. Minu kanda oli kaks esimest etendust. Reaktsioon oli väga positiivne, kogu trupp käis mind tänamas, peadirigent Amaury de Closel kinnitas, et tal oli siiralt hea meel koostööd teha ning Eva Märtsen väljendas uhkust selle üle, et sai Prantsusmaale tuua eestlase, kes tegi tagatipuks ka väga hea rolli. Peadirigent pakkus mulle tulevikuks paar rolli, üks neist Falstaff ühes Prantsuse suuremas ooperiteatris. Järgmisel suvel ootab ka üks Wagneri loominguaga seotud projekt.”

Eesti parim album – J.M.K.E “Külmale Maale”

Raadio 2 “Muusikanõukogu” erisaates tehti teatavaks Eesti saja kõige parema albumi tabel, mille koostas Eesti Ekspressi kultuuriosakonna Areen kokku kutsutud žürii. Aegade parimaks valiti J.M.K.E “Külmale Maale”. Esimese kümne hulgas olid veel Vaiko Eplik “Varielu”, Gunnar Grapsi&Magnetic Bandi “Roosid papale”, HU? “Film”, Ruja “Ruja”, Vaiko Epliku & Eliidi “Kosmoseodüsseia”, Metro Luminali “Coca Cola”, Sven Grünbergi “Hingus”, Apelsini “Apelsin” ja Röövel Ööbiku “Popsubterranea”. Villu Tamme ise arvas, et küllap on Eestis tehtud paremaidki albumeid, kuid selline tunnustus on kahtlemata meeldiv.

Tiit Joametsa edu rahvusvahelisel konkursil

Tiit Joametsa osales juulis Itaalias Torrazza Costes (Milano lähedal) esimest korda toimunud rahvusvahelisel löökpillimängijate festivalil ja saavutas vibrafonide kategoorias vanemas vanuserühmas 98 punktiga sajast absoluutse esikoha (overall first prize). Solistide kõrval said omaette kategoorias võistelda ka löökpilliansamblid. Üldarvestuses sama palju punkte ning sama tiitli saigi veel üksnes Zari Percussion Duo Itaaliast.

Vantorel.

Frotee

Aastatel 1970–1971 tegutsenud ansambli Vantorel (ehk Keldripilne Heli) salvestised anti esimest korda välja “postuumselt” 1997. aastal (kassetil ja CD-R-plaadil).

Vahepeal on juba uus põlvkond üles kasvanud ning plaadifirma Frotee on selle muusika nüüd parendatud kujul taas üllitanud.

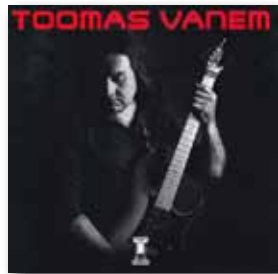
Plaadil on valdavalt Andres Valkoneni looming, mis paigutub kusagile psühhedeelse rocki ja biitmuusika vahele, olgugi et psühhedeeliataotlust polevat Vantoreli poistel olnud ning tollase tantsulise biitmuusika peavoolest sooviti just distantseeruda. Umbes pooled lood on tegelikult siiski üpris kaasakiskuva motoorse rütmikaga ja vaid paar lugu sisaldavad enam kui kolme osa. Kuid esiteks – rütmierksus ei tulene ainult biitmuusikast. Näiteks kolmes Viljar Rähni loos võib aimata sarnasusi hoopis Creami ja raskerocki pioneri Black Sabbathiga. Ning teiseks – lihtsate skeemide ja raadio-sõbralike loopikkuste juures on selle muusika põhiväärtuseks siiski kaasaaharav meloodilisus ja värvikas emotsionaalne palett, mis sisaldab enam-vähem kõiki varjun-deid rõõmsa ja melanhoalse vahel.

“Tehniliselt” saaks muidugi norida mõnegi asja kallal. Näiteks tundub juba pärast paari loo kuulamist, et Härmo Härmi ehitatud vau-pedaali on suures õhinas üleekspluateeritud; soolokitarril sooritused on üldse veidi stereotüüp-sed ega kannu välja näiteks sellist kahe ja poole minutist jämmimist nagu loos “Väsimus”; meeshääled (erinevalt Lagle Alpiusest!) kõlavad mitmel pool kramplikult; ning eks siin-seal leidub ka lausa tahtmatuid dissonantse. Ent kuna enamik plaadi neljateistkümnest loost salvestati esimese võtte ja kahe päevaga, siis tasukski suhtuda marterjali kui hästi õnnestunud kontsertalbumisse ja muidugi kui ajalooürikusse. Juhul muidugi, kui kuulaja taustast üldse huvitub. Kui aga mitte, siis isiklikult soovitän

alustada huvitavate lahendustega biitloost “Hot Sun” ning poeetilisematest kompositsioonidest nagu “Sa tulid tuppa” ja “Vantoreli lein”. Sel plaadil leidub ilusaid hetki, aga kõiki ei pruugi kohe märgata.

KAUR GARŠNEK

muusikakriitik ja muusik

1. Toomas Vanem.

Toomas Vanem

Võiks uurida, mis pagana vägi see on, mis sunnib eesti muusikuid ikka ja jälle tagasi pöörduma metal-sema progerocki poole. Just täpselt selle tee on ette võtnud hinnatud kitarrist Toomas Vanem. Mees on mänginud ansambles Puntra, Kuller, Kuues Meel, Rodeo, Linnu Tee, Radar, Kontakt, Dialog, Shower ja Easy Living, lisaks lugematud projektkoosseisud. Viimaks võttis ta kätte ja salvestas oma esimese sooloplaadi.

Vanem on vähemasti näo poolest tuntud kõigile, kes on juhtunud nägema mõnda kodumaist telesaadet, kus musitseerib elus ansambel. Suure tõenäosusega teeb seal kaasa ka Vanem. Ilmselt vähem teatakse, et 2011. aasta novembris valiti ta konkursil “Guitar Idol III” instrumentaalpalaga “Lonely Proton” maailma saja parima kitarristi hulka. Käesolev plaad on puhtakujuline autorialbum, kus Vanem ei näita end mitte ainult meisterliku kitarristina, vaid ka helilooja ja arranžeerijana. Ühtlasi oli ta ka plaadi salvestaja, miksija ning produtsent. Kaasa teevad veel Andrus Lillepea (trummid) ja Henno Kelp (bass), samuti klahvpillimängija Sergei Pedersen ja USA bassist Stuart Hamm.

Selliste lähtemete puhul tekib trobikond küsimusi. Kas perfektne instrumendivaldamine garanteerib ka perfektse elamuse? Kas vilgaste näppude all sõnainvaid helipilved on oma tehniliselt täiuselt mõistetavad ka erihariduseta kuulajale? Kas nõudlik kompo-

sitsioonid avaldavad mõju? Kas Tartu levimuusikapäevad jäävadki kestma? Vanem tegi kaasa legendaarses trash metal'i bändis Shower ja kindlasti on tema kirg raskema rocki vastu alles. Muidugi mitte enam nii kärisevas võtmes kui Showeri päevil, ent ikkagi. Stiiliselt on albumi ühtlasest toonaalsusest väljas kõneka pealkirjaga pala “Summer samba”, mis jõuab kohati kenasti yacht rock'i mängumaale.

Vanem on öelnud, et on muusika loomisel lähtunud printsipiist, et meloodiad oleksid sellised, nagu vokaalmuusikas, ta on üritanud kitarriga laulda. Tõepoolest, ka instrumentaalpalas saab olla ref-rään. Sajaprotsendiliselt instrumentaalse albumi inspiratsiooniks on reaalsed sündmused ja lood, mis on ka ingliskeelses plaadiümbrisel kenasti ära toodud. On väga hea, et leidub printsipiaalseid mehi, kes ajavad suurema kisa ja käre-ta oma asja ning teevad seda väga kõrgel tasemel.

MARGUS HAAV

kultuuriajakirjanik

Pae Kollektiiv.

Pianist, helilooja ja orkestrijuhut Kirke Karja on toonud Eesti jazzmuusikasse uusi tuuli. Temaga seotud värsked puhanguid on tegelikult lausa mitu, nende seas osal-e mine ansambli Heliootroop (millelt on samuti varsti plaati loota) ja loomingulises rühmituses Avarus. Aga tema loomingulise mina kõige representatiivsem väljendus on siiski väike bigbänd Pae Kollektiiv. Kirke Karja looming ja initsiatiiv on kui reaktiivne, mis paneb pulbitsema meie noore jazzielu ja annab väljundi muusikutele, kes pole valdavalt seni veel kuigi tuntud. Olgu Pae Kollektiivi liikmed seetõttu siin ka üles loetud: Allan Järve (trompet, flüügelhorn), Mairo Marjamaa (alt- ja sopransaksofon), Indrek Varend (tenorsaksofon), Keio Vutt (bariton- ja sopransaksofon), Ingvar-Vilmar Leerimaa (tromboon), Madis Meister (kitarr), Siim

Usin (akustiline ja elektriline bass) ning Tõnu Tubli (trummid ja löök-piilid). Kirke Karja on orkestri primus inter pares, kes ei trügi esile, vaid juhib muusikalisi arenguid oma maalilise klaverimänguga ja annab meelsasti kaaslastele sooloruumi. Kompositsioonid on vaheldusrikkad nii vormiehituse kui ka tekstuuriga ja arendusvõtete poolest. Noorte muusikute mäng kinnitab, et Eesti jazz on kiirel tõusu-teel ja värsket verd tuleb aina juurde. Soolod on sisukad ja ansambli-mäng kompaktned. Karja omalooming on kaasaegse bigbändijazzi vaimus, mängides erineva meetri-ka ja temaatilise materjaliga ning põimides sisse vabajazzilikke helis-tiku- ja taktimööduvabu löike. Meeldiva albumi ainus tilluke miinus on salvestuse pisut liiga asine, ühekülgne sound, mis kipub muusikalises mõttes mitmeplaanilist loomingut veidi maad liigi suruma.

JOOSEP SANG

Maa hääli. Triinu Taul.

Triinu Taul

Musikaalses perekonnas sündinud ja sirgunud Triinu Taul on maast-madalast muusika sees olnud ning ise laulnud, pilli mänginud ja lugu-sid kirjutanud. Ta on olnud “pildil” nii koos oma õe Anu kui ka mitme ansambliga. Sestap ongi veidi kummaline, et “Maa hääli” on tema esimene album. Maal elanud ja kasvanud Triinu Taul on õppinud pärimuskultuuri ka Viljandi Kultuuriakadeemias ning sestap pole põhjust imestada, et debüüt on juurtemuusikast mõjutatud. Ta mängib ise paljusid pille ja valdab mitmeid hääletehnikaid alates klassikalisest hääleseadest ja lõpetades pärimustehnikatega. “Maa hääli” on tundlik ja mitmekesine ning vieldamatult siiras, kuid liigne koloriitsus ja erinevate stiilide ning instrumentide kasutamine kipub kohati jätma tervikust natuke hajevil mulje. Avapala “Etuüüd” kitarrikäikudest kõlavad näiteks läbi ilmselged progerocki mõjutused. Albumi edenedes käiakse läbi mit-

me maa ja mandri traditsioonid alates Mulgimaast kuni Austraaliani, kuid sellele vaatamata või siis just tänu sellele kipub tonaalsus sageli kanduma kuhugi globaal-etno ja *new age*'i vahelisse tsooni ning annab tulemuseks musikaalse sünkretismi, mis päriselt siiski tööle ei hakka.

Huvitaval kombel paistavad pigem malbe imagoga Triinu Taulile rohkem sobivat julgema ning kohati suisa psühheedselt säravat palad nagu näiteks tempoka torupilliga võrtsitatud "Päike läbi punase klaasi". Album sisaldab valdavalt omaloomingut, sekka ka koos saatebändiga arranžeeritud pärimusmuusikat. Triinu Tauli poolt on hääli, torupill, pikkvile, tinavile ja parmupill. Darbuka ja oktaaviili kõrval lähevad muusikainstrumentidena käiku munakoored, veepudel, efekte lisavad vee tilkumine, tuule mühin, lökke praksumine ja kassi nurrumine.

Triinu Taul kasutab paljusid õpetusi ja praktikaid ning formuleerib läbi isikliku prisma ja personaalsetele kogemustele tuginedes ise oma uskumused. Ühest küljest tähendab see seda, et jätku piire ei ole, kuid teisalt on natuke keeruline tuvastada ka mingit selget kuu-luvust, mis globaliseerub maailmas iseenesest ju eriline pahe pole. Tegu on selgelt otsingutel oleva heasüdamliku, andeka ning mitmekülgse isiksuse ja muusiku esimese plaati kõrvetatud jäljega tema otsinguterajal.

MARGUS HAAB

Kajalood. Jan Helsing. Seksound

Nägin Jan Helsingit esimest korda laval idüllilisel festivalil "Schilling", kus ansambel oma plaadimaterjali ka esmakordselt suurema publiku ees testis. Vokalistiks oli siis Kristi Kindel. Esimest muljet saab ainult üks kord jätta ja sestap assotsieerub Jan Helsing mulle soojuse, sümpaatse seltskonna, päitava päikese, värske tuulekese, gurmeeõlle ja hõrkude kapsapannkookidega. Väga ilusa ja sümpaatse debüütalbumiga suve keskel publiku ette astunud Jan Helsing

on pigem avatud kooslus ja musikaalne vabakond kui järgalt fikseeritud liikmeskonnaga ansambel. Eriti liikuv on vokalisti koht. Albumil teevad lauljatena kaasa Kristi Kindel ansamblist Dallas, Kärt Ojavee Pia Frausist, Kaidor Kahar hipikambast Pilvikud ning veel mõned teisedki. Vaimuka nimiga Jan Helsing on põhiliselt siiski kirjanik Jan Kaus koos oma vanade semudega, kellest enamik on temaga varem koos mänginud *indie*-pundis Dreamphish. Laulusõnad teeb, nagu arvata võibki, Kaus ise. Muusikagi on osalt tema looming, aga lisaks loovad seda veel ka Andres Soosaar (Picnic/Dreamphish), Helari Pluss (Morningrise) ning Arpo Vatsel (Dreamphish). Lood võttis linti ning produtseeris Pia Frausi ja Dreamphishi trummar Margus "Wolffredt" Voolpilt.

Jan Helsing on üheksakümendate aastate meloodilisemast ja müravabamast *shoegaze*'ist inspireeritud *indie*-bänd. Siin on midagi Dallases, midagi Tiiru Popi ja Roki Instituudist, midagi on laenatud Briti põrandaalusest muusikast, midagi Eesti taevapealsest. Meloodiad on selgepiirilised ja ilusad, vahetuvad vokaalpartiid lisavad koloriiti, sõnad on nutikad, mitte pelk taustavilin muusikale. Näiteks pala "Asuur": "Ära siit / Sinna kus ootab meid üks paradiis, asuursinas silmapiir. Lendu viib, tõstab meid õhku metalne tiib. Päikesekiir, lehvitatb meile, ootab / paradiis Roosas vahus rannaviirg..." Niisiis on piisavalt hästi peidetud ironiat, aga kui tahta seda mitte märgata, siis ei pea ka. Paroodiana pole "Kajalood" otse loomulikult kindlasti mõeldud, aga tegelikult ei pea ka romantikat alati surmtõsiselt võtma. Ainult õnnelik inimene suudab enda üle naerda ja naer on teadagi terviseks.

MARGUS HAAB

ÄIO. Raska

Nagu plaadikaanelt loen, on Äio "taaraisu unejumalus, kes viib väsinud hinge jalutama mööda põnevaid ja vaheldusrikast unemaastik-

ku". Põnev ja vaheldusrikas on see jalutuskaik tõepoolest. Kuigi Eesti etnoolu on viimasel ajal muutunud vägagi rikkalikuks ja kirevaks, lisab Äio meie pärimusmuusikasse uusi värve. Statistiliselt võiks ju öelda, et tegemist on pigem Norra kui Eesti ansambliga, sest grupi neljast liikmest on vaid üks eestlane, ent see üksainus eestlane, puhkpillimängija Katariin Raska on ilmselgelt ansambli tüüri juures ja kahtlemata just tänu temale ongi ansambli nimi eestipärane ja muusikas selges ülekaalus eestipärased pärimusmuusikad.

Äio nimetab oma muusikat "eksperimentaalfolgiks" ja miks ka mitte. Ehkki kvarteti instrumentariumis on ehtsaid rahvapille, nagu Raska mängitud torupill ja parmupill või Jon Hjellum Brodali viiul ja hardanger-viul, on kõlapildis väga tähtsal kohal ka Raska vaat et peamine pill sopransaksofon koos bassklarneti ja kontrabassiga. Osaliselt toetub plaat pigem jazzilikule mänguloogikale ja kuna palju on pandud rõhku kompositsioonilistele finessidele ning arranžeerimisele ja instrumenteerimisele, kohtab kohati ka lausa akadeemilise nüüdismuusika väärilist kõlaselgust ja detailitõpsust. Paiguti toob Äio kuulamine meelde ansambli RO:TORO torupillide ja saksofoni tulevärgi, kuid selline kõlaintensiivsus ja "etnograaf" on vaid üks nende paleti värvideid.

Album sisaldab nii bändiliikmete omaloomingut kui ka rahvaviise Norrast ja Eestist – Karksist, Mustjalast ja Emmastest. Pillimäng on väga heal tasemel, nii igaühel eraldi kui ka kõigil koos. Nagu arusaan, on ansambelis muusikud, keda Katariin Raska kohtas Norra Muusikaakadeemias veedetud õpinguaastatel. Norra ongi muusikaline imemaa, kust tuleb lausa hirmuäratavas koguses äärmiselt huvitavat ja heatasemelist muusikat, ükskõik, kas pöörata pilgud etno, jazzi, klassikalise muusika või hoopis popi poole. Muhe ja lahe on pala "Ilm tülist udune", kus Katariin Raska paneb kolm kaastlast kaasa laulma, pealegi üsna puhtas Lõuna-Eesti murdekeeles.

JOOSEP SANG

Urve Tauts. Urve Tauts

Urve Tautsi duubelalbumi esimene plaat lõpeb Lydia Koidula sõnadega: "Üürrike elu, sind tervitan lauludega!" Sellesse teksti ei ole kätke-tud ainult inimelu põhitõde – me kõigi viibimine maises elus on üksnes üürrike viiv –, vaid ka ühe kunstniku mõõtmatu elutöö läbi

laulmise, mille ilu ja hingestatus on lummanud Estonia ooperi- ja kontserdikuulajaid pea nelikümmend aastat. Plaadid on koostatud erakordse põhjalikkusega. Esmakordselt saab kuulda Rahvusringhäälingu salvedes säilinud eesti heliloojate teoseid, millest paljud on vajunud unustuse hõlma. Ent ometi on need kõik äärmiselt põneva helikeelega, rääkimata kasutatud väärtluulest. Selge on ka see, et Jaan Koha, Raimund Lätte ja noorukese Kuldar Singi (vastavalt Ellen Niidu, Mats Traadi, Rabindranath Tagore sõnadele) loodud laulud arvestavad ilmselgelt Tautsi erakordse hääletämbriga ja oskusega luua noodimärkidega tähistatud heliilmas nii endamoodi maailm. Ester Mägi kolm laulu Linda Ruudi, Anna Haava ja Helvi Jürissoni luulele on lauljatarile pühendatud. Neis on süvenenud hillitsetud ja meeleutkirge, rääkimata põnevast harmooniapildist. Omaette väärtus on see, et plaat jäädvustab pianistidest partnereid, kes olid omal ajal väga kõrges hinnas. Vaike Vahi ja Vilma Mallese vaimupagas ning asjatundlikkus olid korvamatud. Äärmiselt filigraanne ja lummas on Tautsi ja Vardo Rumesseni tõlgendus neljast Mart Saare laulust. Kustumatu jälje jätvavad hinge "Ilmud kui unistus" ja "Mu viimne laul".

Teisel plaadil on aariad ooperitest ja suurvormidest. Perioodi, mil Estonia teatri dirigendipuld oli nooruke Neeme Järvi ja lavastajaks küpses keskeas Paul Mägi, tasub nimetada kuldajastuks. Tänu sellele tandemile sai noor Urve Tauts kehastada enamikku metsosoprani unelmarollidest. Eraldi kummarduse tahaks teha jäädvustustele, kus dirigeerib Peeter Lilje. 1982. aastal koos ERSOga salvestatud Margarete romanss Berlioz ooper-oratooriumist "Fausti needmine" ja 1988. aastal lindistatud Berlioz kaks laulu vokaaltsüklist "Suveöö" on igas mõttes lummulikud. Neis valitseb dirigendipoolne üllas tundelüürika ja maitsekus, laulja on sulavahana selle teenistuses. Plaat on tõeline kingitus neile, kel kõrvad ja meeled valla.

TIIU LEVALD laulja ja pedagoog

FOTO RENE JAKOBSON

Taavo Rimmel

Kuuenda "Jazzisessiooni" külaline on kontrabassist **Taavo Rimmel**, kes kuulub meie olulisemate jazzmuusikute hulka. Augustis pidas ta 50. sünnipäeva, juubeli tähistamine jätkub septembris Kumus, festivalil "Sügisjazz" toimuval kontserdil, kus Rimmel esineb mitme ansambliga. Klubis "Philly Joe's" vestlesime augusti alguses. Muusikavalikusse mahtus seekord nii "vana kooli" jazzi kui ka päris värsked plaate. Jutuajamise käigus lahkasime jazziajalugu puudutavaid, aga ka abstraktsemaid muusikafilosoofilisi küsimusi.

IVO HEINLOO
jazzikriitik

John Coltrane, "Ascent". (Plaadilt "Sun Ship", 1971)
Enne pala avalikustamist: See

kontrabassiintro oli nii pikk, et mulle meenub – kohtasin kord Bergenis John McLaughlini, kes rääkis, et oli olnud

kontserdil, kus flöödimängija alustas kadentsiga, mis kestis kakskümmend minutit. (Kölanud loos kestab Jimmy Garrisoni bassisoolo neli minutit, moodustades umbes poole kogu palast – *I. H.*). Esimese hooga pakuksin Ornette Colemani ja Charlie Hadeni. Intro meenutas mulle ka varasemat Marc Johnsoni. Tundub olevat *free jazz*'i

ajastu järgne muusika.

Pärast: Jimmy Garrison niisiis? Väga huvitav. Kontrabassi kõla reetis, et see ei saa olla väga värskel lindistus ja tegemist ei ole ilmselgelt ka väga kalli kontrabassiga.

Brad Mehldau "Sleeping Giant".

(Plaadilt "Mehliana – Taming the Dragon", 2014)

Enne: Meenutab

varasemat Weather Reporti. Uuesti avastatud vana. Kui Herbie Hancock tuli välja oma elektrooniliste plaatidega, siis need kõlasid ka umbes samamoodi. John McLaughlin ütles Hancocki plaadi kohta, et tal oleks piinlik, kui ta oleks oma elust pool tundigi raisanud sellise muusika loomisele. Tänapäeval muidugi enam selliseid hinnanguid ei anta.

I. H.: See on tegelikult värskel plaat, sellest aastast.

Ahsoo. Ega vist ükski inimene ei suuda kõike, mis on salvestatud, läbi kuulata. Muusikat on kordades rohkem ja ühel hetkel muutub kõigega kursis olemine lihtsalt võimatuks.

Pärast: Kahtlemata, kui pianistidest üldse keegi on teisi mõjutanud, siis ikka Mehldau. Ta on Tallinnas ka käinud. Pärast Keith Jarrettit ei ole ükski pianist temast üle ega ümber saanud.

Keith Jarrett & Charlie Haden, "My Ship".

(Plaadilt "Last Dance", 2014)

Enne: Moodsam salvestus, bassi

sound on pisut kompresseeritud. Bassi kõla tundub Gary Peacocki moodi.

Pärast: Tõesti? Ja selle aasta plaat? See tekitab minus küll suurt huvi, ostan selle CD kindlasti. Anders Jormin, väga hea kontrabassimängija Rootsist, ütles Hadeni kohta, et kui ta kuuleks Hadeni oma kooli sisseastumiskatsetel eesriide taga mängimas, siis vaevalt õnnestuks Hadenil katsed läbida. Aga Haden on olnud epohhi loov muusik. Hadenit ma ikka olen teatud aegadel kuulnud,

duo Pat Methenyga on muidugi olnud meeldejääv. Siin on tema mäng selgem ja intonatsiooniliselt puhtam. Jarretti män-gumaneer on ka aastatega muutunud. Tema emotsionaalne häälitsemine män-gimise ajal on olnud väga äratuntav. Siin neid maneere ei ole. Olen seda lugu mänginud ka, Kiigelaulukuukuga sai see vist isegi ühele plaadile salvestatud. Pealkirjad ei tule aga nii kergesti meelde.

Dave Holland, "Q & A". (Plaadilt "Conference of the Birds", 1973)
Enne: *Free jazz*'i ajastu kindlasti.
I. H.: Tegu on

ECMi plaadiga.

Kui ECM, siis võib see ju mingi va-rane Garbarek ka olla. Tollal ilmus ECMi all ikka hoopis teistsugust muusi-kat. Kõigepealt tekkis ikkagi assotsiat-sioon Garbareki ja Jarretti ansambliga. Bassimäng on küllalt virtuoosne.

Pärast: Kui Miles Woodstockis mängis, kutsuti noor Dave Holland Inglismaalt praktiliselt otse lennukist lavale ja seal tema Ameerika-karjäär algas.

Joe Pass & Niels Henning Ørsted Pedersen, "In Your Own Sweet Way". (Plaadilt "Chops", 1978)
Enne: Kõla mee-

nutab mulle kahtlemata Niels-Henning Ørsted Pederseni. See on üks neid duoplaate. Kui hakkasin koos Tiit Paulusega mängima, tegime me mitu aastat duot. Paulus lindistas mulle kas-settidele kõiksuguseid duoplaate – Red Mitchell, Jim Hall jne. Sel ajastul tehti palju selliseid asju.

Nagu mainisin, siis standardite peal-kirjad ei tule nii kergesti meelde. Kummaline tegelikult, kuidas mingid lood salvestuvad. On teatud hulk stan-dardeid, mida muusikud on võimelised ilma noodita mängima, aga mõned tei-ser jälle kohe ei salvestu, kui ei tegele eraldi omandamise või õppimisega.

Pärast: Ørsted Pederseni virtuoosuse lähedale pääsevad muidugi vähesed.

Teda on mul õnnestunud kontserdil kuulata. Kunagi käisime Saxappeal Bandiga Norras, kus Põhjamaade big-bändis mängisid Pedersen ja teine bas-sist Steve Swallow. Kui vahepeal oli ajas-tu, kus öeldi, et ühtegi plaati ei tehtud ilma Ørsted Pedersenita, sest ta viibis kogu aeg stuudios, siis tegelikult on ta teinud ka teistsugust muusikat, salvesta-nud kooriga jne. Mis see siin võiks siis olla, *cool jazz*? Kõik need nimetused on tegelikult ju suurel määral tinglikud...

Eesti keeles ilmunud "Jazziraama-tus" on hästi analüüsitud, et Ørsted Pedersen on läinud pigem sama teed Scott LaFaro ja Jaco Pastoriusiga, Charlie Haden näiteks jälle täiesti teist rada pidi. Pederseni tüüpi mängijaid on veel, mulle meenub kohe Aladar Pege Ungarist.

Brecker Brothers, "Spherical".

(Plaadilt "Return of the Brecker Brothers", 1992)

Enne: Kahtlemata *funk*'i ja *fusion*'i

ajastu. Minuni jõudis see kõik noorus-ajal läbi Soome televisiooni. Brecker Brothers oli ka üks neid, keda sealt kuulsin. *Fusion* oli meil mingil ajal väga populaarne. Meenuvad Tartu muusika-päevad. Radar, Kaseke ja teised mängi-sid sarnases võtmes.

Pärast: Ma arvan, et *fusion* on jätkuvalt populaarne. Kümmeaastat tagasi mängiti isegi selliseid lugusid nagu "Milestones" klubijazzi võtmes, nüüd on tulnud tagasi juurte juurde, män-gitakse originaalilähedasemalt. Paljud *fusion*-bändid on ka uuesti kokku tul-nud, näiteks Steps Ahead, mida omal ajal isegi rohkem kuulasin. Siin tekib ka küsimus kunsti ja meelelahutuse piiri-dest. Asi võib ju olla kunstiliselt väga kõrgel tasemel, ent samas meelelahutus-liku eesmärgiga.

Miles Davis, "Footprints".

(Plaadilt "Miles Smiles", 1967)

Enne: Siin mängib Ron Carter? No

nii, esimene plusspunkt kirjas! Siis võib oletada, et see on Miles. Ka Herbie Hancock mängib.

Pärast: Nõukogude ajal palju informat-siooni ei olnud, aga noore poisina õn-nestus Soome televisioonist näha Miles Davist kontserdil koos Marcus Milleriga. See oli tema elu lõpuosa. Plaat "Tutu" kutsus tollal esile suure vaimustuse. 1988. aastal käisin sõprus-rongireisil Ida-Saksamaal, kust ostsin selle originaalkasseti. Mina kuulun ju sellesse põlvkonda, kes polegi päris kor-ralikus jazzikoolis käinud ja korralikku jazziajaloo kursust saanud. Samuti pole ma kunagi olnud väga suur melomaan. Minu suhe jazziga algas tegelikult nii, et kui olin kuueteistaastane, nägin ajalehe-putkas Dave Grusini kvarteti plaati. Sõna "džäss" tundus siis väga kole, nii nagu selle algne tähendus tegelikult oli-gi, pigem halvustava varjundiga. Pat Metheny ütles ETV intervjuus, et teda pole huvitanud ajalugu ega kultuur, vaid pigem kõla. Ma võin sama öelda enda kohta.

I. H.: Olgu muusika mis ajastust tahes? Ma arvan küll. Kui kuulame praegu näi-tekts Weather Reporti, siis kõlab see en-diselt väga hästi ja need ideed on jätku-valt huvitavad. See on muusika üle ae-gade. Jazzihariduses tegeldakse trans-kriptsioonidega. Kui keegi mingit lugu uuesti interpreteerib, võibki tulemus ol-la professionaalses mõttes parem, aga originaaltõlgendusel ja -esitusel on ik-kagi ajalooline väärtus. YouTube'i ajas-tul on toodud lagedale kõikvõimalikke salvestusi, telekontserte jne. Pilt on läi-nud väga kirjuks. Jällegi, muusikaline mälu peab olema väga hea, et seda kõi-ke läbi hekseldada. See on ilmselt roh-kem ajaloolaste ja kriitikute rida.

I. H.: Sõnal "haruldane" pole enam eri-list väärtust...

Ega ei ole tõesti. Kui olin kuueteist-aastane, kutsus Marju Kuut mind oma ansambliisse. Enne Rootsi emigreeru-mist kinkis ta mulle Quincy Jonesi plaadi ja ühele mu sõbrale McLaughlini plaadi "Electric Dreams". See plaat oli ükskord jäänud palavasse autosse ja kokku sulanud. Plaati enam ei olnud, see oli igaveseks kadunud... Sellised ajad olid.

6. september

kell 12.00–22.00

Helisev Linnamüür

Kontserdid Pika jala tornist Viru väravani

Esinevad G. Otsa nimelise Tallinna Muusikakooli solistid, ansamblid ja orkestrid

Kaastegevad Eesti Kunstiakadeemia ja teiste koolide õpilased

29. ja 30. september

kell 11.00 ja 12.30

Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum

Muusikapäeva kontserdid

18. oktoober

kell 18.00

Estonia kontserdisaal

G. Otsa nimelise Tallinna Muusikakooli

95. aastapäeva kontsert

Esinevad sümfooniaorkester, puhkpilliorkester, solistid ja bigbänd

